

Univerzita Hradec Králové
Pedagogická fakulta
Ústav sociálních studií

**Sociální klima třídních kolektivů na 1. stupni
základní školy**

Diplomová práce

Autor:	Bc. Andrea Studničková;
Studijní program:	N0111A190018, Sociální pedagogika
Studijní obor:	Sociální pedagogika
Vedoucí práce:	Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D.
Oponent práce:	PhDr. MBA Josef Kasal, Ph.D.

Hradec Králové

2023

Zadání diplomové práce

Autor: Bc. Andrea Studničková
Studium: P21K0485
Studijní program: N0111A190018 Sociální pedagogika
Studijní obor: Sociální pedagogika

Název diplomové práce: Sociální klima třídních kolektivů na 1. stupni základní školy

Název diplomové práce Social climate of class groups at the 1st stage of elementary school
AJ:

Cíl, metody, literatura, předpoklady:

Diplomová práce je zaměřena na sociálně-psychologické jevy školních tříd vybrané základní školy, zabývá se mikrosociálním prostředím, ve kterém se žáci a učitelé pohybují. Teoretická část práce definuje základní pojmy včetně faktorů, které klima ovlivňují a zaměřuje se na optimální klima včetně technik k jeho dosažení. Kvalitativní výzkumné šetření sleduje vztahy mezi žáky a zjišťuje, jaké techniky pedagogové používají při práci se sociálním klimatem ve třídě.

GABAŠOVÁ, Jitka a Miroslav VOSMIK. *Asistent pedagoga a klima třídy*. Praha: Raabe, 2019. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-419-0.

GRECMANOVÁ, Helena. *Klima školy*. Olomouc: Hanex, 2008. Edukace (Hanex). ISBN 978-80-7409-010-3.

KŘOVÁČKOVÁ, Blanka. *Diagnostika - učitel - žák*. Hradec Králové: Gaudeamus, 2014. ISBN 978-80-7435-498-4.

Zadávací pracoviště: Ústav sociálních studií,
Pedagogická fakulta
Vedoucí práce: Mgr. et Mgr. Petra Ambrožová, Ph.D., MBA
Oponent: PhDr. Josef Kasal, MBA, Ph.D.
Datum zadání závěrečné práce: 1.2.2022

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci *Sociální klima třídních kolektivů na 1. stupni základních škol* vypracovala pod vedením vedoucí Mgr. et Mgr. Petry Ambrožové, Ph.D., MBA samostatně a uvedla jsem všechny použité prameny a literaturu.

V Hradci Králové dne 1. prosince 2023

Bc. Andrea Studničková

Poděkování

Velice ráda bych touto cestou poděkovala vedoucí práce Mgr. et Mgr. Petře Ambrožové, Ph.D., MBA za cenné rady, věcné připomínky a také za její vstřícnost při konzultacích k vypracování mé diplomové práce. Děkuji také mé rodině, která mě po celou dobu studia podporovala.

Anotace

STUDNIČKOVÁ, Andrea. *Sociální klima třídních kolektivů na 1. stupni základních škol*. Hradec Králové: Pedagogická fakulta Univerzity Hradec Králové, 2023. 96 s. Diplomová práce.

Diplomová práce se zabývá sociálním klimatem třídních kolektivů na prvním stupni základní školy. Cílem je blíže představit sociálně-psychologické jevy školních tříd. Zabývá se vztahy, které mezi žáky panují. Teoretická část se zabývá základními pojmy, dělí sociální skupiny Definiuje obecně klima a blíže specifikuje klima na prvním stupni. Představuje jeho účastníky. Zaměřuje se na to, jak by měla vypadat odborná a sociální komunikace. Dále přináší vhled na žákovi role ve třídě. Praktická část je tvořena kvalitativním výzkumným šetřením pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Díky nim je blíže popsáno klima a vztahy ve třídách prvního stupně základní školy. Zároveň je zde popsán postup, jak škola individuálně přistupuje k žákům v případě konfliktních situací a komunikace učitelů s rodiči.

Klíčová slova: sociální klima, žáci základní školy, motivační techniky, role žáka ve třídě, komunikace.

Abstract

STUDNIČKOVÁ, A. Social climate of class groups at the 1st stage of elementary school. Hradec Králové: Faculty of Education, University of Hradec Králové, 2023. 96 p. Diploma thesis.

The thesis deals with the social climate of classroom collectives in the first stage of primary school. The aim is to introduce more closely the social-psychological phenomena of school classrooms. It deals with the relationships that prevail among pupils. The theoretical part deals with basic concepts, divides social groups. Defines the climate in general and specifies the climate in the first grade. Introduces its participants. Focuses on what professional and social communication should look like. Also provides insight on student roles in the classroom. The practical part consists of a qualitative research investigation using semi-structured interviews. Through these, the climate and relationships in primary one classrooms are described in more detail. At the same time, the school's individual approach to pupils in case of conflict situations and teachers' communication with parents are described.

Keywords: social climate, primary school pupils, motivational techniques, pupil's role in the classroom, communication.

Prohlášení

Prohlašuji, že diplomová práce je uložena v souladu s rektorským výnosem č. 13/2017 (Řád pro nakládání s bakalářskými, diplomovými, rigorózními, disertačními a habilitačními pracemi na UHK).

Datum: _____

Podpis studenta: _____

Obsah

Úvod.....	10
1. Sociální klima třídních kolektivů	12
1.1 Vybrané dělení sociálních skupin	12
1.2 Třídní klima.....	13
1.2.1 Třídní klima na prvním stupni	16
1.3 Typy klimatu ve třídě	16
1.4 Účastníci ovlivňující klima	17
2. Sociálně psychologické jevy školních tříd	20
2.1 Mikrosociální prostředí	20
2.2 Hodnocení žáků.....	21
2.3 Komunikace	24
3. Žák ve třídě a jeho pozice.....	28
3.1 Vývoj vztahů ve třídách	28
3.2 Pozice, role a vztahy mezi žáky ve třídách	29
3.3 Zapojení žáků do rozhodování ve třídě.....	32
4. Optimální klima a techniky k jeho dosažení	34
4.1 Pozitivní a negativní klima ve třídě	34
4.2 Pozitivní ovlivňování sociálně-emocionálního klimatu ve třídě.....	35
4.3 Výběr technik pro budování pozitivního klimatu	37
5. Sociální klima třídních kolektivů na 1. stupni základních škol.....	40
5.1 Vlastnosti kvalitativního výzkumu	40
5.2 Techniky a metody sběru dat	41
5.3 Základní soubor a výzkumný soubor	43
5.4 Cíle práce a výzkumné otázky	44
5.5 Strategie výzkumu a sběr dat	46
6. Zpracování a výsledky analýzy.....	48
6.1 Výsledky dílčí výzkumné otázky č. 1	48
6.2 Výsledky dílčí výzkumné otázky č. 2	51
6.3 Výsledky dílčí výzkumné otázky č. 3	53
6.4 Výsledky dílčí výzkumné otázky č. 4	55
6.5 Výsledky dílčí výzkumné otázky č. 5	58
7. Shrnutí výzkumného šetření	61
Závěr	66
Zdroje.....	69

Seznam příloh	75
Přílohy.....	76

Úvod

Diplomová práce se zabývá tématem sociálního klimatu třídních kolektivů na prvním stupni základní školy. Práce je zaměřena na sociálně-psychologické jevy školních tříd vybrané základní školy, zabývá se mikrosociálním prostředím, ve kterém se žáci a učitelé pohybují. Důvod, proč jsem si vybrala toto téma je, že pracuji na základní škole jako vychovatelka a měla jsem tak možnost chování žáků dlouhodobě ve třídách pozorovat. Téma klimatu ve třídách je neustále aktuální a u dni otevřených dveří vídám rodiče s dětmi, kteří si školu vybírají právě kvůli přístupu učitelů a podle toho, jak jsou žáci v dané škole spokojeni i přesto, že by své dítě vozili do školy několik kilometrů daleko.

Každý malý předškolák se připravuje poslední rok v mateřské škole na to, že se z něj stane školou povinný žák. Vstup do první třídy je pro každého z nich jiný. Díky svým předpokladům, které si nesou jak z genetického, tak i výchovného hlediska, jsou žáci připraveni na vstup do prvního ročníku každý jinak. Záleží na „kulturním kapitálu“ s jakým dítě do školy nastoupí. Kulturním kapitálem je myšleno to, že záleží, do jaké rodiny se dítě narodí, v jakém místě, jak se mu doma věnují při učení ale i při volnočasových aktivitách. Také je velmi důležité, jak má rozvinutý „jazykový kód“. Tedy jednoduše řečeno to, jak doma mezi sebou komunikují. (Kraus, přednáška 2022)

Cílem diplomové práce je zjistit, jaké vztahy panují mezi žáky prvního stupně vybrané základní školy. Teoretická část práce definuje základní pojmy jako je rodič, žák, učitel, a to včetně fyzikálních a psychosociálních faktorů, které klima ovlivňují. Dělí sociální skupiny na formální a neformální, malou a velkou, homogenní a heterogenní. Definuje obecně, co to klima je, jaký je rozdíl mezi atmosférou, klimatem a prostředím. Konkrétně se zaměřuje na třídní klima na prvním stupni základních škol. Popisuje, jaké jsou tři základní typy rozdělení klimatu a představuje jeho účastníky jimiž mohou být učitel, rodič, žák, žák se speciálním vzdělávacím plánem případně asistent pedagoga.

Druhá kapitola se zabývá sociálně psychologickými jevy. Mikrosociálním prostředím, co to je a proč je pro dítě důležité. Hodnocením žáků, kdy se již tolik nelpí na známkách, ale spíše se využívá slovní hodnocení pomocí popisného jazyka a také formativní hodnocení, tedy průběžné. Popisuje, jaký je a jaký by měl být postoj k chybám, které žáci udělají. Zaměřuje se na to, jak by měla vypadat odborná a sociální komunikace pro podporu pozitivního zdravého sociálního klimatu.

Třetí kapitola přináší větší vhled do žákovi role. Popisuje, jaká je žákova pozice v třídním kolektivu. Představuje vývoj vztahů, jaký mají žáci postoj ke spolužákům, jaká je dynamika třídy a její sympatie a antipatie. Díky názorům a postojům se žáci staví do různých pozic, rolí a díky nim mají různé vztahy mezi sebou. To díky kompetencím, vlivu a oblibě mezi spolužáky. V této kapitole je popsáno také zapojení žáků do rozhodování ve třídě. Tedy jakým způsobem může každý žák ovlivnit a rozhodnout o chodu třídy.

O optimálním klimatu a technikách jeho dosažení je kapitola čtvrtá. Popisuje, jak vypadá pozitivní (zlaté hvězdy) a negativní (červené vlajky) klima ve třídě, což poznáme dle signálů, které na nás působí hned po vchodu do kolektivu. Jelikož z velké části klima ve třídách ovlivňuje učitel, popisuje tato kapitola také jak pozitivně ovlivňovat sociálně-emocionální klima ve třídě. Jaký by měl být přístup učitele k žákům, jak by měl komunikovat, jaké by měl volit metody a strategie výuky, jaká témata zařadit do preventivních programů. Aby si žáci vybudovali ve třídě zdravé klima, je nutné využít vhodné techniky pro jeho vytvoření. Důležitý je prožitek a zážitek, jsou zde zmíněny některé techniky a nástroje pro zajímavější výuku.

Pro výzkumné šetření byl zvolen kvalitativní přístup a metoda polostrukturovaného rozhovoru. Pro výběr informantů byla stanovena čtyři kritéria, která museli informanti splňovat, jinak by se nemohli rozhovoru účastnit. Do rozhovoru bylo zahrnuto pět informantů, jimiž byly třídní učitelky z různých ročníků vybrané základní školy, a to zcela dobrovolně.

Tato diplomová práce poskytuje studentům vhled do jedné ze základních škol, jejího klimatu ve třídách a vztahů mezi žáky. Pomůže jim v případě, že budou potřebovat zvolit vhodnou techniku pro motivaci žáků nebo řešení konfliktu. Vzhledem k tomu, že je podložena ověřenou literaturou, může pomoci i rodičům, kteří by potřebovali nahlédnout do vnitra školy, a které tato problematika zajímá.

1. Sociální klima třídních kolektivů

Jako sociální skupinu nemůžeme označit náhodný hlouček lidí. Pro tyto skupiny máme vymezené charakteristické znaky:

- Skupina má své členy a ti se také jako její členové cítí.
- Uskupení je určeno k tomu, aby došlo k předem stanovenému cíli.
- Ve skupině si členové tvoří svá pravidla ale také tresty.
- Dopředu počítáme s tím, že je skupina vytvořena k dlouhodobé komunikaci.
- Ve skupině dochází k tvorbě vztahů, pozic a rolí mezi jejími členy.

1.1 Vybrané dělení sociálních skupin

Sociální skupiny můžeme dělit podle několika hledisek. Např. na formální a neformální. **Formální skupina** je vytvořena z důvodu dosažení cílů pomocí specificky daných úkolů. Patří sem např. pracovní tým. Jeho účelem je splnit zadaný úkol a získat za něj finanční odměnu. **Neformální skupina** vznikne naprosto přirozeně, díky společným zájmům. Je vytvořena pro uspokojení vlastních potřeb. Tato skupina je založena na mezilidských vztazích. Např. parta spolužáků, kamarádi v práci. (Vacek, 2000), (Jánošová, online)

Další nejčastější dělení je na skupiny malé a velké. **Malá skupina** má omezený počet členů. Obecně se má za to, že malou skupinu můžeme nazvat skupinu do 12 členů. Znamená to tedy, že se nikdo nikomu nemůže vyhnout. Lidé v této skupině se musí naučit komunikovat a vycházet s každým. Takové skupiny tvoří třídy na základních školách. **Velká skupina** nemá omezený počet členů. V tomto případě se ale může stát, že se někteří členové spolu nepřijdou vůbec do styku. Může to být např. národ, kde není prakticky možné, aby se všichni členové znali. (Helus, 2007), (Procházka, 2012)

Poslední členění, které je vybráno jako důležité pro toto téma je dělení podle struktury, a to na homogenní a heterogenní sociální skupinu. **Homogenní skupinou** jsou např. spolužáci stejného věku; stejného pohlaví. V této skupině nemají členové tolik konfliktů. Na rozdíl od **heterogenní skupiny**, která se vyznačuje odlišným věkem, pohlavím, rasou, vírou apod. Tudíž v této skupině dochází k častějším konfliktům. (Muni.cz, online), (Procházka, 2012)

Školní třída je tedy malá sociální skupina, která vznikla formálně. Tedy za účelem vzdělávání se. Je to heterogenní skupina, jelikož se členové (žáci) liší pohlavím, někdy i věkem, vírou a dalšími znaky.

Klima, jinak řečeno podnebí, je obecně dlouhodobý stav, který přetrvává na určitém území. Nejčastěji mluvíme o klimatu v souvislosti s počasím. Můžeme ale měřit klima na pracovišti nebo i ve třídách. Tedy stav, jaký se dlouhodobě v určité sociální skupině udržuje. (Katedra fyziky atmosféry, online)

Žákem se stává dítě nejčastěji ve věku 6-8 let. Musí si projít zápisem do školy, aby dokázalo, že je „zralé“ se vzdělávat. Zralost je posuzována dle tělesného, duševního a sociálního vývoje dítěte. Je také ovlivněna vrozenými a zděděnými vlastnostmi a zdravotním stavem. Díky preventivním prohlídkám u pediatrického lékaře máme potvrzeno, že dítě je tělesně v pořádku. U duševní vyspělosti posuzujeme pozornost, smysly, paměť, řeč, porozumění a další. Je nutné, aby bylo dítě také emočně vyspělé, což znamená, že s určitými situacemi dokáže vypořádat samo. A důležitá je také sociální zralost, dítě dokáže pochopit příkazy, pravidla, zvyklosti a také vnímá autoritu učitelů. (Červeňák, 2004)

Učitel je důležitá role člověka, který vzdělává žáky. Je to pedagogický pracovník vykonávající přímou činnost. Učitel vzdělává, vychovává, je pro žáka oporou, plánuje výuku a je připraven plnit ŠVP (školní vzdělávací program). K vykonávání této činnosti je potřeba mít dostatečné vzdělání. Učitel je důležitou součástí klimatu třídy, vytváří ho společně se svými žáky. (Jůva, 2008) Je to člověk, který pozoruje žáky a diagnostikuje jací vlastně jsou. Žáky vidá každý den, a tak by měl dokázat rozpoznat, když dojde u některého z nich k nějaké změně. Měl by třídu pozorovat a snažit se jí porozumět. (Komenský Odborný časopis, online 2022)

Rodiče mají vůči škole různé vztahy. Je důležité, jak škola rodiče vnímá. Mohou být v roli zákazníka. Věří tedy, že učitel je nejlepší odborník a ví nejlépe jak má děti učit a vychovávat. Škola by tak měla rodičům dávat pravidelné informace o výsledcích žáka. Učitelé by měli nabídnout rodičům konzultace, aby se mohli věnovat domácí přípravě. A také mohou být v roli partnera.

1.2 Třídní klima

Žák nastoupí do první třídy, ve které na něj bude působit několik faktorů. Tyto faktory velmi ovlivňují to, jak se žák ve třídě cítí. Žádoucí je, aby se každý žák cítil ve škole hlavně bezpečně. Třídní klima působí nejen na žáky ale také na učitele, na jejich psychiku a pracovní produktivitu. U žáka ovlivňuje školní úspěchy ale také vztahy mezi spolužáky. (Fidlerová, Jurová, Lindovská, Macková, Urbancová, 2012)

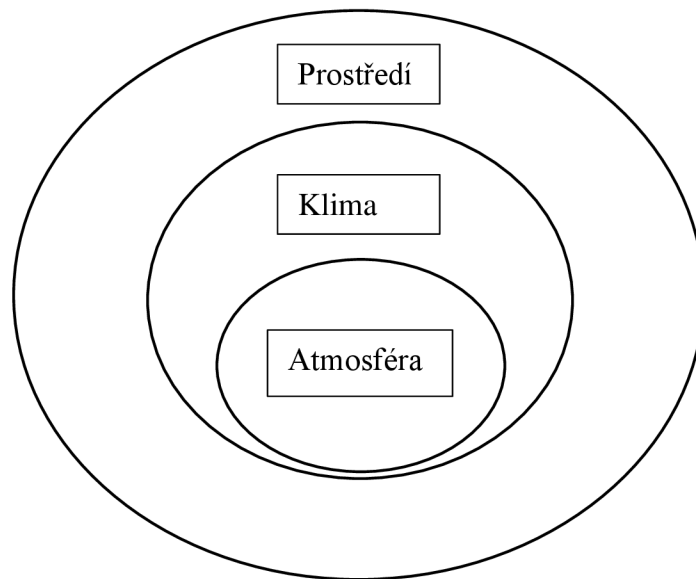
Třídní klima je to, co cítí žák, když vstoupí do třídy. Stojí u dveří a kouká kolem sebe. Vidí třídu plnou spolužáků, učitele, vybavení, výzdobu. Klima třídy je ovlivňováno několika faktory:

- Fyzikální
  - Osvětlení třídy – zda je tlumené nebo naopak moc ostré;
  - Nábytek ve třídě a jeho rozmístění – je to starší vybavení nebo již novější, nachází se ve třídě koberec na hraní a u něho hračky;
  - Třída je vymalovaná bíle nebo barevně, výzdoba třídy je to určitého tématu nebo jsou kolem jen holé stěny
- Psychosociální
  - Stabilní – sociální vztahy mezi žáky a učiteli, žáky mezi sebou
  - Proměnlivé – ty jsou krátkodobé a jedná se o momentální reakci na věci dějící se kolem

Rozlišujeme atmosféru ve třídě a klima. Atmosféra je momentální krátkodobý stav, kdy dochází ke komunikaci mezi účastníky ve třídě nad určitou situací, která přišla a zase odešla – psychosociální proměnlivá. Klima třídy je ale dlouhodobý proces, který vnímá každý účastník rozdílně a je potřeba se mu věnovat – psychosociální stabilní. (Čapek, 2010)

Třídní klima můžeme tedy definovat jako „*souhrn subjektivních hodnocení a sebehodnocení vnímání, prožitků, emocí a vzájemného působení všech účastníků, které v nich jako ve spolutvůrcích a konzumentech vyvolávají edukační i jiné činnosti v daném prostředí*“. (Čapek, 2010, s. 13) Do sociálního třídního klimatu zahrnujeme komunikaci mezi žáky i mezi učitelem a žákem, dále jejich vzájemné vazby a vztahy ale také hodnocení. Patří sem všichni, kdo se pohybují ve třídě, žáci, třídní učitelé, učitelé, asistenti pedagoga. Každá třída může mít různé sociální klima. (Mareš, Ježek, Mareš, 2023)

Obrázek č. 1 Vyznačení atmosféry a klimatu

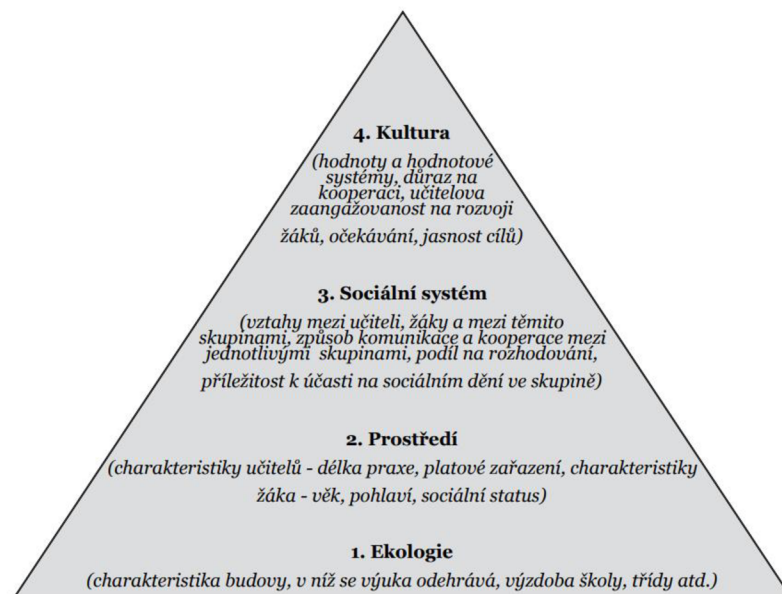

(Lašek, 2007)

Žáci oceňují učitele, který se věnuje jejich vztahům, osobním životům, je k nim přátelský a spravedlivý. Chtějí učitele, který se dokáže postavit za každého žáka stejným postojem a nikoho nediskriminuje. Naopak mu dokáží odpustit, pokud sám přizná, že mnohdy nezná odpověď na jejich otázku a dá si jako výzvu do příští hodiny odpověď zjistit.

Klima třídy je uspořádané v pyramidě vytvořené podle Tagiuri a Andersona. Ti dělí klima do čtyř úrovní viz. obrázek č. 2.

Obrázek č. 2 Klima ve třídě

(Fidlerová, Jurová, Lindovská, Macková, Urbancová, 2012)

1.2.1 Třídní klima na prvním stupni

Když dítě přechází z mateřské školy do základní školy, je to pro něj přelomový okamžik. Už si nebude jen hrát, tvořit a chodit na procházky, ale čekají ho určitá pravidla chování, dodržování školního řádu a také určitá míra odpovědnosti sama za sebe a své jednání vůči ostatním členům třídy. Nejen, že ho čekají povinnosti z hlediska učiva a sbírání nových informací ale musí se vyrovnat s tím, že se bude následujících 5 let každý den setkávat se stejnými lidmi. Se spolužáky ve třídě, spolužáky z ostatních tříd a také pedagogickým sborem. S každým si musí vytvořit vztah, který by měl být na pozitivní úrovni.

Pro to, aby se dítě na prvním stupni cítilo bezpečně, je potřeba mít dobrý vztah s učitelem. Učitel by si měl získat žakovu důvěru, aby za ním přišel vždy, když se cítí ohrožený nebo když se mu děje nějaké bezpráví. Učitel by měl být speciálně na prvním stupni více empatický a trpělivý. Měl by se chovat tak, aby si s každým žákem vybudoval silný a upřímný vztah. Dosáhnout toho může např. tím, že jim dá najevo, že mu na žácích záleží. Měl by jim naslouchat, vyslechnout si jejich názory a nápady. Vyvolávat by neměl jen ty oblíbené ale všechny bez rozdílu. A také by měl žákům poskytnout pozitivní zpětnou vazbu, povzbuzení a konstruktivní kritiku. U žáků prvního stupně by neměl učitel dbát na kvantitu ale spíše na kvalitu. Dát žákům více času na jeden zadaný úkol tak, aby ho všichni bez problémů pochopili a nebyli frustrováni z toho, že nezvládají probíranou látku. (Coristine, Russo, Fitzmorris, Beninato, Rivolta, 2022)

1.3 Typy klimatu ve třídě

Každá třída má své specifické klima. I přesto můžeme klima třídit do základních tří typů. V prvním typu jsou žáci vedeni ke stoprocentnímu výkonu, nemají vztah k učitelům ale ani učitelé k žákům. Učitelé nejsou dobře psychicky naladěni a zároveň opomínají to, jak je důležité vzdělávat žáky i ze sociálního hlediska. Nedávají žákům prostor se vyjádřit. Třída vyřazuje jednotlivce z kolektivu. Mezi žáky vzniká vysoká konkurence. Vztahy mezi kolegy jsou však v dobrém rozpoložení.

Druhý typ se projevuje tím, že žáci nemají rádi školu. Mají špatné vztahy s vyučujícími, protože na ně tlačí kvůli výkonu. Učitelé se nezabývají tím, co se z hlediska sociálního ve třídě děje. Žáci však mají dobré a přátelské vztahy se svými spolužáky, a tak se nebojí do školy docházet každý den.

Třetí typ je popisován jako ten nejvhodnější pro pozitivní třídní klima. Na škole se vyskytuje minimum stresových situací. Žáci i učitelé mezi sebou mají velmi dobré vztahy, důvěřují si. Učitelé se snaží porozumět žákům v jaké se nacházejí situaci a jaké jsou jejich momentální potřeby. Podporují žáky a ti mají své výsledky na dobré úrovni. Žáci mají velkou motivaci k učení a mají radost z toho, že chodí do školy. (Fidlerová, Jurová, Lindovská, Macková, Urbancová, 2012), (Gillernová, Krejčová, 2012)

1.4 Účastníci ovlivňující klima

Učitel je důležitou osobou v životě žáků. Ať chceme nebo nechceme, tráví s dětmi spoustu času, a tak je také vychovává k tomu, aby se z nich stali slušní a vychovaní lidé. To, jak se k žákům postaví velmi ovlivňuje klima ve třídě. Pro zlepšení klimatu by si měl učitel rozmyslet, zda bude žákům ukazovat svou nadřazenost, nebo zda přenechá jednodušší úlohy jim samotným k řešení. Dokáže jim tak, že je bere jako své partnery v cestě za vzděláním. Z výzkumu Krátké vyplývá, že žáci si přejí učitele, který jim dokáže naslouchat, dokáže pochopit jejich volání o pomoc, je kamarádský a na nikoho neukazuje prstem. Rodiče by na učiteli ocenili, kdyby byl upřímný a jednal vždy narovinu. Od třídního učitele se očekává, že bude třídní klima pozorovat, aby zjistil, zda se ve třídě nedějí věci, které by se měli okamžitě usměrnit. Díky tomu, že se učitel zajímá o individuální potřeby jednotlivých žáků, prožívají děti radost a úspěch ve škole. Nebojí se do školy chodit, protože vědí, že se mohou na svého učitele obrátit a on jim vždy pomůže.

Jak už bylo řečeno, v období první až druhé třídy závisí hodně na učiteli, jaké budou vztahy mezi dětmi. Žáci se při vstupu do první třídy prvních pár týdnů seznamují s pravidly ve třídě i ve škole. Učitel je pro ně naprostá autorita. Pokud se učitel staví ke všem žákům stejným dílem, funguje ve třídě jakási harmonie. Žáci tak mají mezi sebou dobré pevné vztahy. Nedochozí k žádné nadřazenosti či podřazenosti. Učitel ale může narazit na nevhodné chování žáků z hlediska posmívání. Někteří žáci dokáží být ke svým spolužákům velmi krutí kvůli jejich odlišnostem. Např. nosí brýle, mají jinou barvu pleti, jejich studijní výsledky jsou horší, nenosí nejnovější módní trendy, mají vadu řeči nebo tělesné postižení atd. V tomto případě je potřeba, aby učitel vhodně zasáhl. Je to velmi citlivé téma a je proto důležité, aby byl učitel na tyto rozhovory připraven. Žáci se učí spolupracovat ve skupinách a tím si osvojují přijatelné chování k druhým. Učitel je jejich průvodce, který vhodně upozorňuje na lepší kooperaci a komunikaci. Časem se ve třídě začnou tvořit uzavřené skupiny neboli party dětí. Dospíváním se chování žáků mění.

Přichází dožadování se respektu, žáci se stávají citlivějšími. Dochází k porovnávání mezi sebou a také jsou schopni si hájit svůj názor. Zatímco na začátku řekl učitel bylo svaté, nyní si jdou žáci tvrdě za svojí pravdou. Vývojem dětí dochází k probouzení jejich individualismu. Někteří jsou uvědomělí a snaží se porovnávat s dospělými, jiní zůstávají na úrovni „bezstarostného“ dítěte. V tomto období dochází k nesoudržnosti ve třídě. Tvoří se více skupinek či dokonce pouhých dvojic. I zde je velmi důležitá role učitele, jaký postoj k chování svých žáků zaujme. (Grebeňová, 2006) Učitel by měl být jakýmsi průvodcem či koučem. Měl by žákům vysvětlit pravidla, která by se měla dodržovat, a hlavně proč by se měla dodržovat. Nemůžeme děti kritizovat za to, že přišly do školy pozdě, když nevíme, co se vlastně stalo. Dítě je už tak ve velkém stresu, že jde pozdě a my ho začneme hned po jeho příchodu kritizovat a opakovat mu pravidlo, že se chodí včas. Žákovi se mohlo přihodit nesčetně věcí, za které nemohl, a proto bychom si měli v klidu vyslechnout, co se stalo, a zda by to nešlo případně příště udělat jinak. (Klein, Liang2022)

I když rodič není přítomen ve třídě a do školy dochází pouze pokud jsou třídní schůzky, je i tak důležitým členem, který do klimatu třídy zasahuje. Rodič obecně po škole požaduje, aby se s jeho dítětem zacházelo rovnocenně. Chce vstřícného učitele, který dokáže dítěti pomoci, dokáže ho objektivně ohodnotit. Rodiče chtějí učitele, který pomůže jejich dítěti i po emoční stránce. A jsou také ochotni pomoci škole v neformálních záležitostech jako jsou zahradní slavnosti, vánoční tvoření apod. Pokud je to rodič, který se svému dítěti doma věnuje, pedagog má tak dobrou půdu pod nohama. Rodiče mohou ovlivňovat klima třídy i negativně. To jsou rodiče, kteří své dítě až moc přetěžují a nakládají mu doma spoustu úkolů, aby bylo ve škole nejlepší. Důležité je, jak o škole doma mluví. Dítě totiž není hluché a ač si to spoustu z nás neuvědomuje, děti školou povinné spoustě věcí rozumí. Takže pokud rodiče doma mluví o paní učitelce nebo panu učiteli nevhodně, žák k učiteli zaujme takový postoj i ve škole. Učitel nepřehlédne ani to, v čem chodí dítě oblečené, to je vizitka rodiče. Učitel vidí, že doma není standardní situace a následují nepříjemné rozhovory. Takových věcí si všímají i spolužáci a u nich je to obzvlášť alarmující. Spolužáci dokáží být velmi zlí k ostatním, pokud na nich vidí, že jsou špinaví nebo otrhaní. Postupně dochází k vyčleňování z kolektivu. Pokud v rodině nastane nějaký problém, přenesse se i na dítě, které má pak horší studijní výsledky, nezajímají ho mimoškolní aktivity, je hrubé na spolužáky atp. A samozřejmě je důležitá celková výchova dítěte. Tou rodič ovlivňuje celý jeho život a zasahuje tak i do třídního klimatu. (Grebeňová, 2006)

Klima ve třídě nám ovlivňují i žáci se speciálně vzdělávacími potřebami. Mezi tyto žáky patří děti, které potřebují ke svému vzdělávání podpůrné opatření. Tito žáci navštěvují základní školu, ale k vyučování potřebují pomoc. Může to být kvůli zdravotnímu stavu, špatnému sociálnímu začlenění, špatným životním podmínkám. Podpůrné opatření má několik stupňů podle závažnosti žákova stavu. Může se jednat o žáka, který potřebuje učivo zkrátit, ale jedná se i o žáky, kteří jsou mimořádně nadaní. Žákům se dle doporučení od pedagogicko-psychologické poradny může upravit množství zadání, pomoc díky podpůrným materiálům jako jsou tabulky, může se jim zavést slovní hodnocení a také mohou odborníci doporučit asistenta pedagoga do třídy. (Národní ústav pro vzdělávání, online)

Asistent pedagoga je nedílnou součástí třídního klimatu, pokud ho má třída přiděleného. Asistent pomáhá pedagogovi s výukou žáků se speciálně vzdělávacími potřebami. Pokud je to potřeba, vezme je mimo třídu a vzdělává se s nimi někde jinde. Např. když se píše písemka a tyto děti na ni potřebují klid, protože je vše kolem ruší. Individuálně se věnuje tomuto žákovi. Dále se ale může věnovat i ostatním dětem, je-li to třeba. Může žáky s podpůrnými opatřeními doučovat po vyučování. Dělá vše, na čem se s pedagogem domluví. Asistent tak tráví velmi mnoho času ve třídě společně s dětmi, a tak je také tvůrcem sociálního klimatu. Měl by učitelé s tvorbou pozitivního klimatu pomáhat. (Portál pro školní asistenty a asistenty pedagogů, online) Asistent se snaží o to, aby žáci se speciálními potřebami nebyli vyčleňováni z kolektivu, podporuje pozitivní klima tak, aby dokázali pracovat všichni se všemi. Pokud nastane jakýkoliv problém, snaží se společně s pedagogem tento konflikt vyřešit. Komunikuje s rodiči, s poradenským pracovištěm. Rodičům předává informace, jak na tom jejich dítě je, kterou látku ovládá bez potíží a na kterou je potřeba se doma více zaměřit. Asistent se snaží spolupracovat se všemi. (Autorský tým APIV B, 2022) Asistent může fungovat i tak, že učitel zadá práci všem ve třídě a dále se více věnuje dětem s podpůrným opatřením, asistent kontroluje zbytek třídy, zda pracují, případně zda nepotřebují s něčím pomoci. Občas si mohou asistent a učitel role vyměnit, pokud je asistent výborný ve hře na klavír, může se chopit části hodiny hudební výchovy. (Portál pro školní asistenty a asistenty pedagogů, online)

2. Sociálně psychologické jevy školních tříd

Lidé se rodí bez jakékoliv sociální interakce. Socializací mezi ostatními lidmi, se naučí svému chování a získávají obraz toho, jak to ve světě vypadá. Tato kapitola se věnuje především mikrosociálnímu prostředí, se kterým se děti setkávají. Nejdříve je to rodina, třída v mateřské škole a později i spolužáci na základní škole. Tato kapitola se také věnuje hodnocení žáků. Hodnotit můžeme známkami ale také slovním hodnocením. Je však důležité slovní hodnocení ovládat a pečlivě vybírat slova, která žákovi napíšeme. Kapitola se také dotýká komunikace mezi žákem, rodičem a učitelem.

2.1 Mikrosociální prostředí

Již od narození se dítě setkává se svým nejužším prostředím a tím je rodina. Definice rodiny: *„Tradiční společenství osob, které lze najít v nějaké podobě v každé známé kultuře. V jejím rámci se utvářejí základní charakteristiky našeho duševního života. Rodina přitom slouží jako zprostředkující skupina mezi jedincem a společností. Obecně vzato spočívá primární funkce rodiny v tom, že již od narození ovlivňuje vývoj jedince, vytváří citové vazby, které mají dlouhodobý vliv a zapisují se trvale do duševního života dítěte. Jedinec si s sebou odnáší do života základní pojetí citů a modely chování jako své vlastní dispozice či sklony. Zprostředkující funkce rodiny spočívá také v tom, že v jejich společenství získává jedinec základní stupnici hodnot, jejichž prostřednictvím se připravuje na společenský život.“* (Jedlička, 2004, s.38) Členové rodiny se o dítě starají a zajišťují jeho základní potřeby. Členové rodiny jsou k sobě empatictí, mají vzájemně úzké vztahy, ochraňují se a pomáhají si navzájem. V tomto případě se jedná o úplnou fungující rodinu, která má oba rodiče a jejich vztah s dítětem je vřelý, dítě cítí teplo a bezpečí domova a ví, že má v rodičích oporu. (Lašek, 2007) Pro děti jsou jejich rodiče vzorem. Chtějí se chovat stejně jako oni v každodenním životě. (Jedlička, 2015)

V dnešním světě je ale stále více rodin, které nejsou úplné. Mnoho dětí má pouze jednoho rodiče. Někteří jsou vychováváni svými prarodiči. Pokud dojde k rozvodu rodičů a následně si každý z nich najde nového partnera, dochází k rozšíření rodiny, což může mít také velmi významný vliv na výchovu daného jedince. V tomto primárním prostředí získává potenciální žák základní školy různé schopnosti a dovednosti jejichž prostřednictvím je připravuje na přijetí nového sociálního prostředí jako mateřská škola nebo základní škola.

Pro většinu rodičů je velmi důležité, jak jejich dítě ve škole prospívá. Žák předává informace rodině o tom, co se ve škole dělo ale pouze takové, které chce sám. Informace jsou tedy zkreslené a neúplné. Rodiče se zajímají hlavně o prospěch a o chování svého dítěte. Jaké je klima třídy a jak se ve škole dítě cítí je až na druhé koleji.

Do mikrosociálního prostředí žáka patří škola, kterou navštěvuje, školní třída, jeho vrstevníci ale také tým zaměstnanců, kteří se o žáky ve škole starají. Všechny tyto faktory ovlivňují to, jak se žák v daném prostředí cítí. A pro nás je žádoucí, aby se cítil bezpečně a nebál se říct svůj názor. (Lašek, 2007)

Ve školní třídě žáci prvního stupně stráví celé dny. Proto, aby se zde cítili dobře by měl učitel udělat naprosté maximum. Je to prostředí, ve kterém by se i on sám měl cítit „jako doma“. Po stěnách mohou být vyvěšeny výtvarné ale i literární práce. V oknech by měla být výzdoba dle aktuálního ročního období. Na škodu není ani to, když si učitel vyzdobí třídu dle vybraného tématu a toho se drží celý rok. Tedy i výukové materiály právě probíraného učiva mohou být přizpůsobeny danému ročnímu tématu. Ve třídě by měly být také pověšeny týdenní plány, jídelní lístek, soutěže a další informující letáky, které si mohou žáci kdykoliv přečíst. Dále mohou mít ve třídě k dispozici kancelářské potřeby jako je izolepa, nůžky, lepidlo atd. I to, jestli je ve třídě pořádek či nikoliv, zasahuje do klimatu, tedy jestli se ve třídě cítím dobře. Děti mohou mít v rohu třídy hrací koutek připravený na přestávky. To je čas, kdy se nejvíce sbližují a propojují se mezi nimi vzájemné vztahy. (Čapek, 2010)

2.2 Hodnocení žáků

Rodiče hodně apelují na známky a hodnocení svého dítěte. Díky známkám dostávají zpětnou vazbu o tom, jak se jejich dítě učí a zda zvládá probíranou látku. „*Pedagogické hodnocení je vymezeno jako systematický proces, který vede k určení kvalit a výkonů vykazovaných žákem nebo skupinou žáků či vzdělávacím programem.*“ (Pasch, 1998, s.104) I známky jsou důležitou součástí třídního klimatu. V každé třídě existují žáci, kteří nedosáhnou na výborné známky. Pokud se tak děje pravidelně, snižuje to jejich motivaci a chuť učit se něco nového. Hodnotit by však učitelé neměli pouze písemky, testy a zkoušení. Je potřeba hodnotit během celé hodiny.

Pomocí hodnocení bychom měli žáky motivovat k další práci, podporovat je v tom co dělají, aby ve třídě panovalo příjemné klima pro všechny zúčastněné. Učitel by měl být spravedlivý, to je ale velmi těžký úkol, jelikož každé dítě jde do první třídy s jinou

vybaveností. Každý z nás je originál a máme jiné schopnosti a možnosti. Pro každého jednotlivce je jeho maximální výkon na různé úrovni. V porovnání s celou třídou dochází k tomu, že i přesto, že žák plní vše a dává přípravě na hodiny úplné maximum, jeho úroveň je převyšena jinou žačkou, která dostane jedničku. A tím pádem je žák odsouzen k horší známce. I když pracoval na maximum a snažil se, nestačilo to na výkon těch nejlepších ve třídě. Proto tyto žáci často nezažijí dobrý pocit z výborné známky, a to nepřispívá k dobrému klimatu ve třídě.

Důležitý je postoj učitele k chybám, které žáci dělají. V našem školství je celkem běžná praxe, že si po diktátu děti musí nahlas před ostatními přečíst všechny chyby, které udělaly. To je vede k částečnému ponížení před třídou a postupem času dochází k používání taháků. Každý žák chce zažít úspěch a ne ponížení. Tímto učitel opět snižuje bezpečnost v prostředí třídy. Aby bylo klima ve třídě bezpečné a žáci se cítili dobře, je nutné, aby učitel neporovnával žáky mezi sebou. Je žádoucí, aby hodnotil žáky podle jejich vlastních dovedností a schopností a na každého koukal individuálně.

Je tedy vhodné vést vertikální hodnocení. Což znamená brát v potaz žákovu individualitu, čas navíc, který potřebuje, aby v klidu a bez stresu vyplnil testy. Měli bychom hodnotit žákovo zhoršení či zlepšení ale pouze v jeho individuální rovině nikoliv ve srovnání s ostatními žáky. Tímto způsobem docílíme toho, že i slabí žáci budou pozitivně motivováni k dalšímu učení. Pro učitele je tato forma hodnocení náročnější na přípravu a také je důležité si ji obhájit před rodiči, ale díky ní je klima ve třídě zase o kousek pozitivnější.

Velmi těžké je posuzování např. v hodinách tělesné výchovy. Pokud proti sobě postavíme žáka, který má nadváhu a žáka, který se celý život věnuje aktivně sportování, je nám dopředu jasné, jak bude výsledná známka vypadat. Měli bychom však hledět na to, že oba žáci se při zadaném pohybu velmi snaží a dělají maximum, které jim jejich tělo dovolí. To, jak vypadáme je dáno z části genetikou ale také tím, jak nás doma rodiče vychovávají. Pokud mi maminka dává každé ráno k snídani čokoládový muffin a ke svačině plno sladkostí, budu ve výsledku objemnější než ostatní žáci. Jsem k tomu tedy veden z domova. Potom ale právě v hodinách tělocviku dochází k tomu, že jsem vystaven kritice od učitele ale i od mých spolužáků. Učitel by si měl proto uvědomit, že nemůže srovnávat žáky mezi sebou ale pouze jednotlivce a jeho zlepšení či zhoršení.

Učitelé také neumí vyhodnotit, jak velkou váhu určitá známka má. Může se stát, že žáka, který dostává běžně dobré známky najednou vykojejí nějaká nestandardní situace a při testu dostane čtyřku. Učitel se k tomu může postavit tím nejhorším způsobem a to

tak, že tím žáka potrestá. Dá této známce zbytečně velkou váhu. Běžně se během pololetí sbírají známky, aby se na konci zprůměrovaly a vyšla konečná známka na vysvědčení. Jak je to ale možné, když každá známka má jinou váhu? Některá je za aktivitu v hodině, některá za čtvrtletní písemnou práci, některá za referát, neměli bychom tedy známky průměrovat. Vůbec nejhorší je, když učitel připraví už na začátku roku žáky na to, že za celé pololetí budou pouze 2-3 známky a je proto důležité, aby se na ně velmi dobře připravili. V tom případě vytváří učitel na žáky veliký nátlak, a tak dochází k tvorbě taháků, velké míře stresu a úzkosti a opět to přispívá k negativnímu třídnímu klimatu.

Pokud udělá žák chybu, učitel má velmi často radost, že ho nachytlal při něčem, co neumí. To ale není cílem našeho školství. Cílem je, aby si žáci uvědomili, že udělat chybu není nic špatného. Vždyť neustále z každé strany slyšíme česká přísloví: „Žádný učený z nebe nespádl.“, „Chybami se člověk učí.“ ale ne každý učitel se těmito příslovími řídí. Měli bychom tedy žáky za jejich dobře odvedenou práci také dobře ohodnotit i slovem během hodiny. V každé třídě by proto měla být paní Chyba, která by dětem neustále připomínala, že chyba je kamarád, který nás dostane mnohem dál. (Čapek, 2010) V dnešní době dělají žáci chyby nejen ve výuce ale také např. v chování na sociálních sítích. Dochází k pomlouvání učitelů a nabádání spolužáků. V takovém případě je potřeba žáka poučit o tom, co se sluší a co ne. Učitel by se měl v případě takovéto chyby zamyslet, zda by trest byl skutečně výchovným. Pokud žák přijde s tím, že chce chybu odčinit a nabízí sám možné řešení, je to nejlepší možná varianta. (Komenský Odborný časopis, 2022)

Dobrym příkladem pro zlepšení třídního klimatu je, když se hodnotí žáci navzájem. Učitel jim dá jasná kritéria případně dá zadání a je pro něj důležité, zda žáci splnili nebo nesplnili zadaný úkol. Ať už tvoří každý sám nebo jsou rozděleni do skupin, odprezentují svůj výsledek ostatním a čekají na hodnocení. Žáci na jednu stranu chválí a na druhou stranu upozorňují prezentujícího na nedostatky. Tím mu dávají zpětnou vazbu o tom, jak by to mohl udělat příště lépe. Nakonec se dostáváme k onomu bodu, zda žák zadaný úkol splnil či nikoliv? Pokud splnil, není jediný důvod, proč bychom mu neměli dát výbornou známku. I přesto, že jiný žák měl práci lépe vypracovanou a dal si více záležet, protože dané problematice třeba lépe rozumí, zadání bylo splněno, a to je pro nás klíčové.

Většinou bývají písemky a testy předem hlášeny, takže žáci přesně vědí, na kdy se mají naučit a kdy si to mohou jít do školy jen odsedět. Což je další chyba, kterou učitel může udělat. Pro zlepšení třídního klimatu je mnohem lepší odměňovat žáky během

výuky. Když probereme celou látku a poté si z ní napíšeme test, nemusí to u každého dopadnout dobře. Pokud ale budeme během výuky žáky odměňovat i za část probraného učiva (a může to být jen aktivita v hodině), máme větší šanci, že to bude žáky motivovat, látka je bude bavit a nebudou z písemek ve stresu.

Pozitivní třídní klima nastává také tehdy, pokud se každý žák setká s úspěchem. Pokud máme ve třídě žáka, který je neustále na trojkách, čtyřkách, není to pro něj motivující a můžeme na něm pozorovat nezájem. Už si zvykl na to, že dostává špatné známky, tak proč se snažit. Pokud se k tomu ale jako učitel postavíme čelem, je dobré zkusit žáka více motivovat, a to třeba již zmíněnými jedničkami během aktivity v hodině. Díky nim se na písemnou práci žák lépe připraví a dostane dvojku. Pro něj je to dílčí úspěch, ze kterého má radost. Nemusí to být hned jednička podtržená. Můžeme postupovat po malých krůčcích. Nemůžeme však rozdávat jedničky moc často. Musíme si s žáky určit jasné podmínky. Zadáme do skupinek, aby si prošli určitou část textu a poté se každého z nich zeptám na nějakou informaci. Pokud byli schopni mi správně odpovědět, získávají jedničku. A nyní už všichni ví, že za dobře odvedenou práci přichází odměna. Znamená to, že ti, co odměnu nedostali se budou příště více snažit, protože vědí, že u tohoto učitele stačí málo k tomu být úspěšný. My ale víme, že práce ve skupinách posiluje vztahy mezi žáky a tím zlepšuje třídní klima, a proto jejich spolupráce je pro nás velmi důležitá. (Čapek, 2010)

Pro učení s radostí je dobré formativní hodnocení. Např. žáci pracují ve skupinách, učitel, asistent či kdokoliv je přítomen si zapisuje, jak žáci diskutují a jak práce ve skupince funguje. Po hodině se sejde učitel se zapisujícím a hodnotí, jak si žáci vedli. Ale v tom směru, jak spolu komunikovali, zda dosáhli zadaného cíle nebo zda se k němu alespoň blíží. Jakým způsobem toho dosáhli. Reflektují, co dalšího by žáci potřebovali k tomu, aby dosáhli onoho cíle. (Pýchová, 2020) Jinak řečeno, formativní hodnocení je hodnocení průběžné, které tomu žákovi říká, co a kolik toho udělal správně. Hodnotíme žáka se sebou samým, a ne v rámci celého kolektivu. Porovnáváme jeho předešlé výkony s tím nynějším. (Čapek, 2017)

2.3 Komunikace

Jelikož ve školním prostředí žáci i učitelé a další zaměstnanci tráví hodně času, není možné se jakékoliv komunikaci vyhnout. Pro příznivé prostředí a pozitivní klima ve třídě je komunikace velmi důležitá. I když má učitel ve třídě více dětí a mluví na ně jako

na celek, není možné tuto formu výkladu používat neustále. Je potřeba být s každým v kontaktu jinak u žáků dochází k demotivaci. Malé školy mají výhodu v tom, že mají tak zvané „rodinné prostředí“ a všichni se se všemi znají. Ale i tak je důležité nezapomenout ani na jediného žáka a vtahovat je neustále do výuky. Při jakékoliv komunikaci nelze říci, že někdo nekomunikuje. Ke komunikaci dochází neustále. Buď svým postojem, očním kontaktem, mimikou. Jakákoliv interakce přináší nějakou informaci. Tím dochází k budování určitému vztahu mezi učitelem a žákem. (Gillernová, Krejčová, 2012) Musíme žákům předem představit naše očekávání od dané hodiny. Jedině tak jsou schopni dosáhnout stanoveného cíle. I žáci mohou být více v klidu, když dopředu vědí, co je v hodině čeká a jaké výsledky by měla hodina přinést. Dále jsou důležité jisté rutiny jako jsou narozeniny či svátky. Můžeme mít někde ve třídě vyvěšený narozeninovník. Posiluje to vztah mezi učitelem a žáky. (Hill, 2022) Rituály, které si ve třídě učitel nastaví, se musí žáci nejdříve naučit. Ze začátku jim to moc nejde a záleží jen na učiteli, jakou formu komunikace k naučení použije. Pokud je bude shazovat a vyčítat jim, že už to několikrát zkoušeli a pořad to neumí, probudí v nich jen nechutenství v tomto rituálu pokračovat. Pokud ale použije příjemný tón hlasu, pozitivní postoj a pokusí se optimisticky vyjádřit svou víru v to, že si stačí rituál ještě jednou zopakovat a určitě už to půjde lépe, budou žáci mnohem více motivováni. (Eichhorn, 2019).

To, jak učitel s žáky komunikuje můžeme rozdělit do dvou rovin: odbornou komunikaci a sociální komunikaci. Při **odborné komunikaci** ve velké míře učitel komunikuje s žáky pomocí otázek, na které ale čeká přesnou odpověď. Takovou, kterou žákům už někdy v minulosti vykládal. Očekává tedy, že jim zůstala v hlavách a nyní se prodere ven. V tom případě se mnoho žáků do komunikace nezapojí, protože pokud odpověď na otázku neznají, tak ruku nahoru nezvednou. Mají strach, že odpoví nesmyslně a učitel je za to potrestá nebo se sami zesměšní před svými spolužáky. Proto raději mlčí a jdou cestou nejmenšího odporu. Menší procento otázek je zaměřeno na hodnocení, které žáci v hlavě sami vymyslí. V tom případě se může zapojit každý a může říct svůj názor. Při výkladu matematiky je vhodné zadat žákům úkol a nechat je třeba i s možnou pomůckou, aby si dané prostřední „ohmatali“ sami. V tu chvíli se vyrojí mnoho otázek ale také pochopení. Tato možnost výuky je pro děti mnohem lépe uchopitelná a zapamatovatelná, než když sedí v lavicích a poslouchají klasický výklad učitele u tabule. Zaměříme se tak na rozvoj rozumových schopností, kreativity a mnoho dalších dovedností.

Mnohem důležitější je pak **komunikace sociální**. Učitel si se svými žáky dokáže udělat velmi dobrý a důvěřivý vztah, pokud s nimi mluví i o jiných tématech, než je škola. Aby bylo klima ve třídě pozitivní je vhodné zařadit do výuky ranní kruhy, ve kterých si můžeme povídat o tom, co děti dělaly o víkendu nebo naopak, co je zrovna v příštích dnech čeká. Děti také ocení, pokud zjistí, že učitel není vševěd a občas udělá nějakou tu chybu. Nehroutí se z toho a společně si informace vyhledají na internetu. Žáci pak dokáží s učitelem mluvit o čemkoliv, důvěřují mu, ale zároveň k němu mají úctu a respekt. Mnoho dětí se bojí před ostatními spolužáky nahlas mluvit. Mají strach, že řeknou něco špatně a budou za to potrestáni. Ať je to při jakékoliv příležitosti (zkoušení, přednes referátu, výklad prezentace) neměli bychom žáka shazovat. Pokud říká něco, co není pravda, můžeme ho opravit ale korektně a s citem. Když mu chceme říci, že dělá něco špatně, měli bychom mu předat zároveň něco pozitivního, co dělá dobře. Např. přednes je krásný, plynulý ale na tuto informaci se ještě všichni společně podíváme. Pokud bychom prezentujícího okamžitě zastavili a oznámili před celou třídou, že je všechno špatně, vzali bychom mu chuť i veškerou motivaci k další práci.

Učitel by měl tedy nechat mluvit pokaždé někoho jiného. Žáci, kteří prezentují výsledky za skupinu by se měli střídat. Podporovat rozvíjející se debatu a komunikaci mezi žáky ale zároveň dbát na to, aby bylo vše v určitých hranicích. Děti by se měly vyjadřovat slušně a spisovně. Pokud se najde žák, který má vadu řeči, neznamená to, že ho z komunikace odstraníme. Naopak, spolužáci ho znají a vědí, že má vadu řeči a takových lidí je na světě mnoho. Žáci si musí uvědomit, že jsme každý original a máme všichni právo na to mluvit nahlas. Stejně tak je velmi důležité pro onoho žáka, že ho učitel bere jako rovného s ostatními žáky a není tedy žádný důvod k tomu, aby nemohl číst zadání nebo prezentovat své hodnocení před ostatními spolužáky.

Pro podpoření pozitivního sociálního klimatu ve třídě je důležitá komunikace, která je:

- *Přátelská.*
- *Nestresující.*
- *Svobodná.*
- *Korigovaná.*
- *Vyvážená.*
- *Zajímavá.*
- *Nepovýšená.*

- *Nemanipulující.*
- *Rovná. (Čapek, 2010, s.52-53)*

Přátelská znamená, že učitel s žáky komunikuje na pozitivní a přátelské úrovni. Není sarkastický a nesnaží se žáky zesměšnit, když udělají chybu. Snaží se o zpětnou vazbu, která žáky posouvá dál, a to především jejich schopnosti a dovednosti.

Nestresující spočívá v tom, že je učitel trpělivý a nechává žáka v klidu dokončit myšlenku. Neskáče mu to řeči, nepřerušuje ho a také se nesnaží ho srazit tím, že by ho během prezentace opravoval.

Učitel se snaží dávat žákům prostor k tomu, aby vyjádřili svobodně svůj názor. Mohou komunikovat rozvětvenými větami a ne, jen stručnými hesly. V tom spočívá svoboda jejich vyjadřování.

Korigovaná znamená, že má komunikace svá pravidla. Je nutné komunikovat slušně, bez vulgárních slov. Když jsme v prostředí školy je žádoucí mluvit také spisovně. Během prezentace je žádoucí nepřerušovat mluvčího, nekřičet a nenarušovat prezentaci různými zvuky.

Vyvážená komunikace je ve třídě obzvlášť důležitá. Je nutné, aby se ke slovu dostal každý žák. Pokud to nezvládne skupina sama, měl by zasáhnout učitel. Každý má právo na to říci svůj názor, protože jejich váha je srovnatelná.

Zajímavá komunikace může být díky humoru. Učitel by se měl snažit zaujmout žáky pomocí vtipné konverzace. A tím by je mohl vtáhnout více do komunikace. Konverzace by neměla být nudná a suchá. To žádného žáka nepřiláká, aby s námi konverzoval.

Učitel je sice ta hlavní osoba, díky které výuka probíhá ale měl by se umět při komunikaci s žáky občas stáhnout do ústraní a dát více prostoru svým žákům. Děti budou mít pocit, že mají téma ve svých rukách a více se odváží rozprout diskuzi. Komunikace je tak nepovýšená.

Nemanipulující učitel je takový, který spolkne svou hrdost a nevnučuje žákům své názory a postoje. Neměl by tak před žáky ukazovat, že má intelektuální převahu.

Rovná komunikace s žáky znamená, že učitel nelže a nevymlouvá se. Pokud něco neví, žákům se přizná a společně najdou řešení. Pokud se takto bude k žákům chovat, budou ho brát jako sobě rovného a také mu nebudou lhát ani mlžit. Pokud se bude dít nějaké bezpráví nebo budou mít nějaký problém mezi sebou, může učitel očekávat, že za ním s důvěrou přijdou. (Čapek, 2010)

3. Žák ve třídě a jeho pozice

Každý žák je jedinečná osobnost. Ve třídě se pohybují různé druhy lidí, každý pochází z jiného rodinného prostředí. Díky tomu zastávají určitý postoj ve třídě vůči ostatním žákům. Někteří žáci jsou silní a dokáží se různým životním situacím postavit čelem. Jiní jsou uzavřeni do sebe a raději se těm silnějším poddají nebo se schovávají a dělají, že jsou neviditelní. Máme ale také žáky, kteří jsou celkem flegmatictí a věci nechávají jen tak plynout. Třídní kolektiv je tedy vždy velmi rozdílný a také záleží na tom, kolik členů ho tvoří.

3.1 Vývoj vztahů ve třídách

Školní třída je označována jako malá sociální skupina. Klima v této skupině je ovlivňováno vztahy mezi žáky a mezi učiteli, počtem členů skupiny, rozdíly mezi chlapci a dívkami, náplní vyučovacích hodin ale také trávením volného času o přestávkách. Důležitý je také postoj žáků ke spolužákům, kteří mají jakýkoliv druh handicapu.

Ve třídách nám vznikají různé druhy podskupin dle jejich sympatií a antipatií. A vznik těchto skupin právě ovlivňuje dynamiku a průběh vztahů ve třídách. Každý člen by měl dodržovat jisté formální normy jako je např. školní řád. Ale také ty neformální jako např. hlásíme se, když chceme něco říct.

Každý člověk chce do nějaké skupiny patřit. V takové skupině se jedinci socializují a uspokojují své individuální potřeby. Všichni se chtějí ve třídě cítit bezpečně, bohužel ne každý se tak ve skutečnosti se spolužáky cítí.

Vývoj třídního kolektivu začíná hned jak se děti společně sejdou v první třídě. V tu chvíli začíná tzv. formování. Děti se seznamují, oťukávají, někteří se znají již ze školky, ale vždy přijde i někdo „cizí“. Jsou nejistí, nevědí, co mají od svých spolužáků čekat a netuší jaký mají zaujmout svůj postoj k ostatním. Další fází je tzv. bouření. To znamená, že se někteří jedinci snaží zaujmout místo vedoucího skupiny. Pokud je tam více takových členů, kteří potřebují uspokojit své vnitřní já, dochází ke konfliktům a pobouřeným emocím. Následuje tedy fáze normování. Znamená to, že členové se už dobře znají a vědí, jaké chování mohou od ostatních čekat. V tomto případě se jedinci snaží konflikty vyřešit a usadit se. Mají už své normy chování, podobné postoje a hodnoty. Po těchto fázích dochází k tomu, že skupina, tedy školní třída, je připravena na optimální výkon. Každý má ve třídě své místo a ví, co si může a nemůže dovolit. Samozřejmě po několika letech dochází k rozpadu této skupiny. Na malých školách je to

hned po dokončení prvního stupně, tedy po skončení pátého ročníku. Na větších školách je to po dokončení devítileté školní docházky.

Během společného soužití se může stát spousta neočekávaných událostí. Některý z žáků může odejít do jiné školy a zůstane po něm ve stávající sociální skupině mezera, kterou se budou snažit ostatní zaplnit. Někdo z členů tedy zaujme jeho místo. Může se ale také stát, že do třídy žák přibude. Znamená to pro něj však, že si musí najít své místo ve skupině. U kolektivu, který drží pevně při sobě, to nemusí být úplně jednoduché, a tak je potřeba, aby na vše dohlížel pedagog. (Gillernová, Krejčová, 2012)

3.2 Pozice, role a vztahy mezi žáky ve třídách

Každý žák zaujímá nějakou pozici i svou roli v kolektivu. Tzv. sociální pozice je dána tím, jaký člověk je, tedy s jakými vlastnostmi a názory do kolektivu přichází. Určuje, jestli bude žák v hierarchii třídy v té silnější vrstvě, slabší anebo průměrné. Záleží na tom, jak zajímavý žák je a čím do kolektivu přispívá. Je to tedy postavení žáka vůči ostatním členům skupiny. Jak se dokáže nebo nedokáže prosadit. Pozice ve třídě je pro žáka důležitým aspektem k tomu, jaký vliv ve výsledku na třídu bude mít. Samozřejmě je také důležité, jak je žák se svými vlastnostmi do skupiny přijímán. Někdy i silná osobnost nemusí být do sociální skupiny přijata jako ta nadřazená a tedy ta, která rozhoduje o cílech skupiny a má v ní rozhodující vliv.

Pozice a role žáka ve třídě je pro každého jedince velmi důležitá. Jakou pozici nebo roli členové mají, je závislé na třech aspektech:

- **Kompetence** – tento aspekt dokážeme vyhodnotit velmi jednoduše, je to žákův prospěch. Jedná se o známky ale také o dovednosti ve sportu, výtvarném nebo hudebním umění. Čím jsou žáci starší tím větší důraz dávají právě na sportovní výkony.
- **Vliv** – v každé třídě máme žáka, který ovlivňuje své spolužáky. Někdy zasáhne jeho vliv natolik, že to ovlivní chování celého třídního kolektivu. Je to silná osobnost, která si získá vliv buď svými znalostmi nebo i sociálními dovednostmi.
- **Obliba** – jednoduše řečeno, obliba je popularita v třídním kolektivu. Oblíbeným se žák stane, pokud je v něčem zdatný a má pro skupinu tento jeho um velký význam.

- Neoblíbený žák – je to člen, který není moc úspěšný, je omezený ve výkonu, neovládá komunikaci a socializaci se spolužáky, není příliš empatický. Takového člena třída zavrhuje a nepřijímá do skupiny. Jelikož on ale chce do skupiny patřit, snaží se dělat vše pro to, aby si ho někdo všiml a oblíbil si ho. Často je jeho chování až za hranicí tolerance, takže dochází k rizikovému chování jako je agrese, posmívání atd.
- Izolovaný žák – je to člen, který jako kdyby ve třídě neexistoval, nemá žádný vliv ani ho spolužáci neodmítají. Často tak nedochází ani ke komunikaci se spolužáky. Někdy se může stát, že on sám nemá žádnou potřebu komunikovat s ostatními.
- Vedoucí žák – střed té třídy, je to žák, který má velký vliv na kolektiv. Tento žák je mezi spolužáky oblíbený bez ohledu na to, jaký prospěch ve škole má.
- Žák vlivný – není tolik oblíbený jako žák ve vedoucí pozici, protože se snaží spolužáky neustále organizovat. Žáci v jeho přítomnosti akceptují jeho názory, ale jsou pod tlakem. Často se tento žák stává členem, který dělá ve skupině problémy a aby dosáhl svého nebojí se použít násilí.
- Žák oblíbený – je to člen, který je pozitivně naladěný a snaží se, aby skupina držela při sobě. Nemá moc velký vliv, jeho snahy o dodržování norem ve třídě jsou nenápadné.
- Žák nevýrazný – těchto žáků je velká část, jsou to členové, kteří jsou průměrní, a to jak v chování, tak v prospěchu.

Sociální role je už specifické chování jedince dle daných norem. Role je dána vztahem k ostatním spolužákům a plněním určitých úkolů, které žák ve skupině má.

- Alfa – žák, kterého bere většina členů skupiny jako vůdce třídy, je velmi aktivní a akceptovaný skupinou.
- Beta – žák, který je „pravou rukou“ žáka alfa, navrhuje mu různé nápady, které „alfa“ prezentuje ostatním členům skupiny.
- Gama – větší část členů třídy, která poslouchá žáka „alfa“. Můžeme tak označit žáky, kteří se bez problémů podřídí silnějšímu.
- Omega – takto nazýváme člena skupiny, který se zdržuje na okraji a není ve třídě oblíbený.
- P – „obětní beránek“ takto označujeme žáka, který patří mezi rivaly.

Postavení žáka ve třídě ovlivňuje nejen to, jak se žák ve třídě cítí ale také to ovlivňuje jeho prospěch. Pokud má žák pozici „outsidera“ dochází k poruchám učení a také ke stresu. Každý jedinec vnímá svou pozici ve třídě velmi intenzivně, a hlavně každý individuálně.

Jedinec si svou roli „žáka“ sám nevybere, jelikož máme povinnou školní docházku, je mu tato role dopředu předurčena. Každý žák však tuto roli může vnímat dvěma způsoby, a to buď pozitivně nebo negativně. Jeho vnímání je ovlivněno tím, jaký postoj ke škole mají rodiče. Pokud berou školu jako nebezpečné prostředí a neberou školu jako instituci, která dá jejich dětem hodně do života, vnímá pak žák školu velmi negativně. Nechce do ní chodit, často dostává poznámky, zlobí nejen o přestávkách, ale vyrušuje i o hodinách. Pokud se rodiče postaví ke škole čelem a jsou zastánci toho, že škola má v životě dítěte svůj význam, vnímá žák školu pozitivně. (Kropíková, 2019), (Řezáč, 1998)

Učitel by si měl dát pozor na snižování sebevědomí svých žáků. Neměli bychom žákům dávat příliš těžké úkoly. Jsou žáci, kteří je zvládnou okamžitě a také žáci, kteří úkol nezvládnou vypracovat vůbec. (Sedláčková, 2009) *„Dle stanoviska MŠMT (ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy) ze dne 4. 5. 2023 je škola oprávněna zadávat žákům domácí úkoly a smí vyžadovat jejich vypracování. Je však nepřípustné hodnotit nevypracované úkoly např. známkou 5. MŠMT doporučuje zadávat domácí úkoly jako dobrovolné.“* (MŠMT) Také bychom měli zvážit dávání trestů a špatné oslovování svých žáků. Stačí když ho jednou před třídou označíme hanlivě nebo nějakou nelichotivou přezdívkou a třída ji začne používat. Dítěti může toto jednání velmi ublížit a důvěru si k nám již nenajde. Žáci také těžce nesou nespravedlivé hodnocení. Proto je vhodné hodnocení slovní, ve kterém používáme popisný jazyk a nemůžeme tak žádnému žákovi křivdit. Pouze popíšeme, kolik jevů z celkově možných vyplnil žák správně. (Sedláčková, 2009) Učitel by neměl žádnou situaci nijak zlehčovat, neměl by porovnávat žákovi situaci s naší situací v jeho věku. Také by měl přijmout jakékoliv emoce, které žák má. Neříkat mu „Uklidni se!“ apod. Neměl by se touto negativní emoci nechat strhnout. Pokud jako učitel vím, že budu reagovat neadekvátně, musím si svou reakci nejdříve pořádně promyslet, klidně i tak, že si napočítám do deseti, zhluboka se nadechnu, žáka bedlivě vyslechnu. Důležité je dítěti naslouchat, dát mu prostor pro jeho emoce, nepřerušovat ho. Zeptat se na jeho potřeby, jak bych mu mohla pomoci. Můžeme parafrázovat, aby dítě skutečně vědělo, že ho posloucháme a pro nás je to ujištění, že jeho situaci rozumíme správně. (Sucháček, 2022)

Pro posilování sebevědomí bychom měli žáky umět pochválit. Taková pochvala by s sebou měla nést také doplnění a odůvodnění. Měli bychom vyzdvihnout žákovi přednosti. Měli bychom žáky umět povzbudit a nezaměřovat se na jejich nedokonalosti. V hodnocení bychom měli porovnávat žáka se sebou samým, určitě ne s výkony jiných žáků. (Sedláčková, 2009)

3.3 Zapojení žáků do rozhodování ve třídě

Participace neboli zapojení žáků znamená: „*Aktivní účast žáků v procesu výuky a v procesech rozhodování o záležitostech školního života, které se jich bezprostředně týkají.*“ (Čapek, 2010, s.81)

Hartův model participace žáků obsahuje následující úrovně:

- Manipulativní – v tomto případě rozhodují o věcech ve škole dospělí a žáci jsou jen pasivními posluchači. Souhlasí s rozhodnutími, avšak někdy jim nerozumí. Dostávají od dospělých pouze drobné informace.
- Dekorativní – vytvořeným aktivitám žáci úplně nerozumí ale jsou v nich aktivní.
- Formální – akce jsou pořádány dospělými, ale žáci se aktivně zapojují do průběhu školních aktivit.
- Dospělými stanovená
  - pořad zde hraje svou roli dospělá osoba, v tomto případě mají žáci plno informací o uspořádané akci nebo projektu, dospělí si rádi vyslechnou názory, ale konečné rozhodnutí přichází od učitelů,
  - nebo se dospělí dopředu radí s žáky, konzultují to s nimi, ale rozhodnutí je opět na dospělých.
- Iniciovaná dospělými – rozhodování o aktivitách ve škole je v rukou žáků, dospělí jim jsou nápomocní ale žáci jsou důležitou součástí rozhodování, návrhy ale přicházejí od dospělých.
- Iniciovaná a řízená žáky – sem bychom mohli zařadit např. školní parlament, žáci si sami navrhnou akci a dospělí jsou jen jejich oporou.
- Žáky iniciovaná, sdílená s dospělými – v tomto případě se jedná o akce, které si žáci sami vymyslí, naplánují a vše kolem zařídí. Dospělí mají nabídku stát se součástí projektu. (Čapek, 2010)

Učitel by se měl snažit, aby žáci rozhodovali o dění ve třídě. Nejde to samozřejmě takto vždy, ale například volbu školního výletu by mohl nechat učitel na třídě. Pokud o třídnické hodině pouze řekne ať hlasují a na to místo, které vyhraje, se pojedí, není to nejšťastnější varianta. V tomto případě se totiž třídní kolektiv rozdělí na tábory a každá skupinka bude chtít hlasovat pro jiné místo. Je nutné to uchopit tak, aby byl vyslyšen hlas všech členů skupiny. Nejlépe tedy všechny názory ohledně místa, dopravy, přespání, stravy apod. zapsat na papír a poté každý požadavek zvlášť probrat. Poté bychom mohli rozhodování přenechat žákům. Tímto je již od začátku naučíme demokratickému rozhodování. (Čapek, 2010)

Důležitým aspektem je také participace žáků na třídních pravidlech. Nejsou to pravidla, která jsou ve školním řádu ale jsou to pravidla chování, která by měli žáci ve třídě dodržovat. Tato pravidla by si měli žáci vytvořit sami případně by se k nim měli v průběhu školního roku vracet a doplňovat nová, pokud je to potřeba anebo mazat ta, která se již naučili používat a není tak nutné je mít ve třídě vyvěšená. Tato pravidla by měli žáci společně s učitelem tvořit již na začátku školního roku a měli by je dodržovat všichni včetně učitele. Když vytvoříme pravidla hned na začátku, mají žáci jasnou představu o tom, jaké chování se od nich očekává. Mají tak možnost se špatnému chování vyvarovat a podchytit ho. Není vhodné mít pravidel hodně. Pět pravidel je optimální množství, které si jsou žáci schopni zapamatovat. Můžeme tak naformulovat pravidlo, které v sobě nese více vzorců negativního chování. Pravidla by měla být popsána v pozitivním slova smyslu. Tedy např. „neběhat po chodbách“ bychom mohli přeformulovat na „po chodbách chodíme pomalu“. Je však důležité, aby každý všem pravidlům rozuměl. (Čapek, 2010)

V každém kolektivu se občas objeví nějaká nepříjemná konfliktní situace. Jsme napjatí, sdělení je nám nepříjemné a přináší nám negativní pocity. Pro řešení takové situace je dobrá buď prevence nebo dobře promyšlená strategie. Konflikty nám pak velmi ovlivňují práci ve třídě. Pokud chceme pracovat samostatně je to v pořádku. Pokud ale žáky rozdělíme náhodně do skupin, může se stát, že jsou spolu najednou jedinci, kteří spolu momentálně nevycházejí a nastává problém. Při této příležitosti nejsou žáci schopni pracovat. Je tedy nutné nejdříve vyřešit sociální pohodu mezi sebou a poté je možné pracovat na dalších zadáních. (Svobodová, 2021))

4. Optimální klima a techniky k jeho dosažení

Optimální klima je jinak řečeno ideální stav kultury ve třídě. Je to taková třída, do které se dítě každý den těší a chce v ní být. Patří sem přístup učitele, vztahy s rodiči, vztahy s žáky. Pokud se děti ve třídě cítí bezpečně, dokážou se lépe soustředit na výuku.

4.1 Pozitivní a negativní klima ve třídě

Když vejдем do třídy, ve které bude naše dítě trávit příštích 5 let, měli bychom koukat kolem sebe a hledat určité signály, jak na nás třída a učitelé působí. Třída by měla být bezpečná. V ideálním případě hledáme třídu plnou vlastností „zlaté hvězdy“.

Zlatá hvězda je přesně ta třída, kterou by si každé dítě zasloužilo. Ve třídě to na první pohled vypadá velmi útulně. Nachází se zde příjemně laděný nábytek, všude je čisto a nástěnky jsou plné pozitivních plakátů. Učitel je sebevědomý a příjemně Vás přivítá. Co v také třídě zažijeme:

- Úsměv a podání ruky. Při vstupu do třídy je úsměv důležitým aspektem stejně tak stisk ruky. Nesmí být ani silný ani tzv. „leklá ryba“.
- Pozitivní vztahy. Žáci musí svému učiteli důvěřovat. Jedině tak učitel dosáhne toho, že se děti budou s chutí a s radostí učit nové informace.
- Respekt. Důležité je se umět vzájemně respektovat. Tento bod mohou mít žáci např. v třídních pravidlech. Je však důležité, aby všichni rozuměli slovu respekt. Na prvním stupni se žáci učí, jak mají řešit problémy s respektem.
- Prostor pro omyl. Tak jak chybují žáci, mohou chybovat i učitelé. Je dobré, když učitel dokáže svým žákům ukázat, že ani on neví vše a může se někdy zmýlit. V tom případě je vhodné s žáky onen omyl či otázku zkusit společně vyhledat a opravit. Učitel tak ukáže svou lidskost.
- Pohyb a hluk. Určitá hladina hluku v hodině má své opodstatnění. Pozitivní klima vládne ve třídě, kde se mohou žáci při práci volně pohybovat po místnosti a mohou se svými spolužáky diskutovat nad zadaným úkolem. Zároveň komunikují i s učitelem, pokud jim není něco jasné.
- Spolupráce. Žáci ale i rodiče mají možnost spolupráce. Což znamená, že učitel si velmi rád vyslechne jejich nápady týkající se nejen výuky. Díky těmto nápadům může učitel posouvat třídu kupředu. A zároveň posiluje i dobré vztahy s rodiči.

- Radost. Učitel je učitelem, protože má radost, když může někomu dalšímu předávat informace. Měli bychom tedy hledat učitele, který je ze své pozice nadšený a snaží se inovovat výuku, aby byla zábavná.
- Pravidla, která učí. Pokud se ve třídě nachází žáci, kteří svým chováním vyrušují výuku, máme ve třídě vypsána pravidla, která se mají dodržovat. V takovém případě se učitel snaží, aby žáci tato pravidla efektivně využívali a naučili se, jak se mají chovat. Neměl by je za nesprávné chování trestat.

V opačném případě je to třída „červené vlajky“. Již z názvu nám může být jasné, že v této třídě bude něco špatně. Bohužel i takové třídy existují. Varovné signály, kterých bychom si měli všimnout jsou:

- Pesimismus. Učitelé a jejich asistenti jsou přesvědčeni, že děti jsou líné a nechtějí se učit. Mají pocit, že kolem výuky je spousta administrativy, a tak se ani nesnaží hledat chybu na své straně.
- Stagnace. K tomuto bodu dochází velmi často u strašících učitelů. Takový učitel se nesnaží o žádnou inovaci výzdoby třídy, ani výuky. Odmítá jakoukoliv změnu.
- Ticho. Pokud je ve třídě ticho, že bychom slyšeli spadnout špendlík, je to jeden z bodů negativního klimatu. V tomto případě žáci jen bezmyšlenkovitě sedí v lavicích a poslouchají učitelovu přednášku učiva.
- Negativní hodnocení. Do negativního klimatu se také řadí negativní hodnocení od učitelů. Hodnocení by mělo být formativní. Tedy popisným jazykem učitel popíše, co žák dělá, kolik bodů z dostal z písemky. Má dát žákovi prostor se vyjádřit. Pokud ale žák svého učitele nemá rád a doma o něm nemluví negativně, je čas si o tom promluvit. (Education.com, online 2010)

4.2 Pozitivní ovlivňování sociálně-emocionálního klimatu ve třídě

Klima ve třídě z velké části ovlivňuje učitel. Ten je hlavní osobou, která dokáže žáky nasměrovat k pozitivním vztahům. Učitel může tvořit kvalitní klima ze tří hledisek: přístup učitele k žákům, komunikace, metody a strategie výuky.

Přístup učitele k žákům – učitel by měl být pro žáky vzorem, nastavená pravidla by měla platit i pro něj. Pokud se musí žáci ve škole přezouvat, učitel by se měl přezouvat také. Na spoustě školách vidíme, že učitelky chodí v lodičkách na podpatku, aby se cítili možná sebevědoměji. Pokud bude učitel dodržovat stejná pravidla jako žáci, uvidí v něm

jistou oporu. Učitel by měl žákům naslouchat, měl by si vyslechnout jejich názory a potřeby. Pokud se žákům něco nedaří, měl by se o ně zajímat a ptát se, jak by jim mohl pomoci, s čím by jim mohl pomoci. Pokud mají žáci mezi sebou špatné vztahy, měl by jim dát možnost se vyzpovídat, sednout si do kroužku s těmi, kterých se to týká a otevřeně o problému mluvit. Učitel by se měl k žákům chovat uctivě (pozdravit, poprosit, poděkovat), protože stejné chování očekává i od nich. Plánuje projektové dny a výlety společně s celou třídou.

Komunikace je velmi důležitá. Komunikujeme slovně, učitel by měl dát každému prostor k tomu, aby se vyjádřil k danému tématu. Žák by měl vědět, že žádná otázka není špatná, pokud něco neví nebo nerozumí probírané látce, je naprosto v pořádku se zeptat. Učitel tak musí respektovat žáka při jakémkoliv dotazu a být jeho „partákem“ ve výuce. Ale také mimika a gestikulace nám pomáhá při tvorbě pozitivního klimatu. Pouhé mrknutí oka nebo letmý úsměv, může v žákovi vyvolat pozitivní reakce. Gestikulace nesmí být přehnaná, pouze střídá a stejně tak proxemika, musíme dodržovat osobní prostor.

Metody a strategie výuky jsou celkem zásadní pro motivaci žáků. Učitel by měl být schopný předat žákům informace pomocí příkladů ze skutečného života, učivo mezipředmětově propojovat, dbát na osobní prožitek, využívat zkušenosti žáků a také působit na jejich vnitřní motivaci. Učitel by měl využívat různorodé formy výuky, zařazovat např. centra aktivit, díky kterým děti získávají zkušenosti s kritickým myšlením, musí si rozdělit role a každý má svou zodpovědnost. Musí si umět vyměřit dostatek času na zpracování určitého úkolu a také mají možnost vyhledávat si informace z různých zdrojů (učebnice, encyklopedie, slovník, tablet atd.). (EDUzín, 2013)

Škola je důležitým prostředím pro rozvoj sociálních dovedností žáka. Je druhým nejdůležitějším místem, které dítě vychovává. Každé dítě jde do škol s jinou sociální vybaveností. Sociální dovednosti ovlivňují míru žákova učení. Tudíž je žádoucí, aby se učitel zaměřil na rozvíjení sociálních dovedností, jelikož to poté vede k větším školním úspěchům. S tím souvisí i prevence rizikového chování jedinců. (Gillernová, Krejčová, 2012)

Každá škola by měla mít zařazené preventivní programy. Buď je může zavést sama, nebo si může najmout externí firmu, která škole vytvoří na míru pro každou třídu zvláštní program. Pro každou třídu může být podle věku a podle potřeb zaveden program

na jiné téma. Např. pro pátý ročník to mohou být témata ohledně užívání alkoholu nebo hrozby, které na nás číhají na sociálních sítích. (Gillernová, Krejčová, 2012)

4.3 Výběr technik pro budování pozitivního klimatu

Záleží na každém vyučujícím, jak se k té dané třídě postaví. Aby si vybudovali všichni členové ve třídě pozitivní klima, je potřeba začít získávat si důvěru. Přesný a zaručený návod na bezpečné klima ve třídě bohužel není. Existuje však návod, jak bychom ho mohli dosáhnout, pokud se budeme ze všech sil snažit.

Jako první krok je důležité vůbec zhodnotit, jak na tom naše třída je tady a teď. Ke každému cíli vede určitá cesta. A abychom se poté cestě mohli vydat, je nutné zjistit, kde začínáme. Stačí se žáků zeptat, dát jim prostor a ukázat, že jim nasloucháme. Můžeme se rozdělit do skupinek a povídat si o našem klimatu. Další možností je dát si dostatek času na individuální pohovory. (Zakrzewski, online) Při nich můžeme o žácích zjistit spoustu informací o nich samotných. Jaké jsou jejich záliby, co je pro ně motivací, z čeho mívají radost, z čeho jsou naopak nervózní a frustrovaní. Když zjistíme co nejvíce těchto informací, pomůže nám to při organizování aktivit v hodinách. (Gulbrandson, online)

Další krok vede k jakémusi plánu do budoucna, jak bychom to ve třídě chtěli. Je potřeba vyslyšet názor všech zúčastněných a jedině díky tomu, že se vyjádří všichni, můžeme dosáhnout úspěchu. Při sdílení takto osobních názorů je potřeba zajistit bezpečné prostředí, kde se budou žáci cítit dobře, pohodlně a bezpečně. Můžeme využít např. moře emocí, dixit kartičky, či webové portály pro vývoj pozitivních emocí, které nám pomohou k větší kreativitě a většímu prostoru pro naše myšlenky.

V neposlední řadě je důležitá spolupráce. Všichni se chtějí dostat k onomu danému cíli. Získávání pozitivního klimatu je však nikdy nekončící cesta. Vždy se najde něco, co je potřeba zlepšit. A tak je potřeba celý proces pojmout zábavně. (27) Uspořádání lavic tvořících např. půlkruh má větší možnosti v komunikaci než lavice postavené za sebou. Všichni si vidí do očí a mohou si půjčovat pomůcky, které jim učitel s asistentem připraví. (Autorský tým APIV B, 2021)

Pozitivní klima je celkově spjato s prožitkem a zážitkem. Aby si žák z výuky něco odnesl a pamatoval si na to, je potřeba látku prožít. K tomu nám nově pomáhají některé aplikace, webové stránky či hry, které můžeme použít v třídnických hodinách. Již ze zkušeností víme, že v mnoha školách si dělají učitelé třídnické hodiny kdykoliv potřebují

dopsat třídnici, potřebují s dětmi naplánovat výlet apod. Dnes je stále více škol, které zařazují do školního vzdělávacího plánu třídnické hodiny jako samostatný předmět. Tyto hodiny jsou vyčleněné právě pro práci na pozitivním klimatu třídy. Je zde prostor si popovídat v kroužku o vztazích, naplánovat školní výlet, probrat nápady školního parlamentu. Na začátku školního roku se v těchto hodinách společně tvoří třídní pravidla, povídá se o tom, co děti dělaly o prázdninách, sdílí se jejich nejzásadnější okamžiky.

Jedním z nástrojů pro zábavnější vyučování je webový portál jsns.cz. Tento web je zkratkou pro Jeden svět na školách od Člověka v tísni. Kromě jiného se na stránkách nachází sekce pro třídní učitele nebo i pro metodiky prevence. V této oblasti můžeme s žáky zhlédnout několik filmů, které jsou určené pro práci se vztahy a klimatem ve třídě. Na začátku můžeme dát žáků dotazník z něhož na konci zjistíme, kterým tématům bychom se měli věnovat. A podle nich pak vybereme film, který nám otevře ono téma, na které se pak rozvine diskuse. Důležitá je zpětná vazba a reflexe. Učitel se může ptát sám, jak se žákům téma líbilo/nelíbilo, co si odnášejí za AHA moment atd. Nebo může rozdat dětem předtištěný hodnotící list a chtít po nich, aby ho vyplnily.

Jelikož občas otevíráme témata, která nejsou každému příjemná, psychologičky z Prev-centra Praha doporučují v případě diskuse tato čtyři pravidla:

- Mluví jenom jeden.
- Všichni jsme si rovni.
- Důvěřujeme si.
- Právo říct STOP.

Aby byla výuka zajímavější, pomáhají si učitelé aplikacemi, které jsou v dnešní době stále žádanější. K tomu pomáhá např. aplikace Kahoot!. Tato online platforma je přístupná pro všechny zdarma. Díky ní si lze zafixovat probíranou látku pomocí vytvořených kvízů. Učitel na tabuli promítá otázku a čtyři možné odpovědi (každá odpověď má svůj symbol – kolečko, čtverec, trojúhelník, šestiúhelník), pouze jedna je však správná. Žáci mají mobilní telefony nebo tablety a na obrazovce se jim ukáží pouze symboly těch čtyř odpovědí. Cílem je co nejrychleji kliknout na správný symbol, který označuje správnou odpověď. V této aktivitě jsou zapojeni všichni žáci bez rozdílu, jsou motivováni k učivu. (Kaliba, Ambrožová, 2022), (Klupal, 2020)

Nejen online prostředí nám pomáhá při práci se vztahy. K prevenci šikany, agrese a lepším vztahům ve třídě nám mohou pomoci Dobronauti. „*Jsou jimi psychologové,*

lektoři, edukativci a gamedesigneři, kteří vymýšlí dlouhodobé edukačně-preventivní programy pro základní školy. Tito lidé dělají inovativní hry pro děti a učitele, aby si dokázali poradit s konflikty, agresí i jinakostí kolem sebe.“ (Dobronauti, online) Tato skupina vytváří např. manuály určené pro děti od 1. do 5. třídy na třídnické hodiny. „Jedná se o sebepoznávání a sebeuvědomění si vlastních schopností a dovedností žáků. Procvičí si schopnost sebereflexe nad vlastními emocemi, chováním a myšlením.“ (Dobronauti, 2020, online) Pro prevenci šikany nabízí Dobronauti Edubalíček plný herních karet, vhodná pro žáky 3. – 5. ročníku. Žáci dostanou do rukou určitou nepříjemnou situaci, nad kterou mají diskutovat. Situace nejsou vymyšlené, nýbrž jsou vyjmuté ze skutečného prostředí. (Dobronauti, online 2020), (Kaliba, Ambrožová, 2022)

Poslední nástroj, který zde bude zmíněn jsou únikové hry. Lze je použít pro výuku určitého tématu, opakování, příležitosti jako jsou Vánoce, Velikonoce nebo jako odměnu pro žáky. Únikové hry mnoho z nás zná jako místnost, ve které jsme fyzicky přítomni a cílem je ze zamčeného prostoru uniknout. V místnosti nás čeká několik úkolů, díky jejichž řešení získáme určitý kód, který nás dostane ven. Únikové hry v online prostředí jsou navrženy velmi podobně jen se vše řeší přes počítač. Na interaktivní tabuli žáci hledají symboly, obrázky, cokoli, pod čím by se mohl skrývat odkaz. Úkol, který se po kliknutí otevře, musí žáci společnými silami vyřešit a díky tomu získají číslo, písmeno, nápovědu, cokoli, co učitel nastaví. Po zvládnutí všech úkolů musí dát dohromady všechny nápovědy, písmenka či číslice a vytvořit z nich unikátní kód. Na interaktivní tabuli by se měl nacházet i zámeček, když na něj kliknou otevře se stránka (např. flippity.net) kam musí zadat onen kód. Pokud ho zadají správně, zámeček se odemkne a žáci tak unikli z pomyslné místnosti. Při této hře si dokáží žáci lépe rozdělit úkoly a pracovat společně. (Kaliba, Ambrožová, 2022)

5. Sociální klima třídních kolektivů na 1. stupni základních škol

Součástí diplomové práce je také výzkumná část, která má velký význam. Zaměřuje se na žáky prvního stupně základní školy a jejich klima ve třídě.

Pro výzkumné šetření jsem zvolila kvalitativní výzkum. Tento typ výzkumu je vhodný z toho důvodu, že se výzkumník nachází přímo v terénu a přijde do přímého kontaktu s dotazovanými. U tohoto typu výzkumu očekáváme popis místa, kde se výzkum konal, přílohy přesných rozhovorů a výpis poznámek. (Hendl, 2005)

Metodami kvalitativního výzkumu mohou být:

- Pozorování
- Texty a dokumenty
- Rozhovor
- Audio a videozáznamy

5.1 Vlastnosti kvalitativního výzkumu

Při kvalitativním výzkumu je potřeba dostatek času, dochází k úzkému kontaktu s dotazovanými. Výzkumník se snaží včlenit do kolektivu/skupiny, aby mohl pozorovat dění a dodržování externích a interních pravidel. Sleduje, jak se účastníci ve skupině chovají, jakým způsobem mezi sebou komunikují a jaké jsou jejich každodenní činnosti. Výzkumník díky získaným datům podává komplexní popis toho, co viděl, co slyšel, co vypožoroval. Během výzkumu se snaží si zaznamenávat vše do poznámek, aby žádnou maličkost nevynechal. Při použití kvalitativního výzkumu můžeme narazit na nové informace, o kterých jsme při stanovování hypotéz neměli tušení.

Kvalitativní výzkum používáme v případě, že chceme porozumět chování a vztahům vybrané skupiny. Dále, když víme, že výzkum nechceme použít na celé obyvatelstvo, nýbrž jen na zkoumanou skupinu. Někteří výzkumníci ho mohou použít i za předpokladu, že se potřebují s danou skupinou seznámit a pochopit jejich vztahy ještě před tím, než aplikují kvantitativní výzkum.

Následující tabulka představuje výhody a nevýhody kvalitativního výzkumu. Jako velké nevýhody spatřuji rozsáhlé časové rozpětí, které musí výzkumník výzkumu věnovat, a také častý subjektivní pohled na věc. Výhody tohoto výzkumu ale převažují, a

to hlavně výzkum v přirozeném prostředí v úzkém kontaktu se skupinou a získání podrobných poznámek potřebných k výzkumu.

Tabulka 1: Přednosti a nevýhody kvalitativního výzkumu

<i>Přednosti kvalitativního výzkumu</i>	<i>Nevýhody kvalitativního výzkumu</i>
<ul style="list-style-type: none"> • <i>Získává podrobný popis a vhled při zkoumání jedince, skupiny, události, fenoménu.</i> • <i>Zkoumá fenomén v přirozeném prostředí.</i> • <i>Umožňuje studovat procesy.</i> • <i>Umožňuje navrhnout teorie.</i> • <i>Dobře reaguje na místní situace a podmínky.</i> • <i>Hledá lokální (idiografické) příčinné souvislosti.</i> • <i>Pomáhá při počáteční exploraci fenoménů.</i> 	<ul style="list-style-type: none"> • <i>Získaná znalost nemusí být zobecnitelná na populaci a do jiného prostředí.</i> • <i>Je těžké provádět kvantitativní predikce.</i> • <i>Je obtížnější testovat hypotézy a teorie.</i> • <i>Analýza dat i jejich sběr jsou často časově náročné etapy.</i> • <i>Výsledky jsou snadněji ovlivněny výzkumníkem a jeho osobními preferencemi.</i>

Zdroj: (Hendl, 2005, s.49)

Cílem kvalitativního výzkumu je získat vhled mezi určitou skupinu lidí. Být s ní dostatečně dlouhou dobu, abychom jim porozuměli a dokázali tak zpracovat jejich chování. Jde o porozumění mezi jejich vztahy a vazbami v přirozeném prostředí. Během pobytu mezi lidmi se vcitujeme do jejich situace a snažíme se pochopit, jaké je jejich jednání a také proč takto jednali. (Hendl, 2005)

5.2 Techniky a metody sběru dat

Pro výzkumnou část, jsem si vybrala rozhovor a nestrukturované pozorování. Tuto metodu jsem si zvolila, protože při jejím použití dokáží více porozumět malým dětem. Díky ročnímu pozorování jsem již začleněna do kolektivu a mohu tak více pochopit vazby mezi členy třídy. Při pozorování dostanu díky všem smyslovým vjemům mnoho informací o pozorovaném vzorku. (Zormanová, 2012) Cílem tohoto výzkumu jsou lidé. V průběhu pozorování si budu utvářet jistou konkrétní představu o tom, jaké klima ve třídách je a následně budu vyhodnocovat rozhovory s učitelkami. Díky pozorování ve

třídách zjistím, jaké jsou jejich každodenní rituály, jaké jsou vztahy mezi žáky i mezi učitelkami a žáky. Jaká je organizace celého dne a měsíce. (Skutil, 2011)

Kvalitativní výzkum je veden na základní škole ve Středočeském kraji u žáků prvního stupně, konkrétně žáků 1. – 5. třídy. Jedná se o malou vesnickou základní školu, kterou navštěvuje 73 žáků. Tato škola se velmi intenzivně věnuje individualitě každého žáka, snaží se žáky podporovat ve svých názorech a nebát se udělat jakoukoliv chybu, protože jedině chyba dokáže člověka posunout dál. Ve škole používají čtvrtletní slovní hodnocení, aby si každý jednotlivec mohl přečíst, doporučení a ocenění od svých učitelů a učitelek. Podkladem pro rozhovor s učitelkami jsou nestrukturovaná pozorování tazatele, ve kterých jsou vyzdvíženy techniky, které každá z učitelek používá k pozitivnímu klimatu ve třídě. (Švaříček, Šedřová, 2007), (Čapek, 2010)

Rozhovor je vhodně zvolená výzkumná metoda v případě, že chceme od dotazovaného jeho názor nebo jeho postoj k určité situaci. Můžeme ho vidět jako zdroj informací, které jsou zaheslované a my je musíme odemknout a rozklíčovat je. Při rozhovoru je velmi důležité počítat s tím, že každý si může získané informace interpretovat po svém. Stejně jako každá jiná i tato metoda má své výhody a nevýhody.

Výhody:

- s dotazovaným jsme při rozhovoru tváří v tvář,
- v případě zájmu můžeme chtít více vysvětlit odpověď
- v průběhu můžeme získat detailní informace o dotazované osobě
- jelikož jsme v přímém kontaktu, můžeme pozorovat i neverbální komunikaci

Nevýhody:

- rozhovor může být časově vyčerpávající
- odpovědi si musíme buď nahrávat nebo namáhavě zaznamenávat
- počet dotazovaných je menší
- existuje zde riziko subjektivního pohledu tazatele (Švaříček, Šedřová, 2007)

Rozhovor může být strukturovaný, polostrukturovaný nebo nestrukturovaný. Pro svůj výzkum jsme si vybrala polostrukturovaný. Jako tazatel mám připravené konkrétní okruhy, kterých se musím držet, avšak díky polostrukturované metodě mohu dostat konkrétní a ucelené informace. (Švaříček, Šedřová, 2007)

U dotazování je důležité mít dobré prostředí, ve kterém se rozhovor uskuteční. Mělo by být dobře vyvětráno, dobrá atmosféra, nabídnout něco k pití, posadit se někam, kde nám to bude příjemné. Při rozhovoru bychom měli být účastníky jenom my dva a nikdo jiný. Pokud by se rozhovor konal v kolektivu více lidí, mohl by být tázaný roztěkaný a nevěnoval by takovou pozornost zadaným otázkám.

Na začátku bychom měli tázaného seznámit s tím, jak bude celý rozhovor probíhat. Měli bychom ho ujistit, že rozhovor nebude nijak obtížný. Důležité je ho také seznámit se zaznamenáváním rozhovoru. Pokud budeme vše nahrávat na diktafon, měli bychom dostat od respondenta písemný souhlas k záznamu. V případě, že se v průběhu respondent svými odpověďmi odchýlí od tématu, je nutné ho taktně vrátit. Pokud nastane otázka, která je mu nepříjemná, není vhodné na otázce lpět, měli bychom otázku raději vynechat.

Při zaznamenávání rozhovoru máme více možností. Můžeme mít spolupracovníka, který sedí celou dobu s námi a vše zapisuje. V tomto případě nastává riziko, že může být respondent rozrušen jeho přítomností. Další možností je zapsat si odpovědi bezprostředně po ukončení rozhovoru. Zde je ale riziko, že některé důležité momenty zapomeneme a nevyhodnotíme odpovědi zcela přesně. Zároveň musí být tazatel ve střehu. Třetí možností je nahrát si vše na diktafon nebo jinou technologii. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

Při vyhodnocování všech získaných odpovědí musí tazatel všechna data roztrídít. Zvolila jsem formu otevřeného kódování. „*Výzkumník lokalizuje témata v textu a přiřazuje jim označení. Někteří výzkumníci přistupují k textu se seznamem předběžných kódů a jejich definic, který postupně doplňují o nové části. Výzkumník tento seznam postupně třídí a organizuje, kombinuje a doplňuje v další analýze.*“ (Hendl, 2005, s. 247)

Poté následuje určité shrnutí a představení výsledků výzkumu pomocí kódování. Je nutné zachovat to nejdůležitější, co jsme se dozvěděli a předat to v minimálním množství textu. (Gulová, Šíp, 2013)

5.3 Základní soubor a výzkumný soubor

Základní soubor dotazovaných jsou učitelé základní školy ve Středočeském kraji. Tato škola má prostory pouze pro výuku prvního stupně. Zaměstnanci jsou pravidelně několikrát do roka proškolení na nové metody výuky a hodnocení žáků. Snaží se do

výuky zařazovat preventivní programy nevhodného chování, šikany, působení sociálních sítí apod.

Obecně vybrat jedince pro výzkumný rozhovor není jednoduché. Je potřeba vybrat ty informanty, kteří by dostatečně znali dané prostředí a vztahy, které v něm panují. Zvolila jsem proto metodu záměrného výběru. (Švaříček, Šed'ová, 2007, s.103) Díky znalosti všech osob a prostředí, ve kterém se pohybují byl výběr o něco snazší, než kdybych zkoumala jedince z jiné školy. Nakonec bylo vybráno 5 učitelek, které odpovídaly stanoveným kritériím.

Kritéria záměrného výběru:

- informant učí na vybrané základní škole
- délka trvání zaměstnání ve škole minimálně 1 rok
- schopnost odpovídat na zadané otázky, schopnost komunikace
- třídní učitel, který tráví se svými žáky alespoň 2 vyučovací hodiny denně

5.4 Cíle práce a výzkumné otázky

Cílem práce je zjištění, jaké vztahy panují mezi žáky prvního stupně vybrané základní školy ve Středočeském kraji.

Dílčími cíli jsou:

1. zjistit, jaké faktory ovlivňují vztahy žáků na prvním stupni základní školy,
2. zjistit, jaký dopad mají zvolené techniky při práci se vztahy žáků prvního stupně základní školy,
3. zjistit, jakým způsobem podporují učitelé vhodnou komunikaci mezi žáky ve třídě,
4. zjištění, do jaké míry jsou žáci obeznámeni s důsledky jejich chování,
5. zjistit, jakým způsobem komunikuje škola s rodiči žáků prvního stupně základní školy.

Na základě hlavního cíle je vytvořena hlavní výzkumná otázka. „Jaké vztahy panují mezi žáky prvního stupně vybrané základní školy?“

Dílčí výzkumné otázky:

1. Jaké faktory ovlivňují vztahy žáků na prvním stupni základní školy?
2. Jaký dopad mají zvolené techniky při práci se vztahy žáků prvního stupně základní školy?
3. Jakým způsobem podporují učitelé vhodnou komunikaci mezi žáky ve třídách?
4. Do jaké míry jsou žáci obeznámeni s důsledky jejich chování?
5. Jakým způsobem komunikuje škola s rodiči žáků prvního stupně základní školy?

Výzkumným vzorkem jsou učitelé/učitelky prvního stupně základní školy. Oblast, která je zkoumána jsou vztahy a vazby mezi žáky. Přesněji jaké je sociální klima ve třídách. Předmětem jsou také techniky, které učitelé/učitelky používají k dosažení pozitivního třídního klimatu. Abych lidé i zkoumané prostředí více poznala, nejdříve jsem rok tyto třídy pozorovala. Pozorování probíhalo v jejich přirozeném prostředí, tedy každý den ve školních třídách. (Skutil, 2011)

Operacionalizace neboli konkretizace – jedná se o stálé rozdělování otázek do více konkrétních jednotek. (Foret a Melas 2021) Aby bylo možné na dílčí výzkumné otázky odpovědět, je potřeba vytvořit tazatelské otázky, které jsou pomocí rozhovoru podávány třídním učitelkám prvního stupně základní školy.

Tabulka 2: Konkretizace dílčích výzkumných otázek do tazatelských otázek

Dílčí výzkumná otázka	Kategorie	Kódy
DVO 1: Jaké faktory ovlivňují vztahy žáků na prvním stupni základní školy?	Nejdůležitější faktory	<i>Prostředí třídy</i> <i>Vyučující</i> <i>Internet</i> <i>Školní parlament</i>
DVO 2: Jaký dopad mají zvolené techniky při práci se vztahy žáků prvního stupně základní školy?	Motivující techniky a techniky na řešení konfliktu	<i>Otevřená komunikace</i> <i>Tipy na fungující techniky</i>

DVO 3: Jakým způsobem podporují učitelé vhodnou komunikaci mezi žáky ve třídách?	Podpora komunikace	<i>Interakce Práce v hodině</i>
DVO 4: Do jaké míry jsou žáci obeznámeni s důsledky jejich chování?	Informovanost žáků o důsledcích chování	<i>Závazné dokumenty Postup školy Přístup metodika prevence a výchovného poradce</i>
DVO 5: Jakým způsobem komunikuje škola s rodiči žáků prvního stupně základní školy?	Způsob komunikace	<i>Využívané platformy Osoby komunikující s rodiči Reakce rodičů</i>

5.5 Strategie výzkumu a sběr dat

Ke zjištění klimatu ve třídách prvního stupně základní školy byl zvolen kvalitativní přístup. Tento přístup je vhodný pro pozorování chování jedinců. Chování a vztahy musíme pozorovat po delší časový úsek. Vztahy zkoumáme více do hloubky, abychom je pochopili a dokázali výsledky co nejvíce objektivně interpretovat. Pokud jsme v přirozeném prostředí informantů delší dobu, dokážeme tak mít větší pochopení a bližší kontakt. (Bělík, Hoferková 2016) Výzkum je zcela anonymní a bezpečný. Metoda, která byla zvolena byl polostrukturovaný rozhovor.

Díky rozhovoru dokážeme lépe porozumět vzorcům chování a vztahům mezi lidmi. Než k rozhovoru dojde, měli bychom si o informantech zjistit, co nejvíce informací. Abychom věděli, jak se k rozhovoru máme postavit. Pokud danou problematiku známe, je to pro nás výhoda. Rozhovor bychom měli vést v příjemném prostředí, které je zároveň bezpečné a klidné. Nejlépe by si měl prostředí, kde bude rozhovor probíhat, vybrat sám informant. Může se stát, že některá z otázek bude respondentovi nepříjemná a je dopředu informován o tom, že může odmítnout zodpovědět

otázku nebo může v rozhovoru pokračovat jindy. Případně může celý rozhovor ukončit úplně. Je však nutné a žádoucí, aby odpovědi na dané otázky byly zcela pravdivé.

Na začátku celého šetření by mělo dojít k představení a seznámení respondenta s tím, k čemu celý náš rozhovor bude použit a domluvit se také na formě zaznamenávání podaných informací. Zda můžeme rozhovor nahrávat, či si pouze zapisovat. Informant by měl být ujištěn, že se jedná o anonymní, diskrétní, dobrovolný rozhovor. Vybraná škola, žáci i učitelé mají fiktivní jména. Jediný pravdivý údaj je kraj, ve kterém se základní škola nachází.

Při polostrukturovaném rozhovoru jsou připravené otázky, od kterých bychom se neměli odklánět. Můžeme se však dále doptávat. Stále ale jen v takové míře, dokud je to bezpečné a příjemné informantovi. Neměli bychom ho do ničeho tlačit. Na závěr celého povídání bychom měli poděkovat za jeho čas a zdůraznit, že byl náš rozhovor velmi důležitý a informace, které přinesl jsou velmi cenné. Aby bylo vše v pořádku, bude informantovi přepsaný rozhovor zaslán ke kontrole, případné korekci a teprve poté bude zařazen do diplomové práce.

Tabulka 3: Informace o informantech

Informant	Pohlaví	Počet odpracovaných let	Forma rozhovoru	Záznam
I 1	Žena	4	Osobní	Nahrávka
I 2	Žena	7	Osobní	Nahrávka
I 3	Žena	18	Osobní	Poznámky
I 4	Žena	20	Osobní	Nahrávka
I 5	Žena	2	Osobní	Poznámky

6. Zpracování a výsledky analýzy

Všechny proběhlé rozhovory jsou zpracovány pomocí techniky otevřeného kódování. Jak již název napovídá, jedná se o zpracování textu na jednotlivé kódy. Takový kód může představovat jedno slovo, slovní spojení či krátká věta. Jako kód můžeme použít již známé odborné výrazy případně můžeme použít některé fráze od informantů. Po důkladném přepsání a rozpracování rozhovorů došlo k roztřídění dle přidělených kódů. Tyto kategorie jsou zahrnuty v Příloze B – Kódy otázek. Tato příloha je barevně vyznačená dle jednotlivých dílčích výzkumných otázek.

Po tomto zpracování bylo možné analyzovat přeepsané jednotlivé rozhovory. Dále došlo k představení výsledků, tedy interpretaci odpovědí na jednotlivé dílčí cíle. Nakonec je interpretován i hlavní výzkumný cíl, na který navazuje závěr celého výzkumného šetření. Během výzkumu byl kladen důraz na porovnávání identických a odlišných odpovědí informantů. Tito jsou označeni v Tabulce 3. V textu jsou zahrnuty i doslovné úryvky z rozhovorů. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

Pro interpretaci výsledků dílčích výzkumných otázek, byla použita technika „vyložení karet“. Tato technika sebere všechna data, která si vybereme dle vytvořených kódů a uspořádá je do jednoduchého úseku. Díky tomuto uspořádání se výsledky interpretují pomocí převyprávění zjištěných informací. (Švaříček, Šed'ová, 2007)

6.1 Výsledky dílčí výzkumné otázky č. 1

DVO 1: Jaké faktory ovlivňují vztahy žáků na prvním stupni základní školy?

- Kategorie: nejdůležitější faktory.
- Kódy: **prostředí třídy, střídání vyučujících, internet, školní parlament.**

Prostředí třídy

Někteří informanti uvedli shodně, že je velmi důležité prostředí, ve kterém se žáci nachází, kde se učí, kde tráví svůj volný čas. O svou třídu se starají, uklízí si v ní, ale také ji zkrášlují. Informantka 1 uvedla, že pro ni je to jednoznačně právě to prostředí „...*máme své celoroční téma a s tím koresponduje i výzdoba třídy...*“. Informantka 2 uvedla, že jsou děti zodpovědné za prostředí třídy „...*s nadšením si třídu zdobí svými obrázky a výrobky, domlouvají se na třídním celoročním tématu...*“. Informantka 4 uvedla, že jejich třída není jen plná výrobků ale také podpurných materiálů, které jim pomáhají ve výuce.

Materiály připravuje vyučující nebo asistent pedagoga, vždy ale vycházejí z potřeb žáků. Každá třída má své celoroční téma, které se každý rok mění. V prvním ročníku vybírá téma paní učitelka, ale v dalších letech už si témata vybírají děti samy. Znamená to, že je celá třída vyzdobena v tom určitém duchu. Ve třídách se nachází herní koutky, ve kterých mohou děti trávit svůj volný čas o přestávkách. A také zde mají zájmové kroužky. Ve třídě se kromě obrázků a podpůrných materiálů nachází také vyvěšená třídní vztahová pravidla, hodnotící škály jako jedno z mnoha používaných hodnocení na konci hodiny. Také můžeme vidět „narozeninovníky“ např. ve formě obrázků muffinů, kdy každý znázorňuje jeden měsíc v roce a v něm jsou zapsány jména dětí, které mají zrovna v tom měsíci narozeniny.

Vyučující

Tři z pěti dotazovaných se shodli, že vztahy dětí ovlivňují také učitelé. Každá učitelka má jiný přístup, jinou povahu ale snaží se dětem předávat základy slušného chování. Ve vizi školy učitelé „...zajišťují podporu každého žáka, aby z něj vyrostl slušný člověk připravený pro život. Jsou průvodcem a vzorem. Rozvíjí osobnost každého žáka. Podporují růst žáka se zdravým sebevědomím, který dokáže pracovat s chybou...“ (Tým ZŠ Církvice, 2021). Důkazy o tom jsou viditelné i slyšitelné. Informantka 2 uvedla, že ona žáky formuje pozitivně, protože od nich dostává důkazy nejen na papíře „...dají mi obrázek, přijdou se pomazlit, obejmou mě...“. Shoduje se s ní Informantka 3 „...dávají mi obrázky, dopisy, dokážou mě obejmout a usmát se, řeknou mi, že mě mají rádi...“. Ke stejnému tvrzení došla i Informantka 4 „...nosí mi obrázky, drobné vyrobené dárečky, občasná obejmutí mi to dokazují...“ dochází tam i k určité formě respektu toho učitele „...jsou třeba při samostatné práci potichu a při skupinové práci diskutují, respektují mé zadání...“. Tak, jak se chovají učitelé k dětem, tak se chovají i děti mezi sebou. Informantka 4 uvedla „...jsme pro ně autority, a to je pro ně bezpečné. Vědí totiž, co si k nám mohou dovolit...“

Internet

V dnešní době je internet rozšířený ve všech domácnostech. I škola lpí na tom, aby se děti učily inovativně a uměly na internetu vyhledávat důležité informace a následně s nimi pracovat. Informantka 5 zmínila, že čím jsou žáci starší, tím větší mají přístup k internetu a sociálním sítím, které také velmi ovlivňují jejich chování a vztahy mezi sebou. Nyní je fenomén sledování youtuberů, kteří propagují různé značky oblečení, jídlo

i nápoje. Ne vždy je to pro děti ale zdravé a levné. U sociálních sítí dokáží prosedět hodiny. Negativní vliv zmínila pouze Informantka 5, která mluvila o vlivu značkového oblečení. Najdou se žáci, kteří nemají značkové oblečení „*pokud někdo přijde s neznačkovými botama, začnou posměšky...*“. Zároveň ale žáci používají internet i v pozitivním slova smyslu, protože díky němu dochází k vzájemné komunikaci. Používají různé sociální sítě a komunikační platformy. Sledují vtipná videa a společně se jim smějí.

Školní parlament

Všechny informantky se shodly, že chod školy dokáže ovlivnit školní parlament. V něm jsou z každé třídy zvoleni minimálně dva zástupci ovšem zúčastnit se může kdokoliv, kdo má zájem. Počet členů není nijak limitován. Pravidelně se scházejí a plánují, co by se ve škole dalo zorganizovat nebo vylepšit. Mohou pro celou školu vymyslet výlet, projektový den (např. den zvířat), nebo v rámci možností nakoupení nového vybavení. „*Minulý rok se zrodil ve školním parlamentu skvělý nápad, vybrat peníze na novou relaxační místnost. Od A až do Z vymysleli a zorganizovali uměleckou vernisáž. Z jejího výtěžku jsme dětem nakoupili do poslední koruny vybavení, které si sami vybrali.*“ (Informantka 3) Na umělecké vernisáži „*pilně pracovali, vystavili tam své obrázky, výrobky, dokonce tam zahráli, zazpívali a zatancovali*“. (Informantka 5) Na začátku školního roku tak mohlo dojít ke slavnostnímu otevření nové relaxační místnosti, za kterou mohou spolužáci poděkovat právě žákům ze školního parlamentu, kteří vše do detailů promysleli a uskutečnili.

Závěr dílčí otázky 1

Dle rozhovorů od informantů vyplynulo, že existují jak pozitivní, tak i negativní faktory, které ovlivňují žáky prvního stupně základní školy. U všech ročníků platí, že je ovlivňuje prostředí, ve kterém se učí. Díky tomu, že mají možnost se podílet na výzdobě a celoročním tématu, v jehož duchu se nese nejen již zmíněná výzdoba ale také celoroční hry a některé projektové dny, mají žáci jistou zodpovědnost za své činy. V jejich kompetenci je také výběr podpůrných materiálů, tím jsou myšleny tabulky právě probírané látky, které ne všichni rozumí. Častokrát se také zmiňovaly učitelky, které ovlivňují chování a vztahy mezi žáky. Jsou pro děti vzorem, který s nimi tráví mnoho času. Děti se učí tím, že zrcadlí chování svých nejbližších. Učí se tak i od učitelů, jak by se měly chovat v prostředí školy a také jak by měly komunikovat mezi sebou. To, co vidí u učitelů, poté aplikují mezi sebou. Jistou část zodpovědnosti mají děti také při

domlouvání různých celoškolních akcí a projektů. Budují si mezi sebou vazby a vztahy napříč ročníky. Jelikož se schází společně ve školním parlamentu, musí spolu komunikovat prvňáci až pátáci. V tomto případě je jejich komunikace na výborné úrovni, jelikož se dokázali společně domluvit např. na akci, která měla za úkol vybrat finanční částku, kterou by podpořili vybavení relaxační místnosti. Dokázali zpracovat plán, co vše budou moct prodávat a také připravili pro rodiče a širokou veřejnost doprovodný program v podobě zpívání pěveckého sboru, hraní na ukulele nebo taneční choreografii. U starších ročníků již dochází k nátlaku sociálních sítí a reklam. Ty je ovlivňují negativním směrem. Díky značkám oblečení a elektronice se mezi sebou pošťuchují a posmívají se těm, kteří ve značkovém oblečení nechodí anebo nemají nejnovější verzi herních konzolí.

6.2 Výsledky dílčí výzkumné otázky č. 2

DVO 2: Jaký dopad mají zvolené techniky při práci se vztahy žáků prvního stupně základní školy?

- Kategorie: motivující techniky a techniky na řešení konfliktu
- Kódy: **otevřená komunikace, tipy na fungující techniky**

Otevřená komunikace

Všechny informantky měly spoustu nápadů, co pro motivaci žáků používají a z rozhovorů je jasné, že těmito technikami určitě nešetří. Naopak, snaží se je zahrnout do výuky minimálně každý den, nejlépe několikrát. Nejčastěji se vyskytovaly ranní komunitní kruhy, kterými každá informantka začíná ráno se svými žáky. Všichni si sednou na koberec do kruhu a paní učitelka zadá nějakou otázku, které se cca 15 minut věnují. Důležitá je také konečná reflexe, žák se tak naučí objektivně ohodnotit svou vykonanou práci, případně práci někoho druhého. Pokud ve třídě dojde ke konfliktní situaci, žáci dokáží otevřeně komunikovat a dobrat se vhodnému řešení. Jsou od první třídy vedeni k tomu, aby uměli nazývat věci pravými jmény a používali popisný jazyk. Zároveň se žáci umí otevřít i paní učitelce. Z mého pozorování jsem zjistila, že žáci svým učitelům důvěřují a řeší s nimi každou nastalou situaci. Mluví s nimi i o běžných záležitostech, co se stalo doma, co dělali o víkendu, co mají v plánu dělat o prázdninách. Někdy přinesou i fotografie a suvenýry, protože se chtějí pochlubit a nejvíce žádají o zpětnou vazbu právě u učitele. I přes to, že jsou v komunikaci s učitelkami velmi otevření, dokáží s nimi jednat s úctou a respektem.

Tipy na fungující techniky

Informantka 3 sdělila „*cíleně pracujeme s třídními vztahovými pravidly, která si děti tvoří samy a hodnotí jejich dodržování a aktuální stav, kde v dodržování pravidel jsou a kam potřebují dojít a jak to udělají*“. Do ranního kruhu ale i ke konečné reflexi mohou posloužit komunikační karty, či karty emocí. To jsou např. Moře emocí, Život je život, Dixit kartičky. Dále byla v rozhovorech zmíněna i literatura, ze které informantky čerpají např. Hry pro rozvoj sociálních dovedností, Hry pro rozvoj zdravé osobnosti, nebo hry od Šimanovského a techniky od Skácelové. Nápadník Třída v pohodě, který je dostupný veřejně na internetu, a je plný nápadů na hry, které rozvíjí dobré třídní vztahy. V něm se nacházejí hry, které informantky přímo zdůraznily jako fungující např. Molekuly („*umožní navázání vzájemného kontaktu mezi všemi žáky*“), Malování jednou tužkou (ve dvojici drží společně jednu tužku a malují zadaný jednoduchý obrázek), Místo po mé pravici („*ten, kdo má po pravé ruce volnou židli, si na ni pozve někoho ze spolužáků a slovně ho za něco ocení*“), Tichá pošta jinak (žáci sedí za sebou a kreslí na záda spolužákovi obrázek). Informantka č. 5 uvedla hru Toaletní papír „*... může to znít podivně, ale i toaletní papír může sloužit jako dobrý nástroj. Hráči si sednou do kruhu, každý si odmotá tolik papíru, kolik chce a následuje kolečko, kdy každý o sobě řekne tolik informací, kolik má dílků toaletního papíru...*“. V každé třídě někdy dojde ke konfliktní situaci. Informantka č. 3 používá techniky hlavně v předmětu Osobnostní rozvoj „*...zařazujeme techniky na posílení rozvoje osobnosti a spolupráce, pracujeme s metodikou Kočičí zahrada...*“. Tato metodika je plná několika příběhů, které se motají kolem koček a jejich vlastností. Pokaždé má příběh k sobě nějaké otázky a hru pro stmelení kolektivu a popřemýšlení o vztazích ve třídě. Když jsem ve třídě jeden příběh s dětmi zažila, byla jsem svědkem toho, že si děti uvědomily, v čem je háček a co je na hře a na celém příběhu špatně. Informantka č. 1 zmínila techniku Kompot a Studna. „*...uprostřed sedí dítě, které se cítí špatně, ostatní o něm říkají něco hezkého, čím víc hezkých věcí o sobě uslyší tím rychleji je vytaženo ze studny...*“. „*Kompot je oblíbená hra zejména u žáků, vždy se u ní dobře pobaví a při jejím hraní posilují klima třídy, spolupráci a respekt k druhým bez toho, aniž by si to uvědomovali.*“ Informantka č. 4 má ráda techniku s názvem Podpisovka „*...najdi někoho, kdo čte rád knížky, kdo byl u moře, kdo byl na horách...*“.

Závěr dílčí otázky 2

Dle výpovědí lze říci, že informantky se snaží používat opravdu velkou škálu technik ať pro motivaci žáků nebo i pro řešení konfliktů. Nejčastější problémy jsou při nedodržování třídních pravidel, na která jsou žáci neustále upozorňováni a zodpovědnost je právě na nich samotných. Největší dopad pak mají zvolené techniky, které jsou vždy formulovány tak, že žáci ani nevědí, že jsou zařazeny do výuky právě kvůli konfliktům ve třídě. Mají pocit, že je to běžná vyučovací hodina, a tak se všichni rádi zapojí. Až časem zjistí, že se jedná o témata jako je kamarádství, lež, dohady apod. Ale všichni spolupracují a doberou se vždy dobrého výsledku.

Metodika Kočičí zahrada má několik kapitol, které jsou zaměřeny na různé vlastnosti. Každá kočička má jiný charakter a jiné zlozvyky, které se mohou ukázat právě v kolektivu dětí. Velmi využívané jsou emoční karty jako např. Moře emocí nebo Dixit kartičky. Učitelé je mohou používat vícero způsoby. Při práci ve dvojicích, při hodnocení odvedené práce, při ranním kruhu, s jakou náladou přišli žáci do školy. Žáci si postupně od prvního ročníku zvykají více mluvit o svých pocitech a učitelé se snaží je naučit, aby se nebáli říct, co je trápí nebo na co jsou naopak hrdí. Díky používaným technikám jsou žáci otevření a skutečně se nebojí říct svůj vlastní názor a vést tak otevřenou komunikaci.

6.3 Výsledky dílčí výzkumné otázky č. 3

DVO 3: Jakým způsobem podporují učitelé vhodnou komunikaci mezi žáky ve třídách?

- Kategorie: podpora komunikace
- Kódy: **interakce, práce v hodině**

Interakce

Každá informantka má jiný fišl, jak žáky naladit na tu správnou komunikační vlnu. K regulaci vztahů a komunikace mezi dětmi pomáhají třídní vztahová pravidla. Pokud je žáci nedodržují, jsou na ně hned odkázáni a vyzváni, aby řekli, které pravidlo porušili a co udělají proto, aby se to příště nestalo. Také se učí právě od učitelů, kteří mezi sebou mluví hezky a jsou tak vzorem pro své žáky. Snaží se jim dávat popisnou zpětnou vazbu a snaží se o to, aby i žáci uměli podat spolužákovi popisnou zpětnou vazbu. Protože to je nezraňující způsob, jak cokoliv říct. Velmi často se opakovala odpověď, že si děti

povídají společně o přestávkách. Přestávky jsou klidné, žáci se shlukují do různorodých skupinek. Navštěvují se mezi sebou v různých ročnících, protože tam mají kamarády. Hrají si společně vzadu ve třídě na koberci, takže spolu komunikují i neverbálně. Od učitelů mají v navštěvování a povídání si o přestávkách velkou podporu. Během pandemie Covid-19 se totiž nejdříve žáci nesměli hnout ze svých kmenových tříd. Později se uzavřeli doma a nestýkali se s nikým. I to je jedním z důvodů, proč se učitelé snaží o to, aby se žáci více stmelovali a docházelo ke stále více interakcím mezi nimi.

Práce v hodině

V hodině si děti umí pomoci a vzájemně se podporují a dokáží během hodin ocenit jeden druhého. „*V rámci výuky komunikují pouze ve skupinách či ve dvojicích, diskutují nad řešením zadaného úkolu*“ (Informantka 4) Ve vyučování se učitelé snaží střídat práci, a tak žáci chvíli pracují samostatně, chvíli ve dvojicích či skupinách. Vyučující se snaží i při rozdělování dětí do skupinek, zařadit takové rozřazování, aby spolu museli žáci komunikovat např. jim na záda nalepí barevné lístečky a oni mají poté za úkol se bez mluvení rozdělit do skupinek podle barev. Pro některé je tento úkol velmi náročný a je okamžitě vidět, kdo je jaká osobnost. Silné autority se ukáží jako ti, co chytí spolužáka za rameno a přesunou ho k dalšímu, který má stejnou barvu lístečku. Takže rozřídí všechny a jako poslední nechá, aby spolužáci poradili jemu. Skupiny jsou vždy tvořeny náhodně, aby spolu spolupracoval pokaždé někdo jiný a prostrídali se tak. Informantka 4 zmiňuje také komunikaci beze slov „...*dám dětem příklad, který musí vypočítat a seřadit se beze slov podle výsledku od největšího po nejmenší...*“. Informantka 1 používá karty emocí např. Moře emocí nebo hru „kompot“. To je hra, při které děti sedí v kruhu a každý z nich je nějaké ovoce. Paní učitelka z klobouku vytahuje na kartičkách napsaný druh ovoce a kdo z dětí to zrovna je, posune se o jedno místo po směru hodinových ručiček. To znamená, že si někomu sedne na klín. V tomto momentě dochází k neverbální komunikaci, kdy se na sebe jen podívají a ve většině případů je tato aktivita velmi rozesměje. Rozvíjí se tak jejich vzájemné vztahy a je to vhodně zvolená aktivita i v případě, že dojde k nedorozumění mezi žáky. Díky této metodě, se žáci uvolní a jelikož si na sebe vzájemně sedají, smějí se u toho, zapomenou na veškeré dohady.

Závěr dílčí otázky 3

Ve většině případů se žáci stmelují o přestávkách, kdy se shlukují do skupinek a povídají si nebo si hrají na koberci. Mohou navštěvovat relaxační místnost, nebo se také

navštěvují navzájem s ostatními spolužáky napříč třídami. K interakci mezi nimi dochází i přes aplikaci WhatsApp nebo přes různé sociální sítě. Tam je ale učitelé nemohou nijak kontrolovat. Ve třídách je ale vždy někdo přítomen ať už učitel nebo asistent pedagoga, a tak všechny informantky vědí, co se u nich ve třídách odehrává.

Učitelé se snaží naučit žáky společně komunikovat pomocí kartiček emocí, nebo využívají různé seznamovací a stmelovací hry. Používají práci ve dvojicích a ve skupinách, kdy se snaží náhodně vybírat různé členy, aby se všichni prostřídali a dokázali tak, že umí komunikovat s každým. Např. stmelovací hra Kompot, se hraje prakticky beze slov, pouze na sebe navzájem žáci koukají a sedají si na sebe. Vždy, když tuto hru hrají, setkají se s úsměvem a v tu chvíli zapomenou na veškerou zášť, kterou vůči jiné osobě třeba mají. Žáci se díky zvoleným skupinovým pracím dokáží také povzbudit a navést na správné řešení. K tomu jsou vedeni od učitelek. Společně si připraví pravidla skupinové práce a ty poté dodržují. Sami učitelé jsou si vědomi, že jsou pro žáky velkým vzorem. Tráví s nimi spoustu času a když žáci vidí, že se k sobě pedagogický sbor ale i učitel k žákovi chová hezky, přívětivě a s respektem, chovají se tak k sobě navzájem také.

6.4 Výsledky dílčí výzkumné otázky č. 4

DVO 4: Do jaké míry jsou žáci obeznámeni s důsledky jejich chování?

- Kategorie: informovanost žáků o důsledcích chování
- Kódy: **závazné dokumenty, postup školy, přístup metodika prevence a výchovného poradce**

Závazné dokumenty

Veškeré informace o chování jsou shrnuty ve školním řádu, který rodiče podepisují na začátku školního roku a stejně tak se s ním seznamují žáci ve třídách i v družinách. Nutno podotknout, že během roku, se na školní řád sice odkazují ale už ho dopodrobna nečtou. Informantka 3 si myslí, že by bylo dobré „...*společné setkání všech tříd a zdůraznit přede všemi, co se může stát když...*“ a dodává, aby se „*všichni učitelé dohodly na stejném postupu*“. Informantka 4 navrhuje opakovat rodičům na trojlístcích důsledky mohou být v případě, že se žák bude chovat nevhodně. Trojlístek neboli tripartita je rodičovská schůzka konaná každé čtvrtletí, na které se sejde žák, rodič a učitel a mluví spolu o chování a prospěchu žáka. Ten si připraví důkazy o svém učení a před rodičem a učitelem se snaží dokázat, jak by se ohodnotil. Informantka 1 navrhuje

vytvoření pyramidy důsledků, která by měla šest stupňů. Nejdříve upozornění na nevhodné chování a sebereflexe žáka s podporou učitele, poté by následovalo sepsání dohody, poté by došlo k vyloučení ze školního výletu, následně by byli pozváni rodiče k mimořádnému trojlístku, u kterého by byl přítomen metodik prevence a výchovný poradce a došlo k zápisu napomenutí třídního učitele a na vrcholku pyramidy by byla důtka ředitele a snížená známka z chování. V roce 2021 byla vytvořena vize školy, ve které se pedagogický sbor shodl na tom, že „*okamžitě reagují na nevhodné chování žáků, aby zajistili bezpečné prostředí*“. (Tým ZŠ Církvice, 2021) Vize je tedy od tohoto roku také dalším závazným dokumentem, který by se měl dodržovat.

Postup školy

Obecně platí, že si problém buď vyřeší žáci mezi sebou nebo se k řešení dostane učitel. Prakticky hned, jakmile k nějakému konfliktu nebo nežádoucímu chování dojde, učitel zastaví výuku a svolá všechny žáky do kruhu. Takže řeší, co bude následovat a jak se příště takovému chování vyvarovat. Snaží se veškerou zodpovědnost nechat právě žákům, aby si zvládli udělat pořádek ve třídě sami. Učitel případně poukáže na pravidla, která byla momentálně porušena a doptává se návodnými otázkami, aby děti vedl k nějakému řešení. V některých případech je nutné kontaktovat rodiče. Pokud se jedná např. o fyzické napadení spolužáka, je nutné kontaktovat rodiče obou stran a ze školního řádu vyplývá, že by měla být agresorovi (po řádném vyšetření konfliktu) udělena až ředitelská důtka. Informantka 5 shrnula jasné kroky učitelů „... *podporujeme je v rozhovoru otázkami: Co potřebuješ? Co očekáváš, že by se mohlo stát? Chceš to říct druhému sám? Chceš u toho přítomnost dospělého? Snažím se citlivě získat další informace. Agresor se snaží vymyslet nápravu, popř. je na základě povahy přestupku řešen postih.*“ Ze svého pozorování usuzují, že žáci svým učitelům skutečně věří a nebojí se za nimi jít s jakýmkoliv dotazem. Učitelé vždy vše řešili okamžitě a nikdy se nepozastavili nad žádnou podivnou otázkou či připomínkou. Několikrát jsem byla svědkem toho, že se začal řešit nějaký problém, který vypadal jako banalita a dostali jsme se s dětmi k tomu, že tento problém pochází již ze školky a neustále se opakuje.

Přístup metodika prevence a výchovného poradce

Metodik prevence objednává a zajišťuje preventivní programy pro všechny žáky. Konkrétně objednává lektory a lektorky z Prev centra Praha. Dále má vypsané konzultační hodiny, které jsou nejen pro žáky ale také pro učitele a pro rodiče. V případě,

že jedna ze stran nemůže v konzultační hodiny dorazit, může se s metodikem prevence domluvit na individuální schůzce. Metodik vypracovává preventivní program školy dle platných a aktuálních zákonů a vyhlášek. Pokud si žáci přijdou pro jakoukoliv radu, metodik prevence jim ji nedá. Snaží se podávat návodné otázky, kterými dovede žáky k tomu, aby si na případnou pomoc a radu přišli sami. Snaží se je vést k tomu, aby za své činy nesli zodpovědnost a snažili se dojít ke společnému řešení konfliktu. Témata, která objednáva u Prev centra jsou načerpána právě z rozhovorů od žáků případně od učitelů. Jednou za měsíc se třídní učitelky a vychovatelky schází k měsíčnímu hodnocení vztahů. Povídají si o vztazích ve třídách, o konfliktech, které se staly, o řešeních, která použili případně o pomoci, kterou pro řešení ještě potřebují. Metodik prevence také podporuje žáky v měsíčním hodnocení třídy. Jednou za měsíc se sejde celá škola v aule a vyslechnou si od zástupců z každé třídy, co je u nich nového, kam se posunuli nebo co řešili. Výchovný poradce přichází ve chvíli, kdy je chování žáka už za hranicí řešení ve třídě a je potřeba pozvat k dalšímu kroku rodiče na mimořádný trojlístek. V tomto případě je přítomen výchovný poradce i metodik prevence a mluví s rodiči a s žákem o dalších možnostech, jak předcházet onomu chování.

Závěr dílčí otázky 4

Ze získaných informací vyplývá, že žáci jsou již na začátku roku seznámeni se školním řádem a také s vnitřním řádem školní družiny. Díky tomu, jasně vědí, co smí a nesmí ve škole či ve školní družině dělat. Zároveň jsou ve třídách vytvářena hned v září třídní vztahová pravidla, která si tvoří sami žáci a neměla by být porušována. Pokud se tak stane, zastaví se výuka a učitel věnuje čas tomu, aby si ve třídě řekli: co porušili, co tomu předcházelo a co všechno by mohlo následovat, pokud se to bude nadále opakovat. V případě, že se jedná o porušení nějakého pravidla, znamená to pouze upozornění učitelkou nebo neposunutí v celoroční třídní hře. Když dojde k tomu, že je žák naštvaný nebo podrážděný a nespolupracuje, může si vytáhnout jednu z cool down kartiček. Tyto kartičky se snaží dostat žáka do pohody. Může si vytáhnout např. projdi se po chodbě, foukni 3x do bublifuku, roztrhej papír apod. Pokud se jedná o napadení spolužáka, je to již závažnější porušení pravidel a školního řádu a je potřeba se setkat s rodiči a udělit třídní nebo ředitelskou důtku. V takovém případě dojde i k rozhovoru s metodikem prevence a s výchovným poradcem. Informantky samy navrhly, že by bylo dobré sestavit tak zvanou pyramidu důsledků a sní seznámit všechny žáky. Nedošlo by tak k individuálním řešením konfliktů, ale všichni žáci by věděli, co se stane, když udělá

tuhle nebo tamtu věc a měli by ji stále na očích vyvěšenou ve třídách. Žáci jsou tedy ve velké míře seznámeni s důsledky jejich chování, ale vždy jde udělat ještě něco víc pro to, aby to měli více na paměti. Na webu školy je také vyvěšen preventivní program školy, který vytváří metodik prevence. Ten má otevřené hodiny jak pro žáky, tak pro rodiče, může k němu tedy přijít kdokoliv pro radu. Stejně tak je na škole výchovný poradce, který komunikuje s rodiči a je přítomen na mimořádném trojlístku v případě konfliktu.

6.5 Výsledky dílčí výzkumné otázky č. 5

DVO 5: Jakým způsobem komunikuje škola s rodiči žáků prvního stupně základní školy?

- Kategorie: způsob komunikace
- Kódy: **využívané platformy, osoby komunikující s rodiči, reakce rodičů**

Využívané platformy

Každý týden dostávají žáci týdenní plány. V nich se píše vše, co budou žáci následující týden dělat, jakého tématu se dotknou, jaké akce je čekají a také, co si mají do školy přinést např. na pracovní činnosti nebo výtvarnou výchovu. Dostávají je vytištěné, ale také je mají zveřejněné na webových stránkách v záložce své třídy. Na webu dostávají i informace pro nemocné děti s úkoly na doma a také zde mají odkaz na album, kam učitelé či asistenti pedagoga dávají každý týden fotografie pořízené během vyučování i během volného času. Další informace, které v plánech nejsou, protože se je pedagogové dozvídají až posléze, dostávají žáci nalepené do jiného sdělení do žákovských knížek. Je to např. pokud se vybírají peníze na divadlo či kino. Informace o žákově prospěchu získávají rodiče na tak zvaných trojlístcích, kde se sejde žák, rodič a pedagog a mluví spolu třicet minut pouze o žákově úspěších, učitel mu poté dá nějaká doporučení pro zlepšení a také ocenění za jeho kvality. Velmi zmiňovanou byla také aplikace WhatsApp, každá třída má třídní skupinku, ve které spolu komunikují nejen učitelé s rodiči, ale také rodiče navzájem. Další komunikační platforma jsou SMS zprávy nebo případně telefonní rozhovory. Častější je ale v dnešní době právě již zmíněna WhatsApp skupina. Je to nejrychlejší způsob doručení důležité informace všem rodičům najednou, kde učitel s jistotou vidí, kdo si zprávu přečetl a kdo ne.

Osoby komunikující s rodiči

S rodiči může komunikovat prakticky kdokoliv ze školy, od uklízečky přes školníka až po ředitele. Nejčastěji s rodiči komunikuje třídní učitel, rodiče mu omlouvají žáky, pokud potřebují k lékaři nebo jsou nemocní. Zve si rodiče společně s žákem na již několikrát zmíněný trojlístek. Posílá jim týdenní plány apod. Asistent pedagoga komunikuje převážně s rodiči dítěte s podpůrným opatřením, ke kterému je zrovna přidělen. Podává informace o tom, jak postupuje ve vyučování, konzultuje s nimi různá úskalí a procvičování. Asistent pedagoga také obvolává rodiče v případě, že se dítě nedostaví do školy a třídní učitel nedostal žádnou omluvnou zprávu. Nikdo z nich tím pádem neví, zda dítě mělo dorazit do školy a co se po cestě mohlo stát. Raději tedy kontaktuje rodiče a zjišťuje, kde se žák nachází a třídní učitel mezi tím může v klidu začít výuku. V případě, že je to nutné, komunikuje s rodiči také ředitelka školy. To je např. v případě zápisu do školy nebo naopak odkladu, informování o náhlých událostech jako je uzavření školy kvůli pandemii Covid-19 nebo stávky.

Reakce rodičů

Reakce jsou různé. Jsou tací, kteří informace o jejich dítěti vůbec nezajímají, a tak veškerou komunikaci odmítají. Dokonce nečtou ani týdenní plány, takže se občas stane, že někteří žáci nemají potřebné pomůcky na některé hodiny. Pak jsou rodiče, kteří komunikují pouze nezbytně, tedy pouze o svém dítěti. Škola občas rodiče žádá o výpomoc na některých školních akcích a děti jsou pak velmi pyšné, když se do toho s námi zapojí i jejich rodiče. Pak jsou rodiče, kteří jsou velmi aktivní a zapojují se vždy a okamžitě. Samozřejmě nikdo nevyžaduje okamžitou zpětnou vazbu, ale jsou tací, kteří odpovídají skutečně hned. Informantka 1 říká „...komunikace s nimi je na výborné úrovni, vědí, že pokud potřebují, nebojí se mi zavolat nebo za mnou přijít do školy. Komunikujeme vždy s respektem k druhému.“ V tomto případě, se i učitel cítí velmi dobře, protože získává tu zpětnou vazbu a vidí, že má jeho práce a péle smysl. Rodiče spolupracují při organizaci vánočních trhů nebo závěrečné zahradní slavnosti. Připraví občerstvení a také vytvoří nějaké drobnosti k prodeji do stánků. Rodiče také velmi pozitivně reagují na sdílené fotografie v albech na webových stránkách. Byla jsem svědkem rozhovoru s maminkou, která si nebyla jistá, jestli se jejímu synovi ve škole líbí, protože doma o škole vůbec nemluví (dítě s podpůrným opatřením, které má diagnostikováno vývojovou disfázií). Po tom, co shlédla fotografie, měla hmatatelný důkaz, že je syn ve škole spokojený, protože našla několik snímků, kde svou radost ukazuje pomocí rukou, která používá jako křídla a létá. „Samozřejmě rodiče informujeme okamžitě telefonicky v případě, že se stane nějaký

úraz. I když to není nic závažného a je z toho jen boule na hlavě, pořád je to hlava a nikdy nevíme, co se v ní při otřesu stalo, takže raději rodiče informujeme, aby věděli, co se stalo a jak se to stalo.“ (Informantka 1)

Závěr dílčí otázky 5

S rodiči může komunikovat každý ze školy. Nejvíce s nimi komunikuje třídní učitel a asistent pedagoga. Podávané informace jsou buď o jejich ratolesti nebo jsou to informace obecného charakteru např. že se bude konat přednáška od policie České republiky. Učitelé k podávání veškerých informací používají hned několik nástrojů, a to webové stránky, kde má každá třída svou záložku. Dále lepší informace do žákovských knížek, píše informace o následujícím týdnu do týdenních plánů, které dávají dětem jak vytištěné, tak je nahrávají do své záložky na web. Nejčastěji používaná je aplikace WhatsApp, díky které jsou flexibilní obě dvě strany. V tomto případě je dobré, že učitel jedním kliknutím odešle důležitou informaci všem rodičům najednou. Učitel má tak okamžitý přehled, kdo z rodičů si informaci přečetl a také vidí jejich reakce.

Komunikace s rodiči je v případě nevhodného chování velmi důležitá. Mohou podchytit či učitele informovat o spoustě situacích, které chování ve škole předcházejí. Může se zjistit, že doma dítě nemá takové zázemí, jaké by mělo mít. Nebo ho něco trápí a neumí to dát jinak najevo než tím, že se chová nevhodně.

7. Shrnutí výzkumného šetření

Definice hlavní výzkumné otázky zněla: „**Jaké vztahy panují mezi žáky prvního stupně základní školy?**“ Odpovědi na tuto otázku jsem získala díky pěti dílčím výzkumným otázkám, které byly součástí polostrukturovaného rozhovoru. S rozhovorem souhlasilo a dle kritérií vyhovovalo pět informantů. Byly to třídní učitelky vybrané základní školy, které učí na prvním stupni déle než jeden rok.

Nejdříve jsem se zaměřila na **faktory, které ovlivňují vztahy žáků na prvním stupni základní školy**. Na základě odpovědí mezi nejčastější faktory patří prostředí třídy; učitelé, kteří se u žáků střídají; školní parlament, ve kterém jsou zástupci z každého ročníku; sociální sítě a také reklama. Vybavení třídy a její výzdoba ovlivňuje žáky dle výpovědí informantů pozitivním způsobem. Jelikož mají na jejím vzezření velký vliv, mohou tak zasáhnout a říci svůj názor, co by se jim ve třídě líbilo a jak by se v ní cítili lépe. Důležité pro učitele je, aby se žáci ve své kmenové třídě cítili bezpečně. Obecně se po třídách nachází několik hodnotících smajlíků, obrázků, stupnic, na kterých mohou učitelé mapovat, jakou náladu žáci zrovna mají a jak se ve třídě cítí.

Dalším faktorem, který žáky ovlivňuje jsou učitelé, kteří se u dětí střídají. Jsou tím myšleni všichni učitelé, nejen třídní učitelky. Každá z nich má jinou povahu a jiný tón hlasu ale všechny se snaží přistupovat k dětem s úctou a respektem. Snaží se je naučit, aby se k sobě děti chovaly stejně jako se učitelky chovají k dětem i mezi sebou. Jdou žákům příkladem a jelikož (dle doktorky Nováčkové) děti zrcadlí chování těch, kteří s nimi komunikují nejčastěji, snaží se jim předat vzorec slušného a zodpovědného chování.

Školní parlament navštěvují v předem stanovených termínech minimálně dva zástupci z každého ročníku. Setkání se však může zúčastnit kdokoliv, protože zde je vyslyšen hlas všech. Parlament vede metodik prevence a mapuje tak nejen vztahy žáků, ale snaží se o jejich kooperaci a vyslyšení nápadů. Případně pokud se obecně děje něco negativního po škole a nedokáže se nalézt viník, na těchto schůzkách se problém řeší a zástupci mají za úkol přednést řešení či zprávu ve svých třídách. Stejně tak naopak, pokud ve třídě vyvstane nápad hodný realizace, zástupci jej přednesou před školním parlamentem a jednají společně o naplánování akce pro celou školu. Díky parlamentu se schází dohromady děti ze všech tříd a mají tak vztahy mezi sebou nejen spolužáci ve třídách, ale napříč celou školou.

Dle výpovědí informantů bylo zjištěno, že negativním způsobem ovlivňuje vztahy žáků reklama a sociální sítě. To se objevuje u vyšších ročníků, nicméně už na prvním stupni ve čtvrté a páté třídě můžeme narazit na posměšky a narážky na neznačkové oblečení, obuv případně absenci nejnovějšího modelu elektroniky.

Ve druhé dílčí výzkumné otázce jsem se zaměřila na **dopad zvolených technik při práci se vztahy žáků prvního stupně základní školy**. Díky vstřícným výpovědím jsem od informantů získala velkou škálu technik, které pro práci se vztahy učitelé používají. Některé techniky jsou používány obecně preventivně jako motivační v předmětu osobnostní rozvoj. Jiné jsou zařazeny do výuky v případě, že dojde k nějakému konfliktu mezi žáky, takže jsou záměrné.

Nejčastější a také s nejvyšším dopadem byla v rozhovorech zmiňována metodika Kočičí zahrada. Je to „*metodika práce s dětmi na 1. stupni ZŠ, vytvořená s cílem rozvoje sociálních dovedností dětí v rámci prevence rizikového chování*“ (Exnerová, Kaufová, Skácelová, 2015, st. 7) Díky této metodice se stmeluje a posiluje třídní kolektiv, vytváří se zdravé třídní klima, používá se v komunitním kruhu, kdy na sebe všichni účastníci vidí a sedí ve stejné úrovni.

Další zmiňované techniky byly karty emocí např. Moře emocí, Život je život, Dixit kartičky, Cesta k sobě. Jsou to karty, díky kterým se děti dokáží otevřít a učí se, že v kolektivu mohou bezpečně mluvit o svých názorech, pocitech a psychickém stavu. Moře emocí jsou karty, na kterých je vyobrazena velryba s různými emocemi, díky kterým dokáže dítě lépe vyjádřit, jak se zrovna v ten daný moment cítí. Čím více žáci s kartami pracují tím lépe dokáží své pocity popsat.

V každé třídě ráno začíná komunitním kruhem na koberci. Paní učitelka může dát do kruhu jakoukoliv otázku, některé si pomáhají kartičkami Podle sebe. Díky těmto kartám se dětem rozvíjí fantazie, myšlení a také vztahy mezi sebou. Jedna z informantek zmínila nápadník Třída v pohodě, ve které se nachází mnoho nápadů na stmelení kolektivu. Jedna hra je však její oblíbená a to „Ovocný kompot“. Tato hra je vytvořena pro rozvoj komunikace mezi skupinami žáků. Je to pro ně zábavná hra, která vyžaduje velmi úzký kontakt všech účastníků, tedy i těch, kteří se spolu ve třídě moc nebaví.

Ve třetí dílčí výzkumné otázce jsem se zaměřila na **vliv učitele na komunikaci mezi žáky ve třídě prvního stupně základní školy**. Všichni žáci spolu ve třídě nějak komunikují i když si mezi sebou neřeknou ani slovo. V rámci přípravy třídy na nový

školní rok se v každé třídě tvoří třídní vztahová pravidla. Ta se týkají i komunikace mezi sebou. Děti se dokáží oslovovat různě, a proto si velmi často dávají pravidlo „Oslovujeme se tak, jak se nám to líbí“. Učitel je v tomto případě takovým průvodcem a pouze usměrňuje žáky k tomu, aby daná pravidla byla v pozitivním slova smyslu. Tedy nesmí se objevit „Neříkáme si ošklivě“. V pravidlech musí být to, co žáci budou dělat. Na pravidla jsou pak žáci učitelem upozorňováni po celý školní rok. Jsou vyvěšena někde na viditelném místě a pokud se jisté pravidlo ve třídě dodržuje bez problémů, učitel při vhodné příležitosti pravidla vezme a společně s žáky se usnesou, zda je nutné mít toto pravidlo stále na očích či nikoliv.

Někdy komunikace vážne a učitelé tak připraví aktivitu na prolomení ledů tak zvané „ledolamky“. Což může být např. hra s toaletním papírem. Každý si utrhne tolik kousků, kolik potřebuje a následně o sobě řekne tolik informací. V případě, že nastane problém učitel se při řešení různě doptává a snaží se, aby na řešení situace přišli žáci sami. Dává prostor pro vyjádření oběma stranám, případně i svědkům. Dále mohou hrát hry, při kterých se nemluví nahlas, ale žáci spolu komunikují pouze neverbálně. I obyčejné rozřazení do skupinek může být zábava, která rozbije pomyslný led. Stačí dát dětem na záda barevné lístečky a zadat jim, aby se rozřadili do skupin podle barev ale pozor, nesmí u toho mluvit. Učitel také ovlivňuje komunikaci díky zařazeným technikám ve výuce. Pokud děti pracují ve dvojicích nebo ve skupinách vždy spolu musí nějak komunikovat. Učitel může tvořit skupiny buď záměrně dle svého úsudku nebo náhodně. Každopádně vliv na komunikaci žáků má učitel značnou.

Ve čtvrté dílčí výzkumné otázce se zaměřuji na zjištění **míry seznámení žáků o důsledcích jejich chování**. Ze získaných odpovědí vyplývá, že jsou všichni žáci informováni hned na začátku školního roku, kdy se celá škola sejde v aule a paní ředitelka je seznámí se školním řádem. Případně se poté seznamují s tímto dokumentem podrobněji ve třídách a také si prochází účastníci řád školní družiny.

Žáci jsou také seznámeni s tím, kdo na škole vykonává pozici metodika prevence a výchovného poradce. Za metodikem prevence mohou žáci v předem stanoveném čase zajít a poradit se s ním, pokud mají nějaký problém a nechtějí ho řešit s třídní učitelkou či asistentem pedagoga. Z rozhovorů vyplývá, že je do budoucna naplánováno vytvořit pro všechny žáky jednotný postup důsledků jejich chování, který by byl zpracován do jednoduché pyramidy. Učitelé tak uznávají, že jsou sice žáci informováni o důsledcích

ale pouze v případě, že už došlo k nějakému porušení pravidel. V tom případě učitel zopakuje slovně žákům, co se bude dít, když v tomto nevhodném chování budou nadále pokračovat. Pomocí pyramidy důsledků by měly děti před očima jasnou vizi toho, co bude následovat, pokud budou porušovat školní řád.

Již nyní mají ve třídách zavedené celoroční třídní hry. Pokud nedodrží stanovená třídní vztahová pravidla, znamená to, že dosáhli prvního důsledku, a to neposunutí se v této hře. Celoroční hra je vždy zaměřena na dodržování třídních pravidel nikoliv na vědomosti a informace z výuky. O důsledcích chování žáků jsou také informováni rodiče pomocí trojlístků, kde se ale nachází i každý žák, takže mu jsou důsledky každý rok minimálně dvakrát připomínány. V případě, že je žák nevrlý necítí se dobře a mohlo by dojít z jeho strany k porušení pravidel, mají v některých třídách tak zvané cool down kartičky, díky kterým se dítě uklidní. Učitelé toto respektují a pokud má dítě tu potřebu, může si kartičku kdykoliv během vyučování vytáhnout. V případě, že to předchází nevhodnému chování, je to vhodně zvolená prevence.

V páté dílčí výzkumné otázce zjišťují **způsob komunikace s rodiči žáků prvního stupně základní školy**. I komunikace rodičů ukazuje na to, v čem jsou žáci vychováni a jaký vzor chování si nesou s sebou do školy. Ze získaných odpovědí vyvstalo několik prostředí, přes která škola informuje rodiče o prospěchu žáků a nejen o něm.

V první řadě dávají všechny učitelky žákům domů týdenní plány, ve kterých učitel připravuje žáky i rodiče na to, co se bude dít v následujícím týdnu. Tyto plány jsou zveřejňovány i na webu školy v záložce té konkrétní třídy. Další důležité informace se podávají skrz žakovské knížky. Asistentky pedagoga lepí žákům do jiných sdělení vše potřebné. Dokonce tato škola ctí čtvrtletní slovní hodnocení, takže rodiče mají jasný přehled díky popisnému jazyku, jaký prospěch jejich dítě má a také jaké chování ve škole vykazuje. Tyto informace jsou podávány i pomocí trojlístků a jsou směřovány hlavně k dítěti. Učitelé se snaží na jednu negativní informaci naspat alespoň tři pozitivní informace. Obecně dávají žákům doporučení a ocenění.

Další důležitou platformou pro komunikaci o chování žáků s rodiči je aplikace WhatsApp. V tomto případě se jedná o moderní aplikaci, která komunikaci velmi usnadňuje. Pokud rodiče souhlasí, jsou přidáni do skupiny a mohou spolu pohodlně komunikovat všichni najednou. Pro učitele je to ulehčující věc, protože odesláním jedné

zprávy, informuje všechny rodiče najednou. Zároveň vidí, kdo si informaci již přečetl a koho by měl ještě urgovat.

Téma sociálního klimatu třídních kolektivů na prvním stupni základní školy je velmi individuální a záleží na jaké škole je výzkum realizován. Výsledky rozhovorů nelze srovnávat se školami po celé České republice. Na této vybrané škole je pedagogický sbor kolektiv, který táhne za jeden provaz. Učitelé vyučují stejnými výukovými metodami, mají podobné smýšlení, snaží se děti vést k zodpovědnému jednání a odpovědnosti za své činy. Klima ve všech třídách shledávám zdravé, a i přes to, že se občas najde nějaký konflikt nebo hádka mezi spolužáky, učitelé dokáží použít vhodné techniky, které žákům ukáží, jak se k sobě mají dva lidé chovat. Sami žáci se dobrovolně účastní akcí, díky kterým škola vzkvétá a rozrůstá se. Díky učitelům, vybavení tříd a školnímu parlamentu dochází k:

- stmelování kolektivu,
- posílení vztahů,
- rozvoji sociálních dovedností,
- sounáležitosti mezi spolužáky,
- bezpečnému projevu názorů a pocit,
- prožitku,
- rozvoji fantazie,
- prohloubení vztahů,
- rozvoji přemýšlení,
- odpovědnosti za svou volbu a své chování,
- radosti.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo zjistit, jaké vztahy panují mezi žáky prvního stupně vybrané základní školy. Na základě toho jsem sledovala vztahy mezi žáky a zjišťovala, jaké techniky pedagogové používají při práci se sociálním klimatem ve třídě. Zjišťovala jsem jaké faktory vztahy ovlivňují, jaký dopad mají zvolené techniky a jaký vliv mají učitelé na tvorbu klimatu. Toto téma bylo zvoleno, protože se v prostředí školy pohybují a vnímám od nově přichozích rodičů nárůst dotazů, na bezpečnost žáků v kolektivu dětí. Mapování sociálního klimatu ve třídách je již v několika závěrečných pracích zmíněno, ve většině z nich je ale použito kvantitativní šetření.

Teoretická část práce definuje základní pojmy včetně faktorů, které klima ovlivňují a zaměřuje se na optimální klima včetně technik k jeho dosažení. Představuje účastníky tvořící klima, definuje obecně klima a také konkretizuje třídní klima na prvním stupni. Zabývá se mikrosociálním prostředím a hodnocením žáků. Věnuje se tomu, jak by měla vypadat komunikace pro podpoření pozitivního sociálního klimatu. Prostor je věnován vývoji vztahů ve třídách, pozicím a rolím žáků. V poslední části jsou zahrnuty techniky pro budování zdravého pozitivního klimatu.

Výzkumná část shrnuje výsledky kvalitativního výzkumného šetření, které bylo tvořeno pomocí polostrukturovaných rozhovorů. Ty byly vedeny s pěti informantkami, které musely splňovat čtyři zadaná kritéria. Jsou jimi třídní učitelky, které učí na prvním stupni minimálně jeden rok a své kmenové žáky učí alespoň dvě hodiny denně. Informantky pracují s třídním klimatem a používají různé techniky pro dosažení zdravého klimatu ve svých třídách. Rozhovory probíhaly v průběhu měsíce září roku 2023 a byly realizovány pomocí osobního setkání. Vždy byly vedeny v kmenové třídě třídní učitelky, aby se cítila bezpečně a plynule odpovídala na otázky. Informantky odpovídaly otevřeně avšak nechtěly dále více rozhovor rozvádět.

Hlavní výzkumnou otázkou diplomové práce byla: „Jaké vztahy panují mezi žáky prvního stupně na vybrané základní škole?“. Tato otázka byla dále rozpracována do pěti dílčích výzkumných otázek, které se zabývají nejčastějšími faktory, které ovlivňují vztahy žáků, dopadem technik, které učitelé při práci s kolektivem používají a komunikací, kterou učitelé volí.

Mezi nejčastější faktory, které ovlivňují vztahy žáků informantky uváděly prostředí tříd, ve kterých se žáci učí. Tedy výzdoba třídy, na kterou mají žáci z velké části

vliv, jelikož si vybírají celoroční téma a učitelé či asistenti pedagoga na jejich žádost přidávají do třídy podpůrné tabulky podle aktuálních výukových plánů. Dalším faktorem jsou učitelé a jejich chování k dětem. Jelikož děti zrcadlí chování těch lidí, se kterými tráví nejvíce času a jsou pro ně vzorem, jsou to právě učitelé, kteří by měli žákům ukázat vhodné chování. Tedy slušné a respektující vůči druhým osobám. Brát v potaz, že každý jsme nějaký a každého bychom měli přijímat takového jaký je a podle toho se k němu chovat a komunikovat s ním. Vztahy také ovlivňuje školní parlament, díky kterému jsou propojeni žáci napříč celou školou. Vztahy tak budují nejen mezi sebou ve třídách ale mezi všemi ročníky. To jsou faktory, které ovlivňují vztahy žáků pozitivně. Dle informantek jsou však i takové faktory, které ovlivňují vztahy negativním způsobem. Jsou jimi sociální sítě a reklama. Díky nabízeným produktům a youtuberům, kteří propagují drahé oblečení, obuv, nápoje, jídlo a elektroniku, jsou žáci vystavováni posměškům a nevhodným poznámkám na neznačkové oblečení a zastaralou elektroniku.

Dopad zvolených technik je dost značný. Informantky velmi často zmiňovaly metodiku Kočičí zahrada. Tato metodika se skládá z dvanácti kapitol. Každá z nich je rozdělena na dvě části. V první je příběh, který obsahuje vždy nějaké rizikové chování kočiček ze zahrady. Druhá část se věnuje povídání a hrám ohledně toho, jak bychom takovému chování mohli předejít, případně zda bylo toto chování správné či nikoliv. Další technika, která byla často zmiňována jsou karty emocí. Mezi ně patří nejvíce používané Moře emocí, Život je život nebo karty z hry Dixit. Všechny karty jsou využívány k popisu emocí. Jelikož některé děti nedokáží své emoce jednoznačně popsat, tyto kartičky jim pomáhají. V moři emocí je vyobrazena velryba, díky které se děti mohou vidět ve stejném rozpoložení jako je zrovna ona. V kartách Život je život jsou nakresleny tučňáci a mají stejný účel jako karty předešlé. Kartičky Dixit jsou trochu specifické tím, že v nich může vidět každý něco jiného. Jsou to ilustrované karty plné příběhů, fantazie, zklamání i nadšení. Těmito kartami mohou učitelé začít i komunitní kruh, kterým žáci začínají každé ráno. Pokud nemají konkrétní otázku do kruhu, mohou použít tyto kartičky a zeptat se pouze s jakou náladou dnes do školy přichází. V tomto případě budou mít učitelé zmapováno, jak mohou žáci ten den reagovat a mohou i jejich náladě přizpůsobit výuku. V případě konfliktu je oblíbená hra Kompot, která pochází z nápadníku her Třída v pohodě. V této hře spolu žáci nekomunikují slovně ale neverbálně. Sedí v kruhu a sedají si na sebe navzájem. Hra je velmi zábavná a spolehlivě prolomí ledy.

Učitelé mohou velmi ovlivnit komunikaci mezi žáky. Začíná to tvorbou třídních vztahových pravidel, kdy učitel vede žáky návodnými otázkami, ale konkrétní pravidla si žáci tvoří sami. Musí se však držet toho, že pravidla mají být postavena v pozitivním slova smyslu. Není možné v nich použít slovo „ne“. Vhodnou strategií pro zlepšení komunikace mezi žáky je skupinová práce nebo práce ve dvojicích. Je dobré dvojice či členy skupiny neustále střídat, aby se nám netvořily stále stejné skupiny. Žáci by měli vědět, jaké důsledky jejich chování může mít. I to totiž dokáže ovlivnit jejich vztahy ve třídách. Pokud jsou dopředu obeznámeni s tím, co se je čeká v případě nedodržování pravidel a porušování školní řádu případně řádu školní družiny, rozmyslí si své chování. Od informantů vyvstala potřeba mít ve třídách vyvěšenou tak zvanou pyramidu důsledků, aby byl každý žák jasně informován o důsledcích nevhodného chování. Ve škole se nachází metodik prevence, se kterým si může žák promluvit. Metodik se snaží o vytvoření preventivních programů a jeho úkolem je podchytit rizikové chování ještě dříve, než se objeví. Pokud se to ale nepovede, dojde k mimořádnému trojlístku (tripartitě) tedy schůzce žák, rodič, učitel. K této schůzce může být přizván i výchovný poradce. Pokud je o těchto krocích žák dopředu informován, ovlivňuje to jeho chování a tím pádem vztahy ve třídách.

V posledním kroku byla zkoumána komunikace, která je velmi důležitá nejen na straně učitel – žák, ale také učitel – rodič. Žákovi rodiče by měli být informováni o tom, co se ve škole děje. Informantky zodpovídaly, že nejčastějším a nejrychlejším způsobem, jak o čemkoliv rodiče informovat je přes aplikaci WhatsApp. Protože i rodiče jsou faktorem, který působí na chování dětí. Díky informantkám, které se do výzkumu zapojily, bylo zjištěno, že na vybrané základní škole dochází díky učitelům, prostředí tříd, školnímu parlamentu, rodičům, komunikaci a také zvoleným technikám ke stmelování kolektivu, posílení vztahů, rozvoji sociálních dovedností, sounáležitosti mezi spolužáky, bezpečnému projevu názorů a pocitů, prožitku, rozvoji fantazie, prohlubování vztahů, rozvoji myšlení, odpovědnosti za svou volbu a své chování a také k radosti.

Pro další zkoumání by bylo vhodné podat dotazník i žákům, aby byl zjištěn pohled i z druhé strany a byly tím tak potvrzeny informace od třídních učitelek. Tímto způsobem by se dalo zkoumat klima tříd i na dalších školách. Úskalí spatřuji v tom, že nebylo nalezeno mnoho informací o tom, jak by mělo sociální klima vypadat na prvním stupni základních škol. V odborné literatuře se spíše zaměřují obecně na klima ve všech třídách.

Zdroje

Tištěné:

BĚLÍK, Václav a SVOBODA HOFERKOVÁ, Stanislava. *Tvorba odborné práce: vysokoškolská učebnice pro studenty sociálně pedagogických oborů*. Brno: Tribun EU, 2016. ISBN 978-80-263-1021-1.

ČAPEK, Robert. *Líný učitel*. Praha: Raabe, [2017]. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-344-5.

ČAPEK, Robert. *Třídní klima a školní klima*. Praha: Grada, 2010. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2742-4.

EICHHORN, Christoph. *Učitel a práce se třídou*. Praha: Raabe, 2019. Dobrá škola. ISBN 978-80-7496-439-8.

EXNEROVÁ, Markéta; KAUFHOVÁ, Tereza a SKÁCELOVÁ, Lenka. *Kočíci zahrada: rozvoj sociálních dovedností dětí v rámci prevence rizikového chování : metodika pro učitele*. Dotisk 1. vydání. Praha: Klinika adiktologie 1. lékařské fakulty Univerzity Karlovy v Praze a Všeobecná fakultní nemocnice v Praze v NLN s.r.o., Nakladatelství Lidové noviny, 2015. ISBN 978-80-7422-401-0.

FORET, Miroslav a MELAS, Dávid. *Marketingový výzkum v udržitelném marketingovém managementu*. Praha: Grada, 2021. ISBN 978-80-271-1723-9.

GILLERNOVÁ, Ilona a Lenka KREJČOVÁ. *Sociální dovednosti ve škole*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3472-9.

GULOVÁ, Lenka a Radim ŠÍP, ed. *Výzkumné metody v pedagogické praxi*. Praha: Grada, 2013. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4368-4.

HELUS, Zdeněk. *Sociální psychologie pro pedagogy*. Praha: Grada, 2007. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1168-3.

HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní metody a aplikace*. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-736-7040-2.

JEDLIČKA, Richard. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis, 2004. ISBN 80-7312-038-0.

JEDLIČKA, Richard. *Poruchy socializace u dětí a dospívajících: prevence životních selhání a krizová intervence*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5447-5.

LAŠEK, Jan. *Sociálně psychologické klima školních tříd a školy*. Vyd. 2. Hradec Králové: Gaudeamus, 2007. ISBN 978-80-7041-980-9.

PASCH, Marvin. *Od vzdělávacího programu k vyučovací hodině: jak pracovat s kurikulem*. Praha: Portál, 1998. ISBN 80-7178-127-4.

PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-3470-5.

PÝCHOVÁ, Silvie. *Úspěch pro každého žáka: rozhovory*. Praha: Wolters Kluwer, 2020. Řízení školy (Wolters Kluwer). ISBN 978-80-7598-929-1.

ŘEZÁČ, Jaroslav. *Sociální psychologie*. Brno: Paido, 1998. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-85931-48-6.

SEDLÁČKOVÁ, Daniela. *Rozvoj zdravého sebevědomí žáka*. Praha: Grada, 2009. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-2685-4.

SKUTIL, Martin. *Základy pedagogicko-psychologického výzkumu pro studenty učitelství*. Praha: Portál, 2011. ISBN 978-80-7367-778-7.

SVOBODOVÁ, Zuzana. *Konflikty ve škole: od prevence k řešení*. Praha: Wolters Kluwer, 2021. Řízení školy (Wolters Kluwer). ISBN 978-80-7676-154-4.

ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĐOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-313-0.

ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4100-0.

Elektronické:

Autorský tým APIV B. Podnětné klima třídy – tipy pro pedagogy i asistenta pedagoga. *Národní pedagogický institut České republiky* [online]. 2021 [cit. 2023-09-17]. Dostupné z: <https://zapojmevsechny.cz/clanek/detail/podnetne-klima-tridy-tipy-pro-pedagogy-i-asistenta-pedagoga>

Autorský tým APIV B. Rozdělení kompetencí mezi třídním učitelem a asistentem pedagoga v péči o žáky se SVP III. *Národní pedagogický institut České republiky* [online]. 2022 [cit. 2023-09-17]. Dostupné z: <https://zapojmevsechny.cz/clanek/detail/rozdeleni-kompetenci-mezi-tridnim-ucitelem-a-asistentem-pedagoga-v-peci-o-zaky-se-svp-iii?activate=metodika-a-aktivity>

Coristine, S., Russo, S., Fitzmorris, R., Beninato, P., & Rivolta, G. (2022, April 1). *The importance of student-teacher relationships*. Classroom Practice in 2022. From <https://ecampusontario.pressbooks.pub/educ5202/chapter/the-importance-of-student-teacher-relationships/>

ČERVENĚK, Miroslav, Lenka LUKÁŠKOVÁ a Andrea JERÁBKOVÁ. *Žák* [online]. Brno, 2004. Dostupné také z: <https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:Bd8vWNIS2BgJ:https://is.muni.cz/el/med/podzim2004/MPMP071/88958/196254/Zak01.doc+&cd=5&hl=cs&ct=clnk&gl=cz>. Seminární práce. Masarykova univerzita v Brně.

DĚTI, ŽÁCI A STUDENTI SE SPECIÁLNÍMI VZDĚLÁVACÍMI POTŘEBAMI. *Národní ústav pro vzdělávání* [online]. [cit. 2023-09-17]. Dostupné z: <https://archiv-nuv.npi.cz/t/specialni-vzdelavani.html>

DOBRONAUTI hry pro nové hrdiny [online]. Praha: DOBRONAUTI, 2020. Dostupné také z: <https://www.dobronauti.cz/>

FIDLEROVÁ, Karin, Lucia JUROVÁ, Lenka LINDOVSKÁ, Petra MACKOVÁ a Martina URBANCOVÁ. *Práce s třídním kolektivem* [online]. 2012. ISBN 978-80-87652-70-1. Dostupné také z: https://inkluzivniskola.cz/sites/default/files/uploaded/metodika_6.pdf

GREBEŇOVÁ, Šárka. *Sociální klima třídy* [online]. Brno, 2006. Dostupné také z: https://is.muni.cz/th/abzcl/Bakalarska_prace.pdf. Bakalářská práce. Masarykova univerzita v Brně.

GULBRANDSON, Kim. *Three Ways to Foster a Positive Classroom Climate* [online]. In: . Committee for Children [cit. 2023-09-15]. Dostupné z: <https://www.cfchildren.org/blog/2017/11/foster-positive-classroom-climate/>

HILL, Laura. 6 Tips for Creating a Positive Classroom Learning Environment. In: *SchoolSpecialty.com* [online]. 2022, 4.8.2022 [cit. 2023-09-16]. Dostupné z: <https://blog.schoolspecialty.com/6-tips-for-creating-a-positive-classroom-learning-environment/>

How to Identify Good Climate in Your Child's Classroom. In: *Education.com* [online]. 2010. Dostupné z: <https://www.education.com/magazine/article/classroom-climate/>

JÁNOŠOVÁ, P. *Základy sociální psychologie: Studijní text* [online]. In: . s. 41. Dostupné z: <https://turbo.cdv.tul.cz/mod/book/view.php?id=5969&chapterid=6270>

Je výchovné trestat? Je výchovné odpouštět? *Komenský Odborný časopis pro učitele základní školy* [online]. 2022, **147**(2), 63 [cit. 2023-09-16]. ISSN 0323-0449. Dostupné z: https://www.ped.muni.cz/media/3496805/komensky_147_02_text_tisk-4.pdf

JŮVA, Vladimír a Hana KUBIŠOVÁ. *Motivace k učitelské profesi* [online]. Brno, 2008. Dostupné také z: https://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:SPW_YNTHSSkJ:https://is.m

uni.cz/th/nx9wd/DIPLOMOVA_PRACE.doc+&cd=4&hl=cs&ct=clnk&gl=cz.
Diplomová práce. Masarykova univerzita v Brně.

KALIBA, Martin a Petra AMBROŽOVÁ. *Sociálně pedagogická práce se třídním klimatem školní třídy: nové trendy a výzvy* [online]. Hradec Králové: Univerzita Hradec Králové, 2022. ISBN 978-80-7435-886-9.

KLEIN, Tim a Belle LIANG. How to Create the Right Environment for Students to Develop a Growth Mindset. In: *Greater Good Magazine* [online]. 2022 [cit. 2023-09-17]. Dostupné z: https://greatergood.berkeley.edu/article/item/how_to_create_the_right_environment_for_students_to_develop_a_growth_mindset

Klima školy má zásadní vliv na to, jak se děti učí. In: *EDUzín* [online]. 2013. Dostupné z: <https://eduzin.cz/wp/2013/05/02/klima-skoly-ma-zasadni-vliv-na-to-jak-se-deti-uci/>

Klima, klimatický systém, klimatické modely. *Katedra fyziky atmosféry* [online]. 1970, 1. Dostupné z: <https://kfa.mff.cuni.cz/?p=57>

KLUBAL, Libor. Zábavné testování s Kahoot!. In: *UČITELÉ UČITELŮM* [online]. 2020. Dostupné z: <https://ucitel.kvcsso.cz/?p=706>

KRAUS, Blahoslav. Sociální pedagogika [přednáška]. Pedagogická fakulta. Univerzita Hradec Králové, 11. března 2022.

KROPÍKOVÁ, Marika. Pozice a role žáka ve školní třídě. *Inkluzivně.cz: Řízení a výuka v inkluzivní škole* [online]. 2019, 17.10.2019, 1. Dostupné z: <https://www.inkluzivne.cz/33/nadani-legislativa-a-moznosti-financni-podpory-uniqueidmRRWSbk196FNf8-jVUh4EkXOvUqmbECTkfu9M30t4mc/>

MAREŠ, Jiří, Stanislav JEŽEK a Jan MAREŠ. Sociální klima. *Klima.pedagogika* [online]. 2023 [cit. 2023-09-17]. Dostupné z: <http://www.klima.pedagogika.cz/>

Práce s heterogenní skupinou. In: *Is.muni.cz* [online]. 2020. Dostupné z: https://is.muni.cz/el/ped/podzim2020/SZ6005/um/2._heterogenni_skupina_-_IS.pdf

Práce s žáky. *Portál pro školní asistenty a asistenty pedagogů* [online]. [cit. 2023-09-17]. Dostupné z: <https://www.asistentpedagoga.cz/prace-asidenta/prace-s-zaky>

Spolupráce s pedagogem. *Portál pro školní asistenty a asistenty pedagogů* [online]. [cit. 2023-09-17]. Dostupné z: <https://www.asistentpedagoga.cz/prace-asidenta/spoluprace-s-pedagogem>

Stanovisko MŠMT k zadávání domácích úkolů. In: . 2023, MSMT-11014/2023-1, s. 2.

SUCHÁČEK, Petr. Empatie učitele – co, proč a hlavně jak. *Sociální pedagogika* [online]. 2022, **10**(1), 88-93 [cit. 2023-09-16]. ISSN 1805-8825. Dostupné z: https://soced.cz/wp-content/uploads/2022/04/Social_Education_10.pdf

TÝM ZŠ CÍRKVICE. Vize ZŠ Církvice [online]. 2021. Dostupné z: <https://www.zscirkvice.cz/vize-skoly/>

Učitel a jeho role diagnostika. *Komenský Odborný časopis pro učitele základní školy* [online]. 2022, **146**(4), 64 [cit. 2023-09-16]. ISSN 0323-0449. Dostupné z: https://www.ped.muni.cz/media/3473340/komensky_146_04.pdf

VACEK, Jiří. *Skupiny* [online]. In: . katedra inovací a projektů, 2000, s. 1. Dostupné z: https://www.kip.zcu.cz/kursy/imi/www/4_skupiny/4_3.htm

ZAKRZEWSKI, Vicki. *How to Create a Positive School Climate* [online]. In: . The Greater Good Science Center at the University of California, Berkeley [cit. 2023-09-15]. Dostupné z: https://greatergood.berkeley.edu/article/item/how_to_create_a_positive_school_climate

Seznam příloh

Příloha A – Plán rozhovoru

Příloha B – Kódy otázek

Příloha C – Rozhovory s třídními učitelkami

Přílohy

Příloha A – Plán rozhovoru

Dobrý den, jmenuji se Andrea Studničková a studuji poslední ročník navazujícího studia. Konkrétně na Univerzitě Hradec Králové magisterský obor Sociální pedagogika. V lednu roku 2024 budu končit své studium a nyní se věnuji psaní diplomové práci na téma Sociální klima třídních kolektivů na 1. stupni základních škol. Pomocí kvalitativního šetření zkoumám, jaké je klima ve třídách z pohledu třídních učitelů. Snažím se tak přiblížit, jaká je podpora ze strany učitelů a školy na prvním stupni vůči žákům a jejich chování ve třídách. Ráda bych Vás požádala o součinnost na mé závěrečné práci.

Náš rozhovor bude bezpečný pro obě strany, díky těmto zásadám:

- Vše bude anonymní, jak škola, tak informátor.
- Rozhovor se bude konat na bezpečném a klidném místě vybraném přímo informátorem.
- Rozhovor bude pouze mezi čtyřma očima, nikdo jiný se ho účastnit nebude.
- V případě, že informátor nebude chtít na otázku odpovídat, nemusí.
- V případě, že informátor bude chtít rozhovor ukončit, může.
- Všechny zaznamenané odpovědi musí být zcela pravdivé.
- Předem se dohodneme, jakým způsobem bude rozhovor zaznamenáván.
- Před použitím rozhovoru, bude přepsaný k dispozici informátorovi ke kontrole.

Abyste mohl/la být zařazena do šetření, je nutné splňovat tato kritéria:

- Délka Vašeho zaměstnání na této pozici je delší než jeden rok.
- Jste třídní učitel/ka a se svou kmenovou třídou trávíte alespoň 2 vyučovací hodiny denně.
- Jste ochoten/ochotna odpovídat na zadané otázky zcela pravdivě.

Otázky:

Jste muž nebo žena?

V jakém kraji se nachází škola, ve které pracujete?

Jak dlouho pracujete na této pozici třídního učitele?

Učíte svou kmenovou třídu alespoň 2 vyučovací hodiny denně?

DVO 1: Jaké faktory ovlivňují vztahy žáků na prvním stupni základní školy?

TO 1: Jaké faktory byste zařadil/la jako nejdůležitější, které žáky a jejich vztahy ovlivňují?

TO 2: Jak dokážete, že tyto konkrétní faktory žáky pozitivně či negativně ovlivňují?

TO 3: Jaký vliv mají na chod školy a jejího vybavení přímo žáci prvního stupně?

DVO 2: Jaký dopad mají zvolené techniky při práci se vztahy žáků prvního stupně základní školy?

TO 4: Jaké konkrétní techniky používáte při práci s motivací žáků prvního stupně?

TO 5: Jaké konkrétní techniky používáte při práci s konflikty mezi žáky?

TO 6: K jakým nejčastějším konfliktům mezi žáky prvního stupně základní školy dochází?

DVO 3: Jakým způsobem podporují učitelé vhodnou komunikaci mezi žáky ve třídách?

TO 7: Jakým způsobem spolu žáci ve třídě komunikují?

TO 8: Co Vám pomohlo k tomu, aby žáci mezi sebou měli pozitivní komunikaci?

DVO 4: Do jaké míry jsou žáci obeznámeni s důsledky jejich chování?

TO 9: Jak jsou žáci informováni o důsledcích jejich chování ve třídě?

TO 10: Co by mohla škola udělat pro to, aby byli žáci více informováni o důsledcích jejich chování?

TO 11: Můžete mi popsat, jak škola individuálně postupuje, když se žák chová nevhodně?

TO 12: Jak se zajímáte o soukromí Vašich žáků?

TO 13: Jaký je přístup metodika prevence a výchovného poradce k žákům, kteří vykazují nevhodné chování?

DVO 5: Jakým způsobem komunikuje škola s rodiči žáků prvního stupně základní školy?

TO 14: Jaké platformy využíváte pro komunikaci s rodiči svých žáků?

TO 15: Kdo všechno může s rodiči komunikovat?

TO 16: Jak rodiče reagují na podávané informace?

Příloha B – Kódy k otázkám

DVO 1: Jaké faktory ovlivňují vztahy žáků na prvním stupni základní školy?

- Nejdůležitější faktory
  - Prostředí třídy
  - Vyučující
  - Internet
  - Školní parlament

DVO 2: Jaký dopad mají zvolené techniky při práci se vztahy žáků prvního stupně základní školy?

- Motivující techniky a techniky na řešení konfliktu
  - Otevřená komunikace
  - Tipy na fungující techniky

DVO 3: Jakým způsobem podporují učitelé vhodnou komunikaci mezi žáky ve třídách?

- Podpora komunikace
  - Interakce
  - Práce v hodině

DVO 4: Do jaké míry jsou žáci obeznámeni s důsledky jejich chování?

- Informovanost žáků o důsledcích chování
  - Závazné dokumenty
  - Postup školy
  - Přístup metodika prevence a výchovného poradce

DVO 5: Jakým způsobem komunikuje škola s rodiči žáků prvního stupně základní školy?

- Způsob komunikace
  - Využívané platformy
  - Osoby komunikující s rodiči
  - Reakce rodičů

Příloha C – rozhovory s třídními učitelkami

Rozhovor – informant 1

Jste muž nebo žena?

Žena.

Jak dlouho pracujete na této pozici třídní učitelky?

Momentálně čtvrtým rokem.

Jaké faktory byste zařadila jako nejdůležitější, které žáky a jejich vztahy ovlivňují?

U mě ve třídě je pro ně důležité prostředí, ve kterém se učíme. Máme své celoroční téma a s tím koresponduje i výzdoba třídy. Dětem se výzdoba líbí, takže jsou tu spokojené. Důležité mi připadá také to, že se u dětí ve výuce střídají učitelky. Zjistí, že je každá z nás trochu jiná. No a taky rodiče.

Jak dokážete, že tyto konkrétní faktory žáky pozitivně či negativně ovlivňují?

Ta třída a její vybavení je ovlivňuje určitě pozitivně. Vidím, jak se usmívají. Přiběhnou do třídy a hned po tom, co si připraví na hodinu, běží do herního koutku a hrají si s plyšáky nebo s molitanovými kostkami. U střídání učitelek asi žádný důkaz nemám ale myslím si, že je to pro ně důležité už od té první třídy. Nebude to pro ně takový šok na druhém stupni. Minimálně se tím naučí, že jsme každý jiný a každý jsem originál. Co se týká rodičů tam je to hodně individuální. U některých dětí vidím třeba vzkaz u svačiny, tak to беру, jakože ty rodiče je ovlivňují pozitivně. Ukazují jim, že je mají rádi.

Jaký vliv mají žáci prvního stupně na chod školy a možnost jejího vybavení?

No máme tady parlament. Z každé třídy jsou vybráni každý rok zástupci a ti se schází v předem stanovených termínech a plánují, co by ve škole nového vytvořili. V mé třídě, když přijdou s tím, že by tam chtěli něco nového, tak si o tom popovídáme a pokud je to v mých silách, ráda jim to splním.

Jaké konkrétní techniky používáte při práci s motivací žáků prvního stupně?

Hodně používám komunikační karty – takový ty jak jsou tam zobrazeny jejich emoce. Potom používám hru „tichá pošta trochu jinak“, je to hra, kdy si děti kreslí jednoduchý

obrázek na záda a hádají, co to je. Potom hrajeme **molekuly, malujeme jednou tužkou** atd. Jinak používám různé **nápadníky (Třída v pohodě) a knihy (Hry pro rozvoj sociálních dovedností, Hry pro rozvoj zdravé osobnosti).**

Jaké konkrétní techniky používáte při práci s konflikty mezi žáky?

Já mám osobně ráda „**studnu**“. Je to hra, kdy si všechny děti sednou do kroužku a uprostřed je dítko, které se cítí nějak nedocenené nebo se cítí prostě špatně. Ostatní děti mají za úkol o tom dítěti říkat něco hezkého. To dítě uprostřed je na začátku na bobku a s příjmem informace se vždy o kousek vytáhne. Až uzná sám, že mu pochvaly stačí, stoupne si úplně a je vytažený ze studny. A mou nejoblíbenější technikou je hra **Kompot**. Je oblíbená zejména u žáků, vždy se u ní dobře pobaví a při jejím hraní posilují klima třídy, spolupráci a respekt k druhým bez toho, aniž by si to uvědomovali.

K jakým nejčastějším konfliktům mezi žáky prvního stupně základní školy dochází?

Někdo druhého **oslovuje tak, jak si nepřeje, rozbijí si stavbu** z kostek, **vezmou** si nějakou **hračku, špatné rozdělení rolí při společné práci.**

Jakým způsobem spolu žáci ve třídě komunikují?

Komunikace je **otevřená**, povídají si mezi sebou téměř všichni žáci, o přestávkách **si společně hrají**. Hodně **si povídají**. Jsou děti, které **se navštěvují** i po škole. **Vyprávějí si zážitky z předchozího dne, mluví o tom, co mají doma. Hrají si spolu, společně vymýšlejí hry.**

Co Vám pomohlo k tomu, aby žáci mezi sebou vedli pozitivní komunikaci?

Hned na začátku roku si tady **potrpíme na tvorbě třídních pravidel**. Tam se i té komunikace dotkneme jako že o přestávkách se bavíme potichu (jinak je to jak v ZOO :D). Nebo oslovujeme se tak, jak se to druhému líbí. Docházelo totiž často k tomu, že se oslovovali „Boženo, Tomáši“ ale oni chtějí, aby se jim říkalo „Boženko a Tomášku“. Jinak používáme **kartičky emocí např. Moře emocí**. Také mi pomáhá hra „**kompot**“.

Jak jsou žáci informováni o důsledcích jejich chování ve třídě?

Jsou informováni **hned jak k něčemu dojde** o tom, co by se mohlo stát kdyby.

Co by mohla škola udělat pro to, aby byli žáci více informováni o důsledcích jejich chování?

Možná jim častěji připomínat školní řád, dodržování třídních pravidel a mít vypracovanou pyramidu důsledků někde na očích, třeba i na webu, aby ji viděli i rodiče.

Můžete mi popsat, jak škola individuálně postupuje, když se žák chová nevhodně?

Nejdříve si s žákem promluví učitel nebo asistent pedagoga, pak se poradíme s metodikem prevence případně s výchovným poradcem, může taky dojít k tomu, že si pozveme rodiče do školy.

Jak se zajímáte o soukromí Vašich žáků?

Vím o nich základní informace, částečně znám jejich domácí zázemí, znám jejich zájmy a koníčky. V ranním kruhu si dáváme otázky pravidelně v pátek „Co budete dělat o víkendu?“ a v pondělí „Co jste dělali o víkendu?“. Což beru jako, že se zajímám o to, jak se měli a vždycky si vyslechnu, co mi chtějí říct. Naslouchám jim.

Jaký je přístup metodika prevence a výchovného poradce k žákům, kteří vykazují nevhodné chování?

Já metodik prevence ani výchovný poradce nejsem, takže přesný postup neznám. Ale přistupuji k dětem vždy s úctou a pochopením.

Jaké platformy využíváte pro komunikaci s rodiči svých žáků?

Nejčastěji spolu komunikujeme přes aplikaci WhatsApp. To nám funguje, tam mohou reagovat všichni rodiče okamžitě a mohou se v dohodnutý čas na cokoliv zeptat. Jinak třeba týdenní plány dáváme dětem vytištěné domů, takže rodiče dopředu vědí, co nás bude další týden čekat.

Kdo všechno může s rodiči komunikovat?

Já jako třídní učitelka, asistent pedagoga, školní asistent, vychovatelka, vlastně kdokoli ze školy.

Jak rodiče reagují na podávané informace?

Reagují výborně. Komunikace s nimi je na výborné úrovni. Vědí, že pokud potřebují, nebojí se mi zavolat nebo za mnou přijít do školy. Komunikujeme vždy s respektem ke druhému. Samozřejmě rodiče informujeme okamžitě telefonicky v případě, že se stane nějaký úraz. I když to není nic závažného a je z toho jen boule na hlavě, pořád je to hlava

a nikdy nevíme, co se v ní při otřesu stalo, takže raději rodiče informujeme, aby věděli, co se stalo a jak se to stalo. Za to jsou velmi rádi, i když se občas leknou, proč voláme.

Rozhovor – informant 2

Jste muž nebo žena?

Žena.

Jak dlouho pracujete na této pozici třídní učitelky?

Sedm let.

Jaké faktory byste zařadila jako nejdůležitější, které žáky a jejich vztahy ovlivňují?

*Nejvíce ovlivňujeme naše žáky **my učitelky**. Jsem pro ně autoritou a respektují to, co řeknu. Např. když si něco přeji, slušně se zeptají. Pokud jim něco s vysvětlením nepovolím, přijmou to bez přemlouvání. Také je ovlivňuje **prostředí**. S nadšením si třídu zdobí svými obrázky a výrobky, domlouvají se na třídním celoročním tématu, **využívají relaxační koutek** a kladně ho hodnotí.*

Jak dokážete, že tyto konkrétní faktory žáky pozitivně či negativně ovlivňují?

*Právě tím, že třeba ten **relaxační koutek** **kladně hodnotí**. Hned na začátku školního roku to bylo „**jééé, máme svůj koutek**“, nebo od nich dost slyším, že tam rádi chodí bosky, protože tam máme koberec s vysokým chlupem a **je jim to moc příjemné**. Co se týče učitelů tak jsem jednou při hodině českého jazyka, kdy děti vymýšlely rozkazy, modelovala situaci, že jsem vzala dětem penál. Ptala jsem se, co mi teď řeknou, abych jim ho vrátila. Při reflexi hodiny mi dvě dívky řekly, že to bylo divné, když mi měly něco „rozkázat“. Jejich vztahy dle mého názoru formuji pozitivně, protože mi řeknou, že **mě mají rádi, dají mi obrázek, přijdou se pomazlit, obejmou mě..***

Jaký vliv mají žáci prvního stupně na chod školy a možnost jejího vybavení?

*Vedu u nás ve škole **školní parlament**. Na začátku roku jsou ve třídách zvoleni minimálně dva zástupci a s těmi se pravidelně scházíme a vymýšlíme společně, jak bychom školu obohatili. V loňském roce např. parlamentáci naplánovali uměleckou vernisáž, díky které se vybrali peníze na **vybavení relaxační místnosti**. Jinak spolu plánujeme různé **celoškolní akce jako např. den zvířat**.*

Jaké konkrétní techniky používáte při práci s motivací žáků prvního stupně?

Hry od Šimanovského, techniky od Skácelové, ledolamky od CEDU. Mám ráda techniky: ocenění druhého, Předávám kytičku, Místo po mé pravici je volné.

Jaké konkrétní techniky používáte při práci s konflikty mezi žáky?

Rozhodně **batůžky** – děti hádají, co je pravda o druhém a co lež. Případně spolu řešíme, co by se dalo příště udělat jinak, aby k onomu konfliktu vůbec nedošlo. Jedeme podle semaforu, nechám děti, kterých se to týká, aby řekly, co se stalo, zvědomily své pocity, řekly potřeby a našly společný plán na příště. Odkážu je na pravidla.

K jakým nejčastějším konfliktům mezi žáky prvního stupně základní školy dochází?

Někdo na druhého **vyplazuje jazyk** a tomu se to nelíbí. Nebo **rozhodne za druhého** a neptá se ho, chce **nařídít druhému**, co má dělat. Něco **slíbí a nedodrží** to.

Jakým způsobem spolu žáci ve třídě komunikují?

Otevřeně, **sdílí své zážitky**, **povzbuzují se**, o hodinách se **podporují a navádí** na správná řešení. Řeknou si – někteří ještě s podporou dospělého, co jim vadí a potřebují jinak.

Co Vám pomohlo k tomu, aby žáci mezi sebou vedli pozitivní komunikaci?

Do výuky zařazuji **práci ve skupinách** a ve dvojicích. Vedu je k tomu, aby **mluvili o svých emocích**. A taky nám k tomu pomáhají **třídní pravidla**.

Jak jsou žáci informováni o důsledcích jejich chování ve třídě?

V případě, že udělají něco, co nemají, dostanou ode mě zpětnou vazbu a odkážu se zase na **pravidla**. Pokud je bude žák porušovat opakovaně přichází důsledek ve formě – **nejedeš na výlet**.

Co by mohla škola udělat pro to, aby byli žáci více informováni o důsledcích jejich chování?

Mohla by na webové stránky **vyvěsit** nějakou **tabulku**. Ale v podstatě jsou všichni informováni tím, že si přečtou **školní řád**. Ten nám na začátku školního roku všechny rodiče podepisují.

Můžete mi popsat, jak škola individuálně postupuje, když se žák chová nevhodně?

Nejdřív si s ním **promluví** paní učitelka, spolu si řeknou, co se stalo, proč se to stalo, jak by tomu mohl žák předcházet. Pokud by docházelo k opakovanému porušování došlo by k **setkání s rodiči**.

Jak se zajímáte o soukromí Vašich žáků?

O každém vím tolik, kolik je ochotný se mnou posdilet. Děti sdílí v ranním kruhu např. zážitky z víkendu, radostné chvíle, aktuální nálady a pocity, své plány, mluví o koničkách, o tom, na co se těší, čeho by chtěli dosáhnout...

Jaký je přístup metodika prevence a výchovného poradce k žákům, kteří vykazují nevhodné chování?

Metodik prevence se snaží s dětmi řešit konfliktní situace ještě před tím, než vůbec nastanou. Vede preventivní programy, případně objednává odborníky z Prev-centra. Děti mají možnost v domluveném čase za metodikem zajít a promluvit si s ním. Výchovný poradce už jedná spíše s rodiči.

Jaké platformy využíváte pro komunikaci s rodiči svých žáků?

Komunikace probíhá přes SMS zprávy a aplikaci WhatsApp – individuálně i ve třídní skupině.

Kdo všechno může s rodiči komunikovat?

Já jako třídní učitel nebo asistent pedagoga.

Jak rodiče reagují na podávané informace?

Někteří jsou rádi, že jsou o všem informováni a hned odpoví. Jiní si zprávu ani nepřečtou. Je to takové půl na půl.

Rozhovor – informant 3

Jste muž nebo žena?

Žena.

Jak dlouho pracujete na této pozici třídní učitelky?

Dvacet let, vlastně jsem byla dva roky na mateřské, takže osmnáct let.

Jaké faktory byste zařadila jako nejdůležitější, které žáky a jejich vztahy ovlivňují?

Žáky z velké části ovlivňují rodiče. Častokrát ve škole slyšíme věty, které by děti samy nevymyslely ale mají to naposlouchané z domova. Také je ovlivňuje jejich společný koníček a to sledování youtuberů, kteří propagují různé jídlo, pití, oblečení. Kdo ho nemá je okamžitě out. Ale ovlivňujeme je také my a prostředí, které jim ve škole připravíme. Ve třídě se podílejí na třídním tématu.

Jak dokážete, že tyto konkrétní faktory žáky pozitivně či negativně ovlivňují?

Prostředí třídy je ovlivňuje pozitivně, hrají si, kreslí si na tabuli, říkají, že se jim líbí výzdoba. Nosí si do třídy plyšáky a hrají si s třídním legem. Já jako učitelka mám své hranice, které jim dávám zřetelně najevo. Ale vím, že mě mají rádi, protože mi dávají obrázky, dopisy, dokážou mě obejmout a usmát se. Řeknou mi, že mě mají rádi.

Jaký vliv mají žáci prvního stupně na chod školy a možnost jejího vybavení?

Samozřejmě moc velký ne. Vzhledem k tomu, že nemají ve svých rukou rozpočet :D Ale minulý rok se zrodil ve školním parlamentu skvělý nápad, vybrat peníze na novou relaxační místnost. Od A až do Z vymysleli a zorganizovali uměleckou vernisáž. Z jejího výtěžku jsme dětem nakoupili do poslední koruny vybavení, které si sami vybrali.

Jaké konkrétní techniky používáte při práci s motivací žáků prvního stupně?

Každé ráno začínáme ranním kruhem. Cíleně pracujeme s třídními vztahovými pravidly, která si děti tvoří samy a hodnotí jejich dodržování a aktuální stav, kde v dodržování pravidel jsou a kam potřebují dojít a jak to udělají. Nejraději pak já osobně používám karty při reflexi na konci hodiny.

Jaké konkrétní techniky používáte při práci s konflikty mezi žáky?

Mám ráda hru „židličky“. Místa si vymění ti, kteří mají něco společného. V předmětu OR zařazujeme **techniky na posílení rozvoje osobnosti a spolupráce**. Pracujeme s metodikou „**Kočí zahrada**“.

K jakým nejčastějším konfliktům mezi žáky prvního stupně základní školy dochází?

U dívek řešíme **potíže v komunikaci**: „řekla, že mám ošklivou bundu, slíbila mi, že se mnou půjde, mračí se na mě, nechce se mnou kamarádit...“. U chlapců jsou to spíš **potíže při hře, při dodržování pravidel**: „on podvádí, dal mi kartičku a teď ji chce zpátky...“.

Jakým způsobem spolu žáci ve třídě komunikují?

Žáci mají možnost komunikovat o přestávce při hře, volné činnosti. Komunikují také **prostřednictvím malých skupin** nebo **dvojic** při vzdělávacím procesu. Každý den začíná **ranním kruhem** a **ranní otázkou** do kruhu, kde se děti společně ladí na nový den.

Co Vám pomohlo k tomu, aby žáci mezi sebou vedli pozitivní komunikaci?

Dodržování pravidel komunikace, která si nastavily samy (nasloucháme si, mluvíme normálně potichu, domlouváme se spravedlivě, abychom si nemuseli ubližovat). Podporujeme je v **podávání popisné zpětné vazby**.

Jak jsou žáci informováni o důsledcích jejich chování ve třídě?

Já žáky vždy **upozorním** na jejich nevhodné chování na nedodržování třídních vztahových pravidel a při tom jim **vysvětlím**, co vše se může stát, pokud je nebudou dál dodržovat. **Při reflexi** na konci hodiny si také říkáme, jak se nám pracovalo, stejně tak jak mně se pracovalo. Pokud děti nedodržovaly svá pravidla a musela jsem je napomínat, pracovalo se mi těžce.

Co by mohla škola udělat pro to, aby byli žáci více informováni o důsledcích jejich chování?

Napadá mě, že by mohla zorganizovat **společné setkání všech tříd** a zdůraznit přede všemi, co se může stát když.. Případně by to chtělo, aby se všichni učitelé dohodly na **stejném postupu**. Aby to u někoho nebylo „jednou tě napomenu a jdeš za ředitelem“ a jiný by napomínal 10x a nic by se nestalo.

Můžete mi popsat, jak škola individuálně postupuje, když se žák chová nevhodně?

*Jako první to řeší, ten učitel, který u konfliktu nebo nevhodného chování byl. Poté předá informace třídnímu učiteli a ten už rozhodne, že je potřeba udělit nějaké **kázeňské opatření**, či nikoliv.*

Jak se zajímáte o soukromí Vašich žáků?

*Myslím, že je znám dobře. Jako důkaz mám **informace**, které mi říkají o **své rodině, o zážitcích, o trápeních a radostech**. Víím o nich, kdo má **rád míčové hry, ping pong, ukulele, tanec, vaření, hasiče, PC hry**.*

Jaký je přístup metodika prevence a výchovného poradce k žákům, kteří vykazují nevhodné chování?

*Metodik prevence **postupuje dle preventivního programu školy**. Výchovný poradce přichází v případě, že je potřeba **komunikovat už s rodiči**.*

Jaké platformy využíváte pro komunikaci s rodiči svých žáků?

*Informace jim podáváme do **žákovských knížek** a apelujeme na kontrolu ŽK každý den. Nikdy dopředu nevíme, kdy se tam objeví nová informace. Dále pak přes **SMS** nebo **WhatsApp**. Jistá forma komunikace je i přes **týdenní plány**.*

Kdo všechno může s rodiči komunikovat?

***Třídní učitel, asistent pedagoga, vyučující zájmového kroužku**. Pokud zrovna dostane AP zprávu, která se týká pedagogického procesu, odkáže rodiče na třídního učitele.*

Jak rodiče reagují na podávané informace?

*Různě. Někdo **aktivně komunikuje a podporuje své dítě**. Někdo komunikuje **až po vyzvání**. Všichni v nějaké míře komunikují.*

Rozhovor – informant 4

Jste žena nebo muž?

Jsem žena.

Jak dlouho učíte jako třídní učitelka?

Už dvacet let.

Jaké faktory byste zařadila jako nejdůležitější, které žáky a jejich vztahy ovlivňují?

My učitelky máme vliv na to, jaké vztahy mezi dětmi jsou. Záleží vždy na tom, jak zareagujeme na určitou situaci. Jsme pro ně autority, a to je pro ně bezpečné. Vědí totiž, co si k nám mohou dovolit. Snažíme se k nim chovat ke všem stejně a oni tak vědí, co od nás mohou očekávat. Snažíme se, aby pracovali jak samostatně, tak ve skupinkách a někdy je rozřadíme do skupinek právě tak, abychom posílily některé vztahy, které nefungují. Naše třída je plná podpůrných materiálů, takže i ta jim pomáhá. A jelikož už jsou zvyklí, že v každé třídě máme výzdobu podle tématu, jsou spokojeni v jakémkoliv prostředí. Myslím si, že se v celé škole cítí dobře.

Jak dokážete, že tyto konkrétní faktory žáky pozitivně či negativně ovlivňují?

Já je doufám ovlivňuji pozitivně. Nosí mi obrázky, drobné vyrobené dárečky. Občasná obejmutí mi to dokazují. To, že jsou třeba při samostatné práci potichu a při skupinové práci diskutují, beru taky jako důkaz, protože dělají to, co po nich chci, takže respektují mé zadání. Respektují tedy i mě.

Jaký vliv mají žáci prvního stupně na chod školy a možnost jejího vybavení?

Z mé třídy chodí dvě děti do školního parlamentu a tam je možné něco málo ovlivnit. Občas přijdou se strašným tajemstvím, a nakonec je to nějaký naplánovaný projektový den pro všechny třídy. Nebo nám zařídili relaxační místnost.

Jaké konkrétní techniky používáte při práci s motivací žáků prvního stupně?

Techniky „misto si vymění, klíče, masáž, prstové bubnování, relaxování, asteroidy, semafor“.

Jaké konkrétní techniky používáte při práci s konflikty mezi žáky?

Techniku „**podpisovka** – najdi někoho, kdo čte rád knížky, kdo byl u moře, kdo byl na horách.. Pracuje každý sám za sebe, ale zároveň musí oběhnout všechny spolužáky, aby se mu do nějakého políčka podepsali.

K jakým nejčastějším konfliktům mezi žáky prvního stupně základní školy dochází?

Většinou je to v rámci společné hry a údajného **podvádění nebo nedodržování pravidel**, rozdílné názory u řešení.

Jakým způsobem spolu žáci ve třídě komunikují?

Záleží na momentální situaci – **v rámci výuky** komunikují pouze ve **skupinách** či ve **dvójicích**, diskutují nad řešením zadaného úkolu. O přestávkách komunikují **slovně** – **povídají si**, nebo neverbálně, **hrají si spolu** deskové hry, **výměna kartiček**, **plánují různé aktivity**.

Co Vám pomohlo k tomu, aby žáci mezi sebou vedli pozitivní komunikaci?

Nám ve třídě pomáhá **komunikace beze slov**. Např. **dám dětem příklad, který musí vypočítat a seřadit se beze slov podle výsledku od největšího po nejmenší**.

Jak jsou žáci informováni o důsledcích jejich chování ve třídě?

Jsou informováni **okamžitě**, když se stane něco, co by se stát nemělo. Nečekáme na vhodný okamžik, jakmile se to stane, **zastaví se** hodina a jde se řešit do kroužku co se stalo, jak se to stalo, proč se to stalo a jak tomu příště předcházet.

Co by mohla škola udělat pro to, aby byli žáci více informováni o důsledcích jejich chování?

Nevím, možná **upozorňovat každý čtvrtrok rodiče na trojlístcích**.

Můžete mi popsat, jak škola individuálně postupuje, když se žák chová nevhodně?

Buď si to žáci vyřeší mezi sebou bez naší pomoci, nebo pak nastoupí asistentka a učitelka.

Jak se zajímáte o soukromí Vašich žáků?

U žáků znám, v jakém **rodinném prostředí žijí**. Ze způsobu chování lze odhalit nějaký problém. Někteří žáci dokáží říct informace i ze **svého soukromého života**, aniž by se báli, že je někdo bude soudit. Zním spoustu jejich **koničku** jako např. **volejbal, ping pong, florbal, fotbal tanec, hra na hudební nástroj, paličkování**.

Jaký je přístup metodika prevence a výchovného poradce k žákům, kteří vykazují nevhodné chování?

*Za metodikem prevence si žáci chodí **pro radu**, když nechtějí sdílet své starosti se mnou nebo asistentkou. Případně se jdeme **poradit my dospělí**. Výchovný poradce nastupuje až ve chvíli, kdy naše řešení nepomohlo a nevhodné chování se dále opakuje.*

Jaké platformy využíváte pro komunikaci s rodiči svých žáků?

*Informace jim píšou na **web** a pak komunikujeme přes **WhatsApp**.*

Kdo všechno může s rodiči komunikovat?

Učitel, třídní učitel, AP.

Jak rodiče reagují na podávané informace?

***Dobře.** V případě potřeby **reagují** na dotazy, potřeby, upozornění.*

Rozhovor – informant 5

Jste muž nebo žena?

Jsem žena.

Jak dlouho pracujete na této pozici třídní učitelky?

Dva roky.

Jaké faktory byste zařadila jako nejdůležitější, které žáky a jejich vztahy ovlivňují?

U těch starších je momentálně hodně o značkovém oblečení. Jakmile někdo nemá značkovou mikinu nebo boty, stává se hned terčem pošťuchování. Všichni už mají mobilní telefony a hodně se hecují na whats app skupině. Takže je ovlivňují i sociální sítě, playstation a taky youtube. Já ani spoustu věcí neznám. Mají ale radost z výzdoby třídy, kterou si sami navrhli. Takže věřím, že ta je pro ně místem, kde jsou spokojeni.

Jak dokážete, že tyto konkrétní faktory žáky pozitivně či negativně ovlivňují?

Tak ty značky nebo ten youtube je určitě ovlivňuje negativně. Pokud někdo přijde s novými botama a nejsou to ty za 10000 Kč, tak začnou posměšky. Na štěstí jsem si to už společně vysvětlili. Bohužel youtubeři teď propagují i nápoj, který obsahuje látky, které by děti neměly vůbec pít a občas se nám to ve třídě taky objeví. Třída je ovlivňuje myslím si pozitivně. Téma si navrhli sami, výzdoba je tedy podle jejich představ, pokud jim nějaká nová i stará látka neleze do hlavy, asistentka pedagoga se vždy postará o to, aby ve třídě hned visela nějaká podpora. Nenecháváme je vykoupat v jejich neznalosti.

Jaký vliv mají žáci prvního stupně na chod školy a možnost jejího vybavení?

Mám ve třídě zrovna jednoho velmi aktivního parlamentáka. Máme teda školní parlament a ten se dokáže postarat o zábavu pro celou školu v podobě celoškolních výletů a akcí. Na konci školního roku uspořádali vernisáž, na které pilně pracovali, vystavili tam své obrázky, výrobky, dokonce tam zahráli, zazpívali a zatancovali a díky tomu vybrali peníze na chod relaxační místnosti, která byla během prázdnin zprovozněna. Jinak si myslím, že i děti v družině ovlivňují její vybavení. Od vychovatelek vím, že se děti ptají, co by si do družiny přály a pokud je to v jejich silách a v rámci jejich rozpočtu, moc rády jim přání splní.

Jaké konkrétní techniky používáte při práci s motivací žáků prvního stupně?

Otevřenou oboustrannou komunikaci, ranní kruhy, hodnotící kruhy, hry a techniky na podporu vztahů – např. toaletní papír. Může to znít podivně, ale i toaletní papír může sloužit jako dobrý seznamovací nástroj. Hráči si sednou do kruhu. Řekneme každému, ať si odmotá tolik papíru, kolik chce a neříkáme proč. Pak následuje kolečko, kdy každý o sobě řekne tolik informací, kolik má dílků toaletního papíru.

Jaké konkrétní techniky používáte při práci s konflikty mezi žáky?

Hry, kdy zapomenou na svoje role a na chvíli se stávají všichni dětmi. Posílání míčků s otázkou nebo úkolem, či předávání většího počtu míčků.

K jakým nejčastějším konfliktům mezi žáky prvního stupně základní školy dochází?

K slovním dohadům, verbálnímu napadání, strkání, nedorozuměním (někdo někomu něco omylem vzal),

Jakým způsobem spolu žáci ve třídě komunikují?

Baví se o přestávkách, jsou aktivní na WhatsApp skupině, v online prostředí. Vzájemně se podporují a dokáží ocenit druhého. O přestávkách se aktivně shlukují a povídají si. Dochází k návštěvám jiných tříd. Jsou schopni si pomáhat, jsou tolerantní a ohleduplní k žákům s podpurným opatřením.

Co Vám pomohlo k tomu, aby žáci mezi sebou vedli pozitivní komunikaci?

Sednout si do kruhu a pobavit se o tom, co si pod tím představují a jak by taková komunikace měla probíhat. Žáky vedu k samostatnému řešení situace, vyjasnění důvodů vzniku a hledání cest k řešení. Vždy vycházíme z třídních pravidel. Případně pomohou dixit kartičky, které se dají uchopit z různých úhlů.

Jak jsou žáci informováni o důsledcích jejich chování ve třídě?

Vědí to už od první třídy, ale vždy hned v září tvoříme pravidla, teda děti si je tvoří já se jen občas doptávám. A tím, že nebudou dodržovat ta pravidla, tak se třeba neposunou na naši celoroční hře.

Co by mohla škola udělat pro to, aby byli žáci více informováni o důsledcích jejich chování?

Nevím, myslím si, že jsou dostatečně informováni. Možná je jen potřeba jim to občas připomenout.

Můžete mi popsat, jak škola individuálně postupuje, když se žák chová nevhodně?

Děti jsou od první třídy informovány, že pokud mají s někým/něčím problém, snaží se ho nejprve vyřešit samy (sdělením druhému, že toto se mi nelíbí, neříkej mi tak apod.) a pokud tato strategie nefunguje, obrátí se o radu k dospělému (učitel, asistent pedagoga, vychovatel, metodik prevence). V případě, že žák potřebuje pomoc při řešení situace, se kterou si neví rady sám a vyhledá pomoc pedagoga, podporujeme jej v rozhovoru otázkami:

- Co potřebuješ?
- Co očekáváš, že by se mohlo stát?
- Chceš to říct druhému sám? Chceš u toho přítomnost dospělého?

Pokud se dítě bojí, jsou citlivě osloveni svědci a snažíme se získat další informace. Naposledy je jednáno s agresorem. Tomu je popisně sdělena situace, bez sdělování jmen svědků. Agresor se snaží vymyslet nápravu, popř. je na základě povahy přestupku řešen postih.

Jak se zajímáte o soukromí Vašich žáků?

Své žáky znám jen natolik, kolik o sobě prozradí. Takže vím, jaké sporty dělají, které knížky čtou, že hrají rádi PC hry. Dokonce vím, že některé kroužky děti navštěvují jen kvůli rodičům a samy touží po něčem jiném. U některých vím, jaké jsou rodinné poměry, vím kdo je jejich sourozenec.

Jaký je přístup metodika prevence a výchovného poradce k žákům, kteří vykazují nevhodné chování?

Metodik prevence tvoří preventivní program a snaží se u žáků předcházet nežádoucím situacím. Výchovný poradce je přítomen, pokud se dohodne mimořádná schůzka ze zákonnými zástupci.

Jaké platformy využíváte pro komunikaci s rodiči svých žáků?

WhatsApp, ŽK, web, telefonická domluva, trojlistek.

Kdo všechno může s rodiči komunikovat?

Komunikovat kdokoliv, ale převážně s nimi komunikuji já. Asistentka pedagoga minimálně.

Jak rodiče reagují na podávané informace?

Komunikují se mnou jen na úrovni nejnutnějšího. Neprojevují o spolupráci se školou zájem.